

T.C.

UFUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

PSİKOLOJİ PROGRAMI

**ÖN ERGENLİK DÖNEMİNDE PSİKOLOJİK DIŞLANMA,
BAĞLANMA VE YAŞAM DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NAİME ÇİÇEK

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. EDA KARACAN

ANKARA

2019

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ PROGRAMI

**ÖN ERGENLİK DÖNEMİNDE PSİKOLOJİK DIŞLANMA,
BAĞLANMA VE YAŞAM DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NAİME ÇİÇEK

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. EDA KARACAN

ANKARA

2019

KABUL VE ONAY

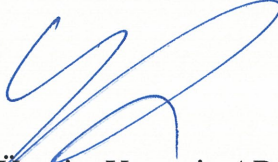
Naime ÇİÇEK tarafından hazırlanan “Ön Ergenlik Döneminde Psikolojik Dışlanma, Bağlanma ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi” başlıklı bu çalışma, 14/06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Orhan AYDIN -Başkan

Doç. Dr. Eda KARACAN- Danışman

Dr. Öğr. Üyesi – Yasemin ABAYHAN- Üye

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

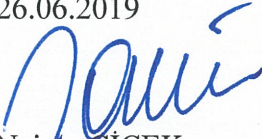
Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim/Raporum sadece ufuk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun...yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

26.06.2019

Naim ÇİÇEK

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecimin başından beri hemen her konudaki tüm desteği, derin bilgisi, bilimsel bakış açısı ve titiz yaklaşımıyla çalışmamdaki pürüzlerin temizlenmesindeki katkılarından dolayı danışmanım Doç. Dr. Eda KARACAN' a çok teşekkür ederim.

Tezime yönelik değerli geri bildirimlerini ve önerilerini sunarak bana ve çalışmama katkıda bulunan Dr. Öğr. Üyesi Yasemin ABAYHAN ile Prof. Dr. Orhan AYDIN' a teşekkürlerimi sunarım.

Tez süreci boyunca hem iyi bir dinleyici olmasıyla hem de cesaretlendirici konuşmalarıyla, özellikle teknik donanımıyla tıkanıp durduğum noktalarda verdiği destekler için çalışma arkadaşım ve meslektaşım Evren ERSÜMER' e teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitiminin hayatıma getirdiği en büyük kazanımlardan biri olan, samimiyeti, içtenliği ve coşkusuyla bu süreci kolaylaştıran, tezin bitişiyile ilgili çokça hayaller kurduğumuz, bu çalışmanın ortaya çıkmasında çok büyük katkıları olan sevgili arkadaşım İlkur DİNÇER YAVUZ' a çok teşekkür ederim.

Hayatımın her aşamasında olduğu gibi hem yüksek lisans eğitimi hem de tez yazım sürecinde, oluşabilecek her türlü sıkıntıyı ortadan kaldırmaya çalışan, motivasyon çalışmalarıyla süreci hızlandıran, varlığıyla beni güçlendiren sevgili dostum ve yol arkadaşım Gülay ÇEKMEN YILMAZ' a çok teşekkür ederim.

Ben oluşuma yönelik büyük katkılarından dolayı çocukları olmaktan büyük kıvanç duyduğum annem ve babama, her defasında iyi ki varlar dediğim kardeşlerime ve yaptığım her çalışmanın arkasında duran, sevgisi, ilgisi ve sağladığı güven duygusuyla hayatımdaki en büyük destekçim, sevgili eşim Nurettin ÇİÇEK' e, bu süreçte anlayış ve desteklerini esirgemeyen ve varlıklarıyla hayatıma anlam katan çocuklarım Özgür Cıvan ve Emine Nehir' e çok teşekkür ediyorum.

ÖZET

ÇİÇEK, Naime

Ön Ergenlik Döneminde Psikolojik Dışlanma, Bağlanma ve Yaşam Doyumu
Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2019.

Ön ergenlik dönemi, fiziksel, duygusal, sosyal ve bilişsel yapıdaki değişimlerin yoğun yaşandığı bireyler için zorlayıcı bir geçiş sürecidir. Bu dönemde bireylerin, yaşıtlarıyla kurdukları veya kuracakları sosyal ilişkileri, sahip oldukları bağlanma stillerinden etkilenmektedir. Bu açıdan bakıldığında bağlanma stillerinden etkilenen akran ilişkilerinin ön plana çıktığı ön ergenlik döneminde, akranları tarafından kabullenilmesi, arkadaş gruplarına dâhil olması bireyin gelişimi açısından oldukça önemli role sahiptir ve akran gruplarına dâhil olamamış, akranlarıyla yeterince vakit geçiremeyen çocukların yaşadıkları psikolojik dışlanma süreci yaşam doyumunu olumsuz etkilemektedir. Bu doğrultuda bu araştırmanın amacı ön ergenlik döneminde psikolojik dışlanma, bağlanma ve yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu bağlamda Ankara ilinde benzer sosyo- ekonomik düzeye sahip olduğu düşünülen 246 çocuğa Demografik Bilgi Formu, Ergenler İçin Ostrasizm (Sosyal Dışlanma) Ölçeği (EOÖ), Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II-Orta Çocukluk Ölçeği ve Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyum Ölçeği, Aile, Arkadaş ve Benlik Doyumu alt boyutlarıyla uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda, ebeveynlere bağlanma düzeyine bağlı olarak ön ergenlerin psikolojik dışlanma ile yaşam doyumlarında farklılık olduğu görülmüştür. Buna göre, annelerine ve babalarına güvenli

bağlananlara kıyasla güvensiz bağlananların daha yüksek psikolojik dışlanma yaşadıkları ve daha düşük yaşam doyumuna (aile, arkadaş ve benlik Doyumu alt boyutlarıyla) sahip oldukları bulgulanmıştır. Ayrıca, psikolojik dışlanma ve yaşam doyumunu cinsiyet, sınıf düzeyi, anne- baba eğitim düzeyi gibi değişkenler açısından da incelenmiş ve 5. sınıf öğrencilerinin 6.,7. ve 8. sınıf öğrencilerine göre dışlanmayı daha az yaşadıkları, cinsiyete bağlı olarak katılımcıların psikolojik dışlanma ve yaşam doyumunu ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı, ancak anne eğitim düzeyinin güvenli- güvensiz bağlanma stilleriyle ve aile yaşam doyumuyla ilişkili olduğu saptanırken psikolojik dışlanmayla ilişkili olmadığı görülmüştür. Yapılan çalışma sonucu elde edilen bulgular, literatür bilgileri ve alan araştırmaları çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Ön Ergenlik, Psikolojik Dışlanma, Bağlanma Stilleri, Yaşam Doyumu

ABSTRACT

ÇİÇEK, Naime

Examination of the Relationship Between Psychological Exclusion, Attachment
and Life Satisfaction in the Pre-adolescent Period

Master Thesis

Ankara, 2019

The pre-adolescent period is a challenging transition period for individuals experiencing intense changes in physical, emotional, social and cognitive structures. In this period, the social relationships that individuals establish or will establish with their peers are affected by their attachment styles. With this regard, being accepted by peers and participation in friendship groups have an important role in the development of the individuals in the pre-adolescence period in which peer relations affected by attachment styles become significant. Psychological exclusion experienced by the children who are not included in peer groups and who cannot spend enough time with their peers in the pre-adolescence period affect life satisfaction negatively.

In light of these facts, this study aims to examine the relationship between psychological exclusion, attachment and life satisfaction in the pre-adolescent period. In this context, Demographic Information Form, Ostracism (Social Exclusion) Scale for Adolescents (EO), Inventory of Experiences in Close Relationships-II-Middle Childhood Scale and Multidimensional Student Life Satisfaction Scale with its Family, Friend and Self-Satisfaction sub-dimensions are applied to 246 children who were thought to have similar socio-economic status in Ankara province. As a result of the analyzes, it is found out that there is a significant difference in psychological satisfaction and life satisfaction of

the adolescents depending on the level of attachment to the parents. According to this finding, in comparison with the children who attached securely with their parents, insecurely attached ones experience higher psychological exclusion and have less life satisfaction (with sub-dimensions of Family, Friend and Self-Satisfaction). In addition, psychological exclusion and life satisfaction are examined in terms of variables such as gender, grade level and parental education level and the findings show that 5th grade students experience less exclusion in comparison with 6th, 7th and 8th grade students. While there is any significant difference found out between the participants' mean scores on psychological exclusion and life satisfaction in terms of gender, maternal education level is found to have a relation with attachment styles and family life satisfaction, but it is not found out to be related to psychological exclusion. The findings of the study are discussed within the framework of the literature and field researches.

Keywords: Pre-adolescent, Psychological Exclusion, Attachment Style, Life Satisfaction

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	xi
EKLER DİZİNİ	xii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1.BAĞLANMA.....	5
1.1.1. Bağlanma Kuramı.....	5
1.1.2. Ergenlikte Bağlanma.....	14
1.1.4. Ön Ergenlik ve Ergenlik Döneminde Bağlanma	17
1.2. DIŞLANMA	24
1.2.1. Psikolojik Dışlanma.....	25
1.2.1.1. Psikolojik Dışlanma Modeli	26
1.2.2. Psikolojik Dışlanmanın Tehdit Ettiği İhtiyaçlar	28

1.2.3. Ön Ergenlik ve Ergenlikte Psikolojik Dışlanma.....	34
1.3. YAŞAM DOYUMU.....	37
1.4. ARAŞTIRMANIN AMACI VE HİPOTEZLERİ.....	41
BÖLÜM II	43
YÖNTEM	43
2.1. ÖRNEKLEM.....	43
2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	44
2.2.1. Demografik Bilgi Formu.....	44
2.2.2. Ergenler İçin Ostrasizm (Sosyal Dışlanma) Ölçeği (EOÖ).....	44
2.3. İŞLEM.....	47
BÖLÜM III	48
BULGULAR	48
3.1. Temel Analizler.....	48
3.1.1. Anneye ve Babaya Bağlanma Stiline Bağlı Olarak Katılımcıların Psikolojik Dışlanma ve Yaşam Doymu Düzeylerindeki Farklılıklar.....	48
3.1.2. Sınıf Düzeyine Bağlı Olarak Katılımcıların Psikolojik Dışlanma ve Yaşam Doymu Düzeylerindeki Farklılıklar.....	53
3.1.3. Cinsiyete Bağlı Olarak Katılımcıların Psikolojik Dışlanma ve Yaşam Doymu Düzeylerindeki Farklılıklar.....	55
3.1.4 Ebeveynlerin Eğitim Düzeyine Bağlı Olarak Katılımcıların Psikolojik Dışlanma, Bağlanma Stilleri ve Yaşam Doymu Düzeyleri Arasındaki Farklılıklar.....	56
3.1.5. Psikolojik Dışlanma, Yaşam Doymu ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişki.....	59

3.1.6. Ebeveyne Bağlanma Stilleri ile Yaşam Doyum Alt Puanlarının Psikolojik Dışlanmayı Yordamasına İlişkin Bulgular.....	60
BÖLÜM IV.....	63
TARTIŞMA.....	63
4.1. Ebeveynlere Bağlanma Düzeyine Bağlı Olarak Çocukların Psikolojik Dışlanma Ve Yaşam Doyumu Düzeylerinde Elde Edilen Farklılıklara Yönelik Sonuçların Tartışılması.....	63
4.1.1. Anneye Bağlanma Stiline Bağlı Olarak Katılımcıların Psikolojik Dışlanma Ve Yaşam Doyumu Düzeylerinde Elde Edilen Farklılıklara Yönelik Sonuçların Tartışılması.....	63
4.1.2. Babaya Bağlanma Stiline Bağlı Olarak Katılımcıların Psikolojik Dışlanma Ve Yaşam Doyumu Düzeylerinde Elde Edilen Farklılıklara Yönelik Sonuçların Tartışılması.....	67
4.2.Sınıf Düzeyine Bağlı Olarak Katılımcıların Psikolojik Dışlanma ve Yaşam Doyumu Düzeylerindeki Farklılıklara Yönelik Sonuçların Tartışılması.....	71
4.3. Cinsiyete Bağlı Olarak Katılımcıların Psikolojik Dışlanma Ve Yaşam Doyumu Düzeylerinde Elde Edilen Farklılıklara Yönelik Sonuçların Tartışılması ...	72
4.4. Ebeveynlerin Eğitim Düzeylerine Bağlı Olarak Katılımcıların Psikolojik Dışlanma, Bağlanma Stilleri Ve Yaşam Doyumu Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara Yönelik Sonuçların Tartışılması	73
4.5. Psikolojik Dışlanma, Yaşam Doyumu Ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçların Tartışılması	76
4.6. Yaşam Doyumu ve Bağlanma Stillерinin Psikolojik Dışlanma ve Psikolojik Dışlanmanın Önemsememe ve Dışlanma Alt Boyutları Üzerindeki Etkisine Yönelik Tartışılması	78
ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE ÖNERİLER	80
KAYNAKÇA	81

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1 Örneklemin Sosyo- demografik Bilgileri.....	43
Tablo 2 Anneye Bağlanma Stiline Bağlı Olarak Psikolojik Dışlanma (SDYÖ) ve Yaşam Doyumu(ÇÖYDÖ) Puan Ortalamalarındaki Farklılıkların Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Sonuçları	49
Tablo 3 Babaya Bağlanma Stiline Bağlı Olarak Psikolojik Dışlanma (SDYÖ) ve Yaşam Doyumu(ÇÖYDÖ) Puan Ortalamalarındaki Farklılıkların Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Sonuçları	Error! Bookmark not defined.
Tablo 4 SDYÖ ve ÇÖYDÖ Alt Ölçekleri Puan Ortalamalarının Sınıf Düzeyine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Sonuçları.....	54
Tablo 5 Tablo SDYÖ ve ÇÖYDÖ Alt Ölçekleri Puan Ortalamalarının Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin T-testi Sonuçları.....	55
Tablo 6 Anne Eğitim Düzeyine Bağlı Olarak Katılımcıların Psikolojik Dışlanma (SDYÖ), Bağlanma Stilleri (YİYE-II) ve Yaşam Doyumu (ÇÖYDÖ) Düzeyleri Arasındaki Farklılıklar.....	56
Tablo 7 Baba Eğitim Düzeyine Bağlı Olarak Katılımcıların Psikolojik Dışlanma (SDYÖ), Bağlanma Stilleri (YİYE-II) ve Yaşam Doyumu (ÇÖYDÖ) Düzeyleri Arasındaki Farklılıklar.....	58
Tablo 8 Psikolojik Dışlanma (SDYÖ), Bağlanma Stilleri (YİYE-II) ve Çok Yönlü Yaşam Doyumu (ÇÖYDÖ) Alt Ölçekleri Puan Ortalamaları Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları	59
Tablo 9 Psikolojik Dışlanma (SDYÖ) Önemsenmeme Alt Ölçeği Puanlarının Yordayıcıları Olarak YİYE-II ve ÇÖYDÖ Alt Ölçekleri Puanlarına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları.....	61
Tablo 10 Tablo 10 Psikolojik Dışlanma (SDYÖ) Dışlanma Ölçeği Puanlarının Yordayıcıları Olarak YİYE-II ve ÇÖYDÖ Alt Ölçekleri Puanlarına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları.....	62

EKLER DİZİNİ

Ek 1: Veli Onay Mektubu

Ek 2: Kişisel Bilgi Formu

Ek 3: Sosyal Dışlanma Ölçeği

Ek 4: Çok Yönlü Yaşamsal Doyum Ölçeği

Ek 5: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II Orta Çocukluk Ölçeği –Baba
Formu

Ek 6: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II Orta Çocukluk Ölçeği –Anne
Formu

Ek 7: Özgeçmiş

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bağlanma, insanların doğdukları andan itibaren önce bakımıyla ilgilenen sonrasında ise kendileri için önemli olan kişilere yönelik oluşturdukları güçlü duygusal bağlar olarak tanımlanmıştır (Bowlby, 1982). Duygusal bağ kurma ve bağlanma davranışının, anne ile bebek arasındaki bağın bir işlevi olarak, birçok içgüdüsel faktörlerin karşılanmasıyla etkisiyle ortaya çıktığı ve bu bağlanmanın bebek doğduktan kısa bir süre sonra açık bir şekilde görüldüğü ifade edilmektedir (Bretherton,1992). Bowlby, 1969'da bağlanma kuramı ile ilgili görüşlerini açıkladığı ve oldukça dikkat çeken "Bağlanma ve Kaybetme" (Attachment and Loss: Volume 1)" isimli kitabını yayınlarak bağlanma ve kuramının temellerini atmıştır (Bowlby, 1969). Bağlanma kuramına göre, bağlanma figürünün, çocuğun fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarına karşı uygun ve doyurucu tepkiler vermesi, ulaşılabilir olması durumunda, kendini güvende hisseden çocuk, çevresini keşfetmeye odaklanabilir. Bunun yanı sıra bağlanma figürünün, çocuğun ihtiyaçlarına uygun tepkiler vermemesi ve ulaşılır olmaması durumunda çocuk, üzüntü hisseder ve bağlanma figürüyle olan yakın ilişkisini tekrar kurabilmek için harekete geçer (Bowlby, 1982). Sistem olarak düşünüldüğünde bağlanmada en temel hedef, çocuk ile bakıcı arasında bir yakınlık kurulması, bu yakınlığın korunması ve çocuğun güven içinde büyüebileceği bir alanın sağlanmasıdır. Bağlanma figürüne olan yakınlık, bebeğin çevresini keşfederken kullanabileceği ve olası tehlikelerde korunabileceği bir sığınak işlevi görmektedir (Çok, Morsünbül, 2011).

Çocuğa bakım verme işlevi yerine getirilmediği ya da bakım verenlerin olumsuz tepkiler verdiği ortamda yetişen bireyler, sosyal bir gruba ait olmakta zorlanacakları ve duygusal ilişki ihtiyaçlarının yeterince doyurulamaması nedeniyle duygularını göz ardı etmesi gerektiği ya da diğerlerinin onu inciteceği gibi olumsuz yargılara sahip olabilirler (Kömürçü, 2014). Bu durum, ilişki kurmak ve bu ilişkileri devam ettirmek gibi oldukça önemli temel ihtiyaçların karşılanmamasına neden olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, en temel ve evrensel ihtiyaçlardan biri sosyal ilişkilere sahip olma isteğidir (Dierolf, 2010). Bu

çerçeve de bireyin diğ er insanlar tarafından kabul edilmesi, bir gruba ait olma ve ait oldu ğ u gruplarla arasındaki ba ğ ları koruması, temel ihtiyaç larından biri olarak karşımıza çı kmaktadır (Baumeister, Leary, 1995; Baumeister, Tice, 1990). Bireyin diğ erleriyle iletişim kurma, diğ erlerinden yardım isteme ve kabul görme ç abaları, dış lanma ihtimalini de gündeme getirmektedir. Bireyin diğ erleri tarafından dış lanma ve önemsenmeme olarak tanımlanabilecek psikolojik dış lanma (ostrasizm), bireyin başka bir birey veya grup tarafından yok sayılması, görmezden gelinmesi gibi görülmekle birlikte birç ok bireyin karşılaştı ğı, pek ç ok farklı grupta ve ortamda yaş anan güçlü ve acı verici bir olgudur (Williams, 2007a). Psikolojik dış lanma, çeşitli durumlarda, ortamlarda ve hemen her kùltürde ortaya çıkabilecek bir olgudur (Williams, 2009; Williams ve Nida, 2011). Yaş am boyu süren sosyalleş me sırasında herkes psikolojik dış lanma ile karşılaşaca ğı gibi hem dış layan rolünü yaş ayabilir hem de zaman zaman aile üyeleri, yakın arkadaşlar veya iş ortamları gibi çeşitli ilişkilerde psikolojik dış lanmanın hedefi haline gelebilir (Williams ve Zadro, 2007). Bireyin sahip oldu ğ u arkadaşlık ilişkileri ve akran etkileşimlerinin arttı ğı, bireylerin sosyal ve duygusal açıdan daha hassas oldukları ön ergenlik ve ergenlik döneminde, dış lanma oldukça sık rastlanılmaktadır (Eisenberger, 2006).

Ön ergenlik dönemi, fiziksel, duygusal, bilişsel ve sosyal de ğ iş imlerin yanı sıra, ilkokuldan ortaokula geçiş le birlikte ortaya çı kan e ğ itimsel farklılaş malar gibi de ğ iş imleri de içeren bireyler için zorlayıcı bir geçiş sürecidir (Santrock, 2014). Bu dönemdeki bireyler için başkalarının görüşleri ve onlara karşı sergiledikleri tutum oldukça önemlidir. Özellikle ergenli ğ e girmeye başlayan çocukların sosyal ortamlardaki davranışının ř ekillenmesinde yaşıtları etkilidir. Dolayısıyla bu dönemde akranları tarafından kabullenilmesi, arkadaş gruplarına dâhil olması bireyin gelişimi açısından önemli role sahiptir. Ayrıca sa ğ lıklı sosyal ilişkilere sahip olmak, sosyal yeterlili ğ e sahip olmak bakımından da önemlidir (Espelage, 2002). Bu ba ğ lamda akran gruplarına dâhil olamamış, uyum sorunu yaşayan ya da akranlarıyla yeterince vakit geçiremeyen çocukların yaş adıkları psikolojik dış lanma süreci; sapmış davranış gösterme, depresyona girme ve benzeri olumsuz duygu durumları yaş amaları, yaş am doyumlarının düşmesi, akranlarıyla doyum sa ğ layıcı ilişkilere sahip diğ er gençlere göre yüksek düzeyde görülmektedir. Akranlarıyla anlamlı sosyal ilişkilere sahip ergenlerin, yaş ama dair

katı düşüncelerde azalma, kendileriyle barışık olma, hayatı anlamlı ve yaşamaya değer bulma gibi olumlu düşüncelerle ve yaşam doyumu arasında doğrusal bir ilişki saptanmıştır (Baran, Demir, Ulusoy,2005).

Ön ergenlik ve ergenlikteki zorlu yaşantıların, kişinin kendine, başkalarına ve içinde bulunduğu ortamlara ve koşullara ilişkin algılamalarına ayrıca yaşam kalitesi hakkındaki değerlendirmelerine, dolayısıyla yaşam doyumuna yansımaları kaçınılmazdır (Çivitçi, 2014). Yaşam doyumu, bireyin kendi yaşamını, aile, okul, arkadaş gibi belirli yaşam alanları açısından nasıl algıladığına ve hoşnut olup olmamasına ilişkin yaptığı bilişsel değerlendirmeler olarak tanımlanmaktadır. (Myers ve Diener, 1995; Suldo, Riley ve Shaffer, 2006). Yapılan çalışmalarda, ergenlerin hem ebeveyn hem de akran bağlanmalarının, özsaygı ve yaşam doyumuyla ilişkili olduğunu bulunmuştur (Armsden ve Greenberg, 1987). Yine Rice, Cunningham ve Young (1997) yaptıkları araştırmada, ebeveyn bağlanmasının sosyal yeterlik aracılığıyla iyi olmanın önemli bir yordayıcısı olduğunu vurgulamışlardır. Bu kapsamda yapılan çok sayıda araştırma ebeveynlere güvenli bağlanma ile sağlıklı psikolojik gelişim arasında gelişim dönemleri açısından bakıldığında hem erken dönemlerde (örn., Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall, 1978; DeWolff ve Van Ijzendoorn, 1977; Main, Kaplan ve Cassidy, 1985; Thompson, 1999) hem de ergenlik dönemi için (örn., Allen, Moore, Kuperminc ve Bell, 1998; Armsden ve Greenberg, 1987) güçlü ilişkiler oluşunu göstermiştir (Sümer ve Şendağ, 2009). Otis, Huebner ve Hills (2016) tarafından ön ergenlerle gerçekleştirilen çalışmada, ebeveyne bağlanmanın umudun pozitif yönlü önemli bir yordayıcısı olduğu bulgusu elde edilmiştir.

Bu bağlamda karşımıza çıkan bağlanma biçimlerimiz, psikolojik dışlanma, yaşam doyumu ve ön ergenlik kavramları araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Ön ergenlerde psikolojik dışlanma, bağlanma ve yaşam doyumu incelenmeye çalışılırken psikolojik dışlama ile bağlanma stilleri ve yaşam doyumu arasında ilişki olup olmadığı, psikolojik dışlanma, bağlanma ve yaşam doyumu, cinsiyet, sınıf düzeyi ve anne-baba eğitim durumu gibi demografik değişkenler açısından da incelenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada, psikolojik dışlanma olgusu ve psikolojik belirtiler ile ilişkili görülen bağlanma kuramı ve yaşam doyumunu, gelişimsel olarak n ergenlik arka planı açısından, sosyal psikoloji disiplini çerçevesinde ele alınmaya çalışılmıştır.

1.1.BAĞLANMA

İlk kez Etolog Lorenz (1930) tarafından ortaya atılan, iz bırakma veya imprinting; davranış hiyerarşisinde birinin kendine bakan ve barındırana takip etmesi olarak tanımlanmıştır. Bu, davranış hiyerarşinin ilk sırasında bulunan sabit eylem örüntülerinden farklıdır. Sabit eylem modeli; türün hayatta kalımına yardımcı olan merkezi sinir sistemindeki belirli kalıtsal mekanizmalardan kaynaklanan, genetiksel olarak programlanmış eş güdümlü sinirsel hareketler zinciridir. İz bırakma davranışının, genetik kodda kayıtlı olduğu ama kime bağlanacağı kayıtlı olmadığından bir kısmı kodlanmış bir kısmı öğrenilerek elde edilen davranış olarak kabul edilir. Grayleg kaz yavruları anneleri yerine Lorenz tarafından büyütüldüklerinde yavrular Lorenz’i ‘anneleri’ sanmış, nereye giderse gitsin Lorenz’i tek sıra halinde takip etmişlerdir. Kaz yavruları Lorenz’e göre onu kopya etmiştir; yani erken bir dönemde bağlanma objesi olarak onun ‘kopyasını’ çıkarmışlardır (Akt. Suchman ve ark., 2006). İz bırakma ve kopyalama davranışı psikoloji literatürüne Bowlby tarafından “Bağlanma davranışı” olarak taşınmıştır. İnsan yavrularının bağlanma davranışı, etologlardan biraz daha farklı ve ayrıntılı olarak değerlendirilerek anne veya bakıcı arasında kurulan bağlardan söz edilmeye başlanmıştır (Sümer ve Güngör 1999).

1.1.1. Bağlanma Kuramı

1950 yılında, Dünya Sağlık Örgütü’ nün, evsiz çocukların ruh sağlığı üzerinde çalışmasını istemesi üzerine İngiliz psikanalist ve psikiyatr olan John Bowlby’nin çocuk bakımı ve psikiyatrisi alanındaki çalışmalarıyla Bağlanma kuramı, geliştirilmeye başlanmıştır. Bowlby, çalışmanın ilk yıllarında (1951), bebeklerin ve küçük çocukların anneleriyle sıcak, samimi ve devamlı bir ilişki yaşamalarının sağlıklı bir gelişim için gerektiğini belirtmektedir. Bowlby, 1969’da bağlanma kuramı ile ilgili görüşlerini açıkladığı ve oldukça dikkat çeken "Bağlanma ve Kaybetme" (Attachment and Loss: Volume 1)" isimli kitabını yayınlarak bağlanma ve kuramının temellerini atmıştır (Bowlby, 1969).

Bowlby, insanları birbirine yakınlaşmasını sağlayan duygusal bağın yapısal özelliklerini açıklamak ve teorisini geliştirmek için etiyoloji ile psikoanalitik kavramları bir araya getirmeye çalışmıştır (Holmes, 1993). Aslında bu noktadan bakıldığında Bowlby’ in bağlanma kuramı; evrim kuramı, etoloji,

gelişim psikolojisi ve psikoanalitik yaklaşımlar üzerine kurulmuş kişilik gelişimi kuramı olarak da değerlendirilmektedir (Cassidy, 1999).

Bowlby'nin (1969,1973,1980), bağlanma kuramının etolojik temellendirmesine göre; insanlar, daha büyük yırtıcıların saldırı riski altındaki diğer primat grupları gibi, yırtıcıları uzaklaştırmak ve hasta küçükleri korumak için birlikte hareket etmişlerdir. Bu korumayı sağlamak için çocuklar kendilerini ebeveynlerine yakın tutacak mekanizmalara ihtiyaç duymuşlar ve bakıcılara yakınlığı sağlayan işaret ve jestler ortaya çıkarmışlardır (Sümer ve Güngör 1999).

Bağlanma kuramının etolojik teorisi, insanoğlunun içgüdüsel olarak bir bağlanma sistemi ile dış dünyayı tanıyabilmesi ve bu sistem çerçevesinde yaşamını sürdürebilmesi için kendisinden daha güçlü ve deneyimli bir desteğe ihtiyaç duyduğudur. Yani Bowlby, bağlanma teorisinin temelini, "hissedilen güvenlik" olduğunu belirtmektedir. Bowlby' ye göre, çocuğun hayatta kalma ihtimali bakıcıya yakın olmakla birlikte artmakta ve bağlanmanın evrimsel işlevi de tehlikeli bir durumdan korunmaktır (Bowlby, 1982).

Bowlby, Freud'un psikoanalitik kişilik kuramını genişleten ve nesne ilişkileri kuramcıları olarak adlandırılan Melanie Klein, Donald Winnicot, Margaret Mahler ve Heinz Kohut gibi isimlerin düşüncelerinden etkilenmiştir. Nesne İlişkileri kuramına farklı açılardan değerlendirmeler sunmuş olsalar da bu kuramcıların benzerlik gösterdikleri bazı temel ilkeler bulunmaktadır. Birincisi, psikoanalitikçiler gibi erken çocukluk yaşantılarına büyük önem verirken, Freud'un erken çocukluk döneminde üzerinde durduğu dürtüler ve iç çatışmalar yerine, çocuğun yaşamındaki önemli kişilerle olan ilişkileriyle ilgilenirler ki bu da genellikle çocuğun ebeveynleri, özellikle de annesidir. İkincisi, nesne ilişkileri kuramcılarına göre çocuk, çevresindeki önemli nesnelerin yansımalarını bilinçaltında oluşturmaktadır. Bu durumda, çocuğun yalnız olduğu durumlarda ilk bakıcıları ya da ebeveynlerinin bilinçaltı yansımaları, onlarla ilişkilendirdiği bir nesne görevi görür. Çocuğun ilk bakıcılarını veya ebeveynlerini içselleştirme ve bilinçaltında simgeleştirme tarzı, gelecekte kuracağı sosyal ve duygusal ilişkilerindeki kişi ya da kişileri nasıl göreceğinin temelini oluşturur. Yani, çocukların ilk ilişkileri ve bağları, ileriki yıllarda başkalarıyla kuracakları anlamlı ilişkileri etkilemektedir (Burger, 2006).

Bazı psikoanalitik özelliklere sahip olmasına rağmen, bağlanma kuramının, kişilerarası ilişkilere yönelik açıklamaları olan diğer psikoanalitik kuramlardan (Nesne İlişkileri Kuramı, Sullivan'ın Kişilerarası Psikiyatri Kuramı gibi) ayıran birkaç özelliği vardır. Öncelikli olarak bağlanma kuramı, patolojik durumlardan ziyade zihinsel sağlığa vurgu yapar; sonrasında, çocuğun ilk bakıcılarına olan fantezileri içeren “içsel” yaşantılarla değil “gerçek” yaşantılarla ve bunlara ilişkin zihinsel temsillerle ilgilenmektedir. Son olarak da, bağlanma kuramı, gözlemlenebilen, denenebilir önermeler sunmakta ve bunlar birçok araştırma sonuçlarıyla desteklenmektedir (Güngör, 2000).

Bowlby 'e göre, bağlanma, çocuğun kendisine bakım veren kişiye yakınlaşmasını, ilişki kurmasını ve bu yakınlık ya da ilişki bozulduğunda düzeltilmesini sağlar. Bu durum, çocukların doğduğu andan itibaren hem çevreden gelebilecek olası tehlikelerden korunmasına yardım ederken hem de onlara çevreyi tanıyıp keşfetmeleri için gerekli koşulları sağlar. Çocuk, bakım verene yaklaşmak ve onu takip etmek için ağlama, seslenme, agulama, tutunma, emme ve gülümseme gibi davranışlar kullanmaktadır. Bowlby, doğumdan itibaren çocukluğun bitimi ve ergenlik dönemine kadar olan zaman dilimlerinde bağlanma ve bağlanmanın görülme biçimlerini 4 evreye ayırmıştır (Bowlby, 1969). İlk evre (doğumdan üçüncü aya kadar) insanlara ayırmsız tepki verme evresi olarak adlandırılır. Hayatın ilk aylarında bebekler ayırım yapmadan insanlara çok çeşitli tepkiler gösterirler. İlk üç haftaya kadar bebekler genellikle uykuya dalmak üzereyken, henüz sosyal olmayan gülümsemeler gösterirler. Beş haftadan itibaren sosyal gülümseme başlar. Bir insan yüzü gördüklerinde mutlu bir şekilde gülerler ve göz teması kurarlar. Bakıcının da bebeğe gülümsemesi ve göz temasını kurmasıyla birlikte aralarında özel bir bağ oluşur. Bowlby'nin görüşüne göre gülümseme, bağlanmayı destekleyerek bakıcının yakınlığını sağlamaktadır (Bowlby, 1969). Bebek gülümsediğinde bakıcı bebekle birlikte olmaktan zevk alır; bakıcı bebeğe gülümser, onunla konuşur, okşar ve belki de kucağına alır. Gülümsemenin kendisi, bebeğin sağlıklı olma ve hayatta kalma şanslarını arttıran bağlanma davranışını ortaya çıkarandır (Sümer, 2006).

Ağlama da bakıcı ve bebek arasında yakınlık sağlar. Ağlama bir endişe çağrısıdır ve bebeğin yardıma ihtiyacı olduğuna işaret eder. Bebekler acı duyduklarında, aç olduklarında, üşüdüklerinde ya da bunun gibi rahatsız bir

durumda olduklarında ağlarlar. Bebekler onları sallayarak ya da ihtiyaçlarını yerine getirerek onları rahatlatacak her kişiye yakınlık için izin verirler. Yakınlık ayrıca bebeğin tutunmasıyla da sağlanır. Yeni doğan bebek iki türlü reflekse sahiptir. Biri, tutunma refleksi; avuç içine bir obje değen bebeğin otomatik olarak elini objenin üstüne kapatması şeklinde görülür. Diğer refleks ise Moro refleksidir ki bu refleks, bebekler yüksek ses yüzünden şaşırıldıklarında ya da destek kaybettiklerinde kollarını açmak ve tekrar göğüsleri üzerinde birleştirmek şeklinde ortaya çıkar. Bebekler ayrıca arama ve emme reflekslerine sahiptirler. Yanaklarına dokunulduğunda otomatik olarak başlarını uyarının geldiği tarafa çevirirler, dudakları bir şeye dokunana kadar dönerek aramaya devam ederler ve dokunduğunda da emmeye başlarlar. Bu refleksler açıkça emzirmeyi desteklerler ama Bowlby bu davranışların anne ile bebeğin yaklaşmasını ve iletişime geçmesini sağladığı için aynı zamanda bunların bağlanma şekillerinden olduğunu da düşünür(Bowlby, 1969).

İkinci evre (üç - altı ay arası) tanıdık insanlar üzerine odaklanma evresidir. Üçüncü aydan itibaren bebeğin davranışları değiştiği gibi özellikle moro, tutunma, dönüp arama gibi çoğu refleks de ortadan kalkar. Bu dönemde önemli olan bebeğin sosyal tepkilerinin seçici olmaya başlamasıdır. Üç - altı ay arasında bebekler sadece tanıdık yüzlere gülümse,; yabancı bir yüz gördüklerinde ise bakmakla yetinirler. Ayrıca çıkardıkları sesler konusunda da seçici olurlar ve dört- beş aylık bebekler sadece tanıdıkları insanlara agular, ses çıkarırlar. İki ya da üç insanı tercih ederken biri hepsinden özeldir ki bu da genellikle temel bağlanma kişisi olan annedir, bazen baba ya da başka biri de olabilir. Bebekler, ihtiyaçlarına en kısa zamanda cevap veren ve onlarla en keyifli iletişim kuran insanlara karşı güçlü bağlanma duygusu geliştirirler (Bowlby, 1969).

Üçüncü evre (altı ay- üç yaş arası) aktif yakınlık aramadır. Altı aylık ve sonrası bebekler artık bağlanma ilişkisi kurduğu kişiye yakınlık duyarlar ve bu kişi yanlarından ayrıldığında genellikle ağlarlar. Bu aşamada bebek ebeveynin nerede olduğunu izler ve ebeveyn ayrıldığında onu takip etmeye başlar. Tekrar yakınlık sağlayana kadar hareketlerini amacına uygun olarak düzeltir ya da uyarlar. Ebeveyne yaklaştıklarında tipik olarak kollarını onlara doğru kaldırır ve kucağa alınmak istediklerini belirtirler. Ayrıca bebekler çağırmaya da başlarlar ve çağrılarını ebeveynlerinin yer ve hareketlerine göre değiştirirler. Bu çağrılar,

eğer ebeveyn uzaksa ya da ayrılıyorsa yüksek sesli, yakınsa ya da yakınlaşıyorsa alçak sesli ve sakin olur. Bağlanma kişinin ayrılığı sırasında bebeğin ağlaması şeklinde görülen duruma ayrılık endişesi (anksiyete) adı verilir. Bebekten bir süreliğine ayrılıp geri dönen anneye karşı bebek, coşkulu selamlama tepkileri gösterir. Bebekler bağlandıkları kişiye yaklaşma çabalarının yanı sıra ondan uzaklaşabilirler. Bu durum, özellikle bağlandıkları kişiyi keşif yaparken ayrılıp döndükleri üs olarak kullandıklarında geçerlidir.

Dördüncü evre (üç yaştan çocukluğun sonuna kadar) ortaklık davranışı olarak adlandırılan son evredir. Bu evreden önce çocuklar sadece bakıcılarıyla olan yakınlığı sağlama ve korumayla ilgiliyken; bakıcının plan ya da hedefleri ile henüz ilgili değillerdir. Buna karşılık, üç yaş ve sonrasındaki çocuklarda bu planların biraz da olsa anlaşıldığı ve bakıcının olmadığı zamanı hayalinde canlandırabildikleri, böyle bir ortama uyum sağlamaya yönelik çabalar gösterdikleri gözlenmiştir. Bu dönemde, çocuk ebeveynin gitmesine izin vermeye daha yatkın olur. Çocuk, bakıcı ile olan ilişkilerinde daha çok bir eş/ortak gibi davranır. Çocuklar ergenlik dönemine geldiklerinde ebeveyn hâkimiyetinden kurtulmaya çalışırlar, ancak ebeveyn yerine geçen kişilerle de bağılılık kurarlar. Yetişkinlik döneminde ise bireyler, kendilerini bağımsız hissederler ama kriz anlarında sevdiklerinden yakınlık ararlar. Daha yaşlı insanlar ise daha genç nesillere bağımlı olduklarını hissederler. Bowlby, dördüncü evre ile ilgili çok fazla şeyin bilinmediğini itiraf ederken, çocuğun hayatının bundan sonraki evrelerinde olan bağlanmalarıyla ilgili de çok az bilgi vermektedir (Bowlby, 1969).

Tüm bu evrelerde, bağlanmayı tanımlayan üç temel işlevsel özellik göze çarpmaktadır: “yakınlığı koruma”, “güvence üssü”, “güvenli sığınak”. Çocuk annesini göremediğinde, çevresindekileri tehdit olarak algılar ve bağlanma davranışı başlar. Böyle bir durumda çocuk, yakınlığı yeniden kuracak şekilde davranır. Yakınlığı tekrar kurduğunda ve bağlanma sağlandığında, çocuk bu durumun öncesinde yaptığı etkinliğine geri döner. Çocuklar rahatsız oldukları bir durumda bakıcısına karşı yakınlığı koruma ve bakıcısından ayrılmaya karşı direnç gösterme eğilimindedir ki buna "yakınlık arama ve yakınlığı koruma" işlevi denmektedir. Bebekler, bağlanma ilişkisinde oldukları kişilerin yanında çevreyi inceleyerek sürekli keşfetmeye çalışırlar. Bebeğin keşif yapmak için bağlanma

ilişkisi yaşadığı kişi veya kişilerden uzaklaşabilmesi, bakıcıyı "güvenli üs" olarak gördüğü anlamına gelir. Herhangi bir tehlike durumunda ise bebekler, keşfetmeyi bırakıp destek, rahatlık ve güven duygusu almak için bakıcısına yönelirler. Buna da bağlanmanın "güvenli sığınak" unsuru denir (Bowlby, 1982).

Bowlby, bağlanma ilişkisinde ifade edilen yakınlık kurulamadığında ayrılığa karşı geliştirilen 3 temel tepkisel biçimlerden bahsetmiştir. Bunlar; protesto (protest), umutsuzluk (despair) ve çekilmedir (detachment). Bu tepkiler çoğunlukla iç içe geçmiş biçimlerde ortaya çıkar ancak çocuğun, annenin (ya da bakıcının) yokluğuna karşı belirgin ve baskın olan tutumuna göre farklılaşır. Ayrılığa karşı geliştirilen tepkilerin yanı sıra, Bowlby, bakıcı ile bebek arasındaki ilişkinin niteliği üzerinde de önemle durmuştur. Söz konusu ilişkinin niteliğinin, çocuğun kendisini ve diğer bireyleri algılayışını etkileyeceğini ileri sürerek; bağlanma kuramındaki önemli kavramlardan biri olan “içsel çalışan modeller (internal working models)” kavramını geliştirmiştir (Bowlby,1973).

1.1.2 İçsel Çalışan Modeller

Bowlby’ e (1980) göre, insanların hem kendilerine hem de yaşamlarındaki önemli kişileri algılama şekline göre oluşturdukları zihinsel temsilleri bulunmaktadır. Bireyler çocukluklarında bakım verenleri ya da bağlanma figürleri ile etkileşimlerini içselleştirmekte ve bu etkileşimler bağlanmaları şekillendirmektedir. Bu bağ, içsel çalışan model olarak adlandırılır. Aynı zamanda, bağlanacak bir kişiye ulaşılabilir olmak, stresli ve kaygılı oldukları zamanlarda onların destek sunma ihtimalleri ve bu kişilerle karşılıklı etkileşim içinde olmak gibi bir grup beklentiyi de içermektedir (Bretherton ve Munholland, 1999). Bebekler bakım veren kişi ile devam eden ilişki içinde tekrar edilen etkileşimlerle, ne bekleyeceklerini öğrenir ve davranışlarını da bu beklentilere göre düzenlerler. Bu beklentiler, bilişsel temsiller temelinde (içsel çalışan modeller) olup bakım veren kişinin ulaşılabilirliğini ve tepkiselliğini tahmin etmede kullanılmaktadır (Hazan ve Shaver, 1994). Gelecekteki tüm yakın ilişkiler için bir rehber hizmeti gören içsel çalışan model, kişiliğin olmazsa olmaz bir parçası haline gelmektedir (Bretherton ve Munholland, 1999).

Bowlby, bağlanmayı anlamada önemli bir kavram olan içsel çalışma modelinin, çocuğun yaşantılarından edindiği deneyimlerinin göstergesi olduğunu ileri sürmektedir. İçsel çalışma modelleri, sadece geçmiş yaşantılara ilişkin bir temsil değil genel olarak bir değerlendirme süreci, kişisel deneyimlere dayanan bir oluşum olduğunu vurgulamaktadır (Bowlby, 1982; Bretherton, 1985; Cassidy, 1999).

Bowlby' ye göre bağlanma kuramının temelini oluşturan ve çocuğun hem kendisi hem de başkalarına ilişkin bilişsel algılamalarından oluşan içsel çalışan modelde, çocuk, zorlandığı durumlarda bakıcısı tarafından gereken desteği ve olumlu tepkiyi gördüğünde bakıcısına güvenebileceğini ve istediği zamanlarda ulaşabileceğini bilir. Bununla birlikte kendisinin de sevilmeye değer biri olduğuna ilişkin bilişsel temsiller geliştirir. Ters durumda ise çocuğun bakıcısı çocuğun ihtiyaçlarına karşı ilgisiz kaldığında ya da tutarsız tepkilerle karşılık verdiğinde, çocuk, bağlanma figürünü reddedici ve güvenilmez biri olarak görürken, kendisinin de sevilmeye layık olmadığını düşünür (Bowlby,1982).

Burada içsel çalışan modellerinin birbirleriyle bağlantılı iki farklı bilişsel şema olan, çocuğun kendisini nasıl gördüğü ile diğer insanları nasıl gördüğü aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

a) Bağlanma figürünün, çocuğun korunma ve desteklenme isteklerine karşılık uygun tepki veren bir insan olarak değerlendirilip değerlendirilmediği (diğerleri hakkındaki içsel çalışma modeli),

b) Bağlanma figürü tarafından çocuğun, kendisinin sevilmeye, güvenilmeye ve desteklenmeye layık olduğunun hissettirilmesi (kendi hakkındaki içsel çalışma modeli) (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Diğerleri ve kendi hakkındaki içsel çalışan modeller birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Yani kendisine bakım veren kişileri güvenilir, tutarlı ve sevimli olarak değerlendirip şema oluşturan çocuk, kendisi için de benzer bir model geliştirerek, güvenilir, sevilmeye ve ilgilenilmeye değer olduğunu düşünür. Yakınlıktan kaçınmayan ve yakın kişilerarası ilişki arama eğilimindedirler. Aksi durumda, bağlanma figürü, çocuğa karşı ilgisiz, duyarsız veya tutarsız tepkiler

verdiğinde, çocuk, bağlanma figürünü mesafeli, soğuk ve reddedici kendisini de değersiz olarak değerlendirirken sevmeye layık olmadığını düşünür ve buna uygun beklentiler geliştirir. Yakın ilişkiler konusunda da korku duyar (Bowlby, 1980; Hazan ve Zhang, 2002).

İçsel çalışan modellerin, kişinin bağlanma ile ilgili davranışlarını, düşünceleri ve duygularını düzenleme, yorumlama ve tahmin etme gibi işlevleri bulunmaktadır. Bakım veren kişi ile tekrar edilen etkileşimler temelinde, bebekler ne bekleyeceklerini öğrenir ve davranışlarını bu beklentilere göre düzenler. Bilişsel temsiller temelindeki bu beklentiler (içsel çalışan modeller) bakım veren kişinin ulaşılabilirliğini ve tepkiselliğini tahmin etmede kullanılır (Bretherton ve Munholland, 1999).

Bowlby' ye göre, bebeklikten başlayarak ergenliğe kadar devamlı olarak pekiştirilen içsel çalışan modeller, ergenliğin bitişi ve yetişkinlikte kalıplaşmış bir yapıya dönüşür ve değişime karşı daha dirençli hale gelir. Bu durum, sonraki yakın ilişkilerde, davranış, düşünce ve duyguları yönlendirici bir etkiye sahip olur (Bowlby, 1982).

Bağlanma kuramının temel söylemlerinin ve varsayımlarının sistemli bir şekilde ilk defa laboratuvar ortamına taşınması Mary Ainsworth tarafından gerçekleştirilmiştir. Bowlby gibi, Ainsworth'da bağlanmayı “çocuk ve onun birincil bakıcısı arasındaki bağ ya da süregiden ilişki”, bağlanma davranışını da “bu tür bir ilişkinin şekillenmesine ve daha sonra da ilişkilere aracılık etmesine hizmet eden davranışlar” şeklinde ifade edilmiştir. Ainsworth ve arkadaşları, bağlanma kuramının “duyarlılık” denencesini laboratuvar ortamında deneysel yöntemle ele aldıkları çalışmaya “yabancı ortam” adını vermişlerdir (Güngör, 2000).

Ainsworth ve arkadaşları, yabancı ortam deneyinde, sevecekleri oyuncakların olduğu bir odada yalnız bırakılan 1 ile 2 yaş arası çocukların, yalnız bırakılmaya bağlı olarak bu stresi nasıl yaşadıklarını ve bu durumla nasıl baş ettiklerini gözlemlemişlerdir (Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall, 1978). “Yabancı ortam deneyleri” olarak adlandırılan bu çalışmada, bebek ve anne rahat bir laboratuvar odasına alınarak, bebeğin belirli zaman aralıklarıyla anneden ayrılması, bir yabancıyla yalnız bırakılması ve tekrar anneye bir araya gelmesi

sağlanmışır. Böylelikle bebeğin bağlanma sistemi aktif hale getirilmiştir. Ayrılık öncesi ve sonrasında çocuk ve annenin davranışları gözlemlenmiştir. Yapılan bu deneyde, çocuğun davranışlarının gözlemlenmesine dayalı olarak Ainsworth ve arkadaşları birbirinden farklı 3 bağlanma stili olduğunu belirtmişlerdir. Bunlar; güvenli, kaygılı/kararsız ve kaçınan bağlanma stildir (Burger,2006).

Güvenli bağlanan bebekler, anneleri yanlarındayken, çevreyi keşfetmek için onları güvenli bir üs olarak kullanmışlardır. Yabancı birinin odaya girmesi onları kaygılandırmış ve ondan uzak durmaya çalışmışlardır. Annelerinin odadan kısa süreli ayrılmasıyla üzölmüş ve ağlamışlardır. Annelerinin odaya geri dönmesiyle birlikte annelerine yaklaşmışlar, kucağa alınmak ve sarılmak gibi fiziksel temas istemişlerdir. Anneleri tarafından kucağa alınan ve rahatlatılan çocuğun daha sonra çevreyi keşfe devam ettiği gözlenmiştir. Bu çocukların bebekliklerinin ilk üç ayındaki ev gözlemlerinde, annelerinin daha duyarlı, ilgili oldukları, bebeklerin ihtiyaçlarına, ağlamalarına ve benzeri çağrılarına karşı sevecen ve tutarlı bir şekilde cevap verdikleri gözlenmiştir (Bretherton, 2003).

Kaçınan bağlanan bebekler, anneleri yanlarındayken çevreyi keşfetmiş, odada bulunan oyuncaklarla oynamışlar ancak bunları yaparken anne tarafından desteklenmek ihtiyacında olmadıkları ve güvenli bir üs olarak anneyi kullanmadıkları gözlenmiştir. Annelerinin odadan ayrılıp geri dönmesi durumunda, annelerine yaklaşmadıkları ve onlarla ilgilenmedikleri, anneleriyle etkileşimi reddedip uzaklaştıkları, hatta yaşadıkları stresi odada bulunan oyuncaklara vurarak gösterdikleri bulgulanmıştır. Bu bebeklerin evlerinde yapılan gözlemlerde; annelerinin yakın fiziksel temas göstermedikleri, çocuklarının ihtiyaçlarına karşı genelde ilgisiz, tutarsız, ağlamalarına karşı tepkisiz ve reddedici oldukları görölmüştür (Bretherton, 2003).

Kararsız (ambivelans) bağlanan bebekler, annelerinin yanından pek ayrılmamışlar, sürekli olarak annelerinin nerede olduklarıyla meşgul olup keşif yapamamışlar ve odada bulunan oyuncaklarla çok az ilgilenmişlerdir. Bu bebekler, anneleri odayı kısa süreli terk ettiğinde çok üzölmüşler ve bağırarak ağlamışlardır. Anneleri geri döndüğünde ise yatışmaları çok zor olmuş, aslında annelerine sarılmak ve fiziksel temas kurmak istemelerine rağmen çok öfkeli

görünmüşler, annelerine sarılmayı ve anneleri tarafından rahatlatılmayı reddetmişler ve annelerinden uzakta durmuşlardır. Yapılan ev gözlemlerinde annelerin, bebeklerine karşı, oldukça tutarsız yaklaşımlarda buldukları, bazen duyarlı, bazen duyarsız, bazen çok ilgili bazen de çok ilgisiz oldukları, çoğu zaman göz ardı ettikleri görülmüştür (Bretherton, 2003).

Ainsworth ve arkadaşlarının yapmış oldukları bu sınıflandırma, sonrasında gelen araştırmacılar tarafından (Main ve Solomon,1986; Hazan ve Shaver, 1987; Bartholomew ve Horowitz, 1991), temel alınarak geliştirilmiş ve çocukluk sonrası ergenlik ve yetişkinlikte bağlanma biçimlerinin oluşturulmasına kaynaklık etmiştir. Bağlanma kuramının, kavram olarak yaşam boyu olarak çalışılmaya başlanması ve yetişkin ilişkilerinde bilimsel olarak çalışılmaya başlanması 1980'li yıllara denk gelmektedir (Göçener, 2010).

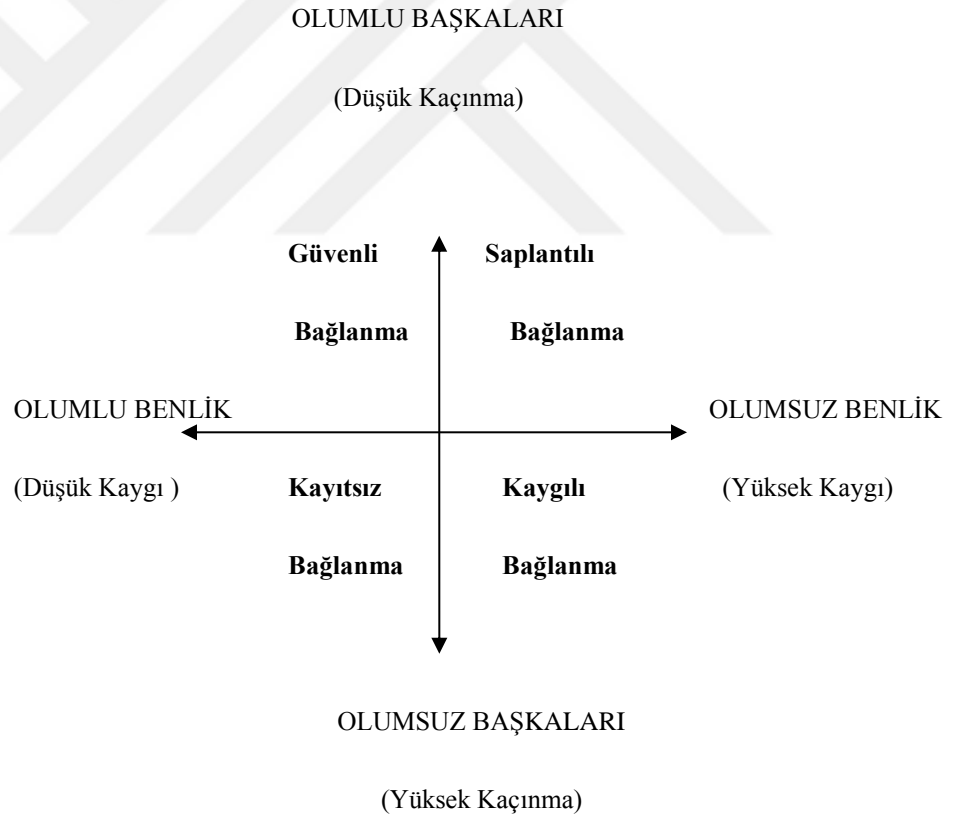
1.1.2. Ergenlikte Bağlanma

Bağlanma kuramı çerçevesinde yetişkin ilişkilerini inceleyen ilk bilimsel çalışmalar; Main ve Solomon (1986), Hazan ve Shaver (1987) ve Bartholomew ve Horowitz (1991) tarafından yapılmıştır. Main ve Solomon (1986), Ainsworth'un "Yabancı Ortam" deneyinde gözlemleyerek oluşturduğu sınıflandırma sisteminden yola çıkmışlar ve yetişkin bağlanma davranışını ölçmek amacıyla, yetişkin bağlanma görüşmesini (Adult Attachment Interview, AAI) geliştirmişlerdir. Geliştirilen bu görüşme sonucunda; bağlanma, kayıtsız, saplantılı, bağımsız-güvenli ve çözümlenmemiş (unresolved) olarak sınıflandırılmıştır (Steele ve Steele, 1994).

Hazan ve Shaver (1987) de Ainsworth ve arkadaşlarının (1978), belirledikleri bağlanma stillerini yetişkin duygusal ilişkilerine uyarlamışlardır. Ainsworth ve arkadaşlarının (1978) "Yabancı Ortam" deneyinde belirledikleri bağlanma biçimlerinin ilerleyen yaşlarda yani ergenlik ve yetişkinlikteki duygusal ilişkilerde ortaya çıkabileceğini ileri sürmüşler ve yaptıkları araştırmalarla 3 bağlanma biçimini (güvenli, kaçınan ve kaygılı/kararsız) ortaya koyan bir Yetişkin Bağlanma Stilleri Ölçeği geliştirmişlerdir.

Ergenlik ve yetişkinlik yakın ilişkilerinde, bağlanmanın rolünü inceleyen Bartholomew ve Harowitz (1991), Ainsworth ve arkadaşları (1978)'nin çocuklar

üzerinde yapılan çalışmalarda tanımlanan, Hazan ve Shaver (1987) tarafından yetişkinlere uyarlanan 3'lü bağlanma modelini, Bowlby'nin içsel çalışan modeller kavramından yola çıkarak tekrar ele almışlar ve bu çerçevede yetişkinlerde "Dörtlü Bağlanma Modeli (DBM)"ni oluşturmuşlardır. Dörtlü bağlanma modeli, bireyin kendini ve başkalarını algılama ve değerlendirme biçimine dayanan bir modeldir (Göçener,2010). Yani kişinin kendini ve başkalarını olumlu ya da olumsuz değerlendirmesine dayalı olarak ortaya konulan bu modelde, bireyin kendisine olumlu-diğerlerine olumlu (güvenli), kendine olumlu-diğerlerine olumsuz (kayıtsız), kendine olumsuz-diğerlerine olumlu (saplantılı) ve kendine olumsuz-diğerlerine olumsuz (kaygılı) değerlendirmelerini içeren dört çeşit bağlanma stili vardır (Bartholomew, 1990; Bartholomew ve Horowitz, 1991; Bartholomew ve Shaver, 1998). Bu bağlanma stilleri aşağıdaki şekilde gösterilmektedir.

Şekil 1: Bartholomew ve Horowitz'in dörtlü bağlanma modeli (Klohn ve Oliver, 1998)

Dörtlü bağlanma stilinde güvenli bağlanma, bireyin hem kendini hem de başkalarını olumlu olarak değerlendirme modelinin birleşiminden oluşur. Güvenli bağlanmaya sahip bireyler kendilerini değerli ve sevilmeye layık olarak görür, diğer insanları da güven verici ve destekleyici olarak değerlendirirler. Bu nedenle başkalarıyla yakın ilişki kurmak konusunda rahat olurken özerk olabilmeyi de başarabilmektedirler. Güvenli bağlanmada bireyler sevilebilir ve değerli olma düşüncesinin sonucu olarak başkalarının da genellikle kabul edici ve uygun tepki vereceği beklentisine sahip olurlar (Bartholomew ve Horowitz, 1991, Sümer ve Güngör, 1999).

Kayıtsız bağlanma stilinde, bireyin kendini olumlu, başkalarını olumsuz olarak değerlendirme modelinin birleşiminden oluşur. Kayıtsız bireyler beklentilerinin karşılanamayacağı düşüncesinden dolayı genellikle yakınlık kurmaktan kaçınır ve özerkliklerine aşırı derecede önem verirler (Sümer ve Güngör, 1999). Bu kişiler olumlu benlik imajını koruyabilmek ve olası bir reddedilmeyi engellemek için bağlanma gereksinimlerini görmezden gelir ve yakın ilişkilerden kaçınırlar (Collins ve Feeney, 2004). Bu bağlanma stilinde kişilerin, başkalarına karşı güven duymadıkları ve onlar tarafından desteklenmeyeceklerini düşündükleri, kişisel paylaşımlardan kaçındıkları, duygusal yakınlık kurma konusunda isteksiz oldukları ve arkadaşları tarafından daha mesafeli ve soğuk hatta düşmanca algılandıkları bulunmuştur (Sümer ve Güngör, 1999).

Saplantılı bağlanma stilinde ise bireyin kendini olumsuz, başkalarını olumlu değerlendirme modelinin birleşiminden oluşur. Saplantılı bireylerin başkalarının güvenin kazanmak ve onlar tarafından kabul edilmek konusunda kaygıları çok yüksektir (Bartholomew ve Shaver, 1998). Bu grup, Hazan ve Shaver' in (1987) belirttiği kaygılı/kararsız stiliyle kavramsal olarak bağlantılıdır. Kendilerini değerli ve sevilmeye değer görmeme eğiliminde olduklarından başkaları tarafından kabullenmeye ve onaylanmaya çok fazla ihtiyaç duyarlar (Collins, Feeney, 2004). Bu kişiler yakın ilişkilerinde kendilerini değerli, önemli ve yeterli hissedebilmek için çabalarlar (Bartholomew ve Horowitz, 1991). Saplantılı bağlanma stiline sahip kişiler, ilişkileri konusunda takıntılı olup ilişkilerinde gerçekçi olmayan beklentilere sahiptirler (Sümer, Güngör, 1999).

Kaygılı bağlanma stiline, olumsuz benlik modeli ve olumsuz diğerleri modelinin birleşiminden oluşur (Sümer, Güngör, 1999). Kaygılı bağlanma stiline sahip bireyler, saplantılı bağlanan bireyler gibi diğerleri tarafından kabul ve onaylanma düşünceleri yüksektir ancak kaybetme acısını engellemek ve reddedilmemek için yakınlıktan da kaçarlar (Bartholomew ve Shaver, 1998). Kaygılı bağlanan bireylerde, başkalarının reddeden, desteklemeyen ve güvenilmez olacağı düşüncesi ile birlikte kendisinin de sevilmeyeceğine, güven duyulmayacağına ve değersiz olduğuna ilişkin duygusu hâkim olmaktadır. Bu kişilerin, başkalarına kişisel paylaşımlarda bulunma, yakınlık kurma ve ihtiyaç duydukları stres anlarında başkalarından yardım ve yakınlık isteme konusunda rahatsızlık duydukları, sosyal ortamlarda içe dönük, sessiz ve mesafeli kişiler oldukları bulunmuştur (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Bartholomew ve Horowitz (1991)'nin dördü bağlanma modelinde, güvenli ve kayıtsız bağlanmanın, olumlu benlik algısı ile doğru orantılı; kaygılı ve saplantılı bağlanmanın ise ters orantılı bir ilişki içinde olduğu görülmektedir. Ayrıca güvenli ve saplantılı bağlanmanın, başkalarını olumlu değerlendirme ve sosyallik ile doğru orantılı; kayıtsız ve kaygılı bağlanmanın ise ters orantılı bir ilişki içinde olduğu ifade edilmektedir.

Bağlanmaya ilişkin tüm çalışmalar ve sınıflandırmalar ışığında, bağlanma beşikten mezara, insanın yaşamında etkin olarak varlığını sürdürmektedir. Buradan bakıldığında, çocukluk bağlanmaları ile yetişkinlik bağlanmaları arasında birçok benzerlik olmasıyla beraber birçok farklılık da bulunmaktadır. En temel farklılıklar; çocuklukta bağlanma ilişkisi, ilgi ve kontrol boyutları temelinde, çocuk ile bakım veren bir yetişkin arasında gerçekleşirken, yetişkinlikte bağlanma ilişkisi ise bireyin seçtiği ve genellikle bir akranıyla olan karşılıklı olarak yaşanan ilişki arasında gerçekleşmektedir (Ainsworth, 1982; Hazan ve Shaver, 1994). Bağlanma bakış açısında ergenlik, bir geçiş dönemi olarak değerlendirilirken ebeveyne bağlanma konusunda değişikliklerin yaşandığı bir zaman dilimi olarak tanımlanmaktadır (Bowlby, 2012).

1.1.4. Ön Ergenlik ve Ergenlik Döneminde Bağlanma

Fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimin her insanda aynı zamanlarda olmaması gibi değişen yaşam koşullarının da kişinin yaşam döngüsüne olan

etkisiyle, ergenlik, yaş sınırı getirmenin oldukça zor olduğu bir dönemdir. Ergenlik dönemleri genel olarak şöyle sınıflandırılmaktadır: (1) Erken ergenlik: 11-15 yaşlar arasındaki dönemdir; (2) Orta ergenlik: 14-15 yaşlarından, 16-17 yaşlara kadar süren dönemdir; (3) Geç ergenlik: 16-17 yaşlarda başlayıp, 20'li yaşlarda sona erer (Set ve ark., 2006). Aynı şekilde ergenlik dönemi, Unesco tarafından 12-24 yaş arası olarak belirlenmektedir. Bu dönem, kızlarda 10-11, erkeklerde 12-13 yaşlarında puberte ile başlayarak üç evreden meydana gelir: a) Erken ergenlik: Puberte ile başlayıp 14 yaşına kadar sürmekte olup, fiziksel gelişim ön plandadır. b) Orta ergenlik: 15-18 yaşlar arasındaki evre olup, ayrışma ve bireyleşmenin yaşandığı bir süreçtir. c) Son devre: Kimlik duygusunun kazanılması ile tamamlanır ki, zamanı ancak sosyo-kültürel etkenlerle belirlenmektedir (Balcıoğlu ve Kılıç, 2008). Bu bilgiler ışığında çalışmada yer alan ilköğretimin ikinci kademesinde öğrenim gören 10-14 yaş grubu öğrencileri de ön ergenlik dönemi içinde değerlendirilmeye alınmıştır.

Ön ergenlik gelişim dönemi; erenlik değişimleri, sosyal ilginin ve yönelimin değişmesi, bilişsel yapıdaki değişimler, ilkokuldan ortaokula geçişle birlikte ortaya çıkan eğitimsel farklılaşmalar gibi çok yönlü değişimler içeren, bireyler için zorlayıcı bir geçiş sürecidir (Santrock, 2014).

Ergenlik dönemi ise çocuğun yaşamında çok göze çarpan bir değişimin gözlemlendiği, çoğunlukla ergenin kurallara karşı gelme davranışlarıyla karakterize edilen, yoğun stresli yaşantıların olduğu bir dönemdir. Bu dönemde ergen, ailenin dışındaki ilişkilerine yoğunlaşır ve ebeveyninden bağımsızlaşma çabalarını daha net bir şekilde göstermeye başlar (Allen ve ark. 1998, Lieberman ve ark. 1999).

Hemen her konuda uçlarda seyreden ergenler, bağlanma konusunda da aynı durumu sergileyerek bir uça ebeveynlerinden ayrılmaya çalışırken, diğer uça ebeveynlerine bağlı kalmayı tercih ederler (Bowlby, 2012). Çocukluktaki bağlanmada, bağlanma figürünün daha güçlü, deneyimli ve olgun olarak algılanmasının temel unsur olduğu; buna karşılık ön ergenlik ve ergenlik döneminde ise ebeveyne olan bağlanma ilişkilerinin zayıflamasında, etkisinin azalmasında en önemli nedenin; bu yaşlardaki kişilerin, ebeveynin gücü ve otoritesine karşı savaşmak eğiliminde olduğu belirtilmektedir (Göçener, 2010).

Ergenler, duygusal destek ihtiyacı hissettikleri stres ve benzeri durumlarda genellikle arkadaşlarında yardım isterler. Ancak bu durum, anne-babalarının desteğine ihtiyaç duymadıkları anlamına gelmez. Birçok araştırma ergenlerin, bazı bağlanma ihtiyaçları için anne ve babalarını kullanmaya devam ettiklerini ve anne-babaya güvenli bağlanmanın genç yetişkinliğe kadar bireylerin iyi oluşunu yordadığını göstermiştir (Furman ve Buhrmester, 1992; Larson ve ark., 1996; Nickerson ve Nagle 2000;). Bireyin yaşamının ilk yıllarında bakıcısıyla kurduğu sevgi ve güven temelli destekleyici duygusal bağlar, çocukluktan ergenliğe, ergenlikten yetişkinliğe geçişi kolaylaştırarak bireyin diğerleriyle kurduğu ilişkilere de etki yapmaktadır (Deniz, 2006; Deniz, Hamarta ve Arı, 2005; Erözkan, 2010; Hamarta, 2004; Özdemir ve Koruklu, 2013).

Laible (2007)' nin, ergenlerin ebeveynlerine ve arkadaşlarına bağlanma ile sosyal-duygusal beceriler arasındaki ilişkileri incelediği araştırma sonuçlarına göre; arkadaşlarına güvenli bağlanan ergenlerin sosyal-duygusal becerilerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Laible' ye göre bu durum iki farklı şekilde açıklanabilir: Birincisi, gelişimsel olarak bakıldığında ergenlik dönemindeki arkadaşlık ilişkileri ebeveyn ilişkilerine göre daha fazla önem kazandığı, ikincisi ise ergenin sahip olduğu arkadaşlık ilişkilerinin farklı ortamlar sağlayarak, ergenlere sosyal duygusal becerilerini geliştirmeleri için fırsat sağladığıdır. Sonuçta, arkadaşlara bağlanmanın ergenlik döneminde daha önemli olduğu ancak anne-babaya bağlanmanın da ergenin yaşamında önemini sürdürdüğü söylenebilir (Çok ve Morsümbül, 2011).

Ergenlerle yapılan çalışmalar, güvenli bağlanan kişilerin olumsuz duygu ve davranışları daha az gösterdiklerini, diğer kişilerle daha güçlü ilişkiler kurduklarını ve diğer bireylerin duygusal sıkıntılarına daha duyarlı olduklarını (Rothbard ve Shaver 1994), ergenlerin hem ebeveyn hem de akran bağlanmalarının, özsaygı ve yaşam doyumuyla ilişkili olduğunu (Armsden ve Greenberg, 1987), ebeveyn bağlanmasının sosyal yeterlik aracılığıyla iyi olmanın önemli bir yordayıcısı olduğunu (Rice, Cunningham ve Young 1997), farklı ilişkilerde güvenli bağlanmanın iyi olma düzeyini yordadığını ve güvenli bağlanmanın ruh sağlığı ile olumlu ilişki gösterdiğini (Guardia ve ark.2000;., Murdock ve Love 2004), güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin, yaşamdaki problemlere yönelik daha çözüm odaklı ve iyimser bir tutum geliştirdiklerini;

buna bağılı olarak da, probleme yönelik ilgili kişilerden destek arama yöntemlerini daha fazla kullandıklarını (Mikulincer ve Florian 2004), bağlanma stili ile duyguları aktarabilme ve dengeleyebilme arasında yakın ilişki olduğu (Cassidy 1994) bildirilmektedir. Bağlanma stilleri açısından ele alındığında, güvenli bağlanan bireylerin sosyal ilişkilerinde yaşadıkları olumsuz duygularla baş etmede diğer bağlanma stillerine göre daha başarılı olduklarına ilişkin araştırma bulguları vardır (Hamarta ve ark., 2009; Kobak ve Sceery, 1988).

Bağlanma kuramına ilişkin yaklaşık 50 yıllık çalışmalar, özellikle erken çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemlerini incelemeleri açısından önemli bir birikime ulaşmış; ancak orta çocukluk ve ön ergenlik döneminde aynı oranda çalışılmamıştır (Brenning ve ark., 2011; Kerns, 2008; Mayseless, 2005; Nickerson ve Nagle, 2004). Çocukluk ve yetişkin bağlanma boyutlarını ölçmeye yönelik çeşitli ölçekler bulunmaktadır (Ainsworth ve ark., 1978; Bartholomew, 1990; Bretherton, Ridgeway ve Cassidy, 1990; Kerns, Klepac ve Cole, 1996; Main ve Cassidy, 1988). Ergenlik ve yetişkinlikte kaygılı ve kaçınan bağlanmayı ölçen, öz bildirim dayalı bazı ölçme araçları Türkçeye de uyarlanmıştır (Sümer, 2006; Sümer ve Güngör, 1999; Selçuk, Günaydın, Sümer ve Uysal, 2005). İlgili literatür incelendiğinde okul öncesi dönemdeki ve ergenlik dönemindeki çocuğun anneye bağlanmasıyla ilgili pek çok çalışmaya rastlanırken (Aksel ve Kaplan, 2013; Akgün ve Mellier, 2014; Algan ve Şendil, 2013; Arslan, 2008; Atik, 2013; Aytın, 2014; Bayraktar, Sayıl ve Kumru, 2009; Deniz, 2006; Karakuş, 2012; Keskin ve Çam, 2008; Kocayörük, 2009; Morsünbül, 2005; Özdemir ve Koruklu, 2013; Taş Zalluhoğlu, 2015; Türköz, 2007; Uluç, 2005; Ural, Güven, Sezer, Azkeskin ve Yılmaz, 2015; Yolalan (2013), orta çocukluk ve ön ergenlik döneminde hem anne hem de babaya bağlanmanın birlikte ele alındığı çalışmanın çok az olduğu görülmektedir (Sümer ve Şendağ; 2009; Özen ve Aktan, 2010; Bacanlı ve Sürücü, 2011, Kırimer ve ark., 2014). Anne ve babaya güvenli bağlanmanın birbirinden bağımsız olarak bütün benlik alanlarında olumlu değerlendirmeye ve düşük kaygıyla ilişkili olduğu (Sümer ve Şendağ 2009), bağlanma ve zorbalık konusunda yaptıkları çalışmada güvenli bağlanma ile zorbalığa maruz kalma ve zorbalık gösterme arasında olumsuz yönde anlamlı ilişki olduğu (Özen ve Aktan 2010), ön ergenlikte anneye bağlanmanın, merak, araştırma, benlik kavramı, denetim odağı, ilgiler, planlı olma ve zaman perspektifi alt başlıklarına sahip olan

kariyer gelişiminin en güçlü yordayıcısı olduğu (Bacanlı ve Sürücü 2011), ebeveyne güvenli bağlanma, arkadaşlara bağlanma, sürekli kaygı, benlik algısı, arkadaşlık kalitesi ve yaşam doyumu ile pozitif yönde ve anlamlı olarak ilişkili bulunmuştur (Kırimer ve ark., 2014). Ön ergenlik ve orta çocuklukta, akran ilişkilerinin ön plana çıkmasıyla birlikte bağlanma araştırmaları genellikle arkadaşlık ilişkilerine yoğunlaşmıştır (Booth Laforce, Oh, Kim, Rubin, Rose-Krasnor ve Burgess, 2006; Coleman, 2003; Kerns ve ark., 1996). Güvenli bağlanmanın ön ergenlerde okul değiştirme gibi geçiş sorunlarını başarıyla atlatma ve okula uyum sağlama bakımından da önemli olduğu bulgulanmıştır (Granot ve Mayselles, 2001).

Ön ergenlik döneminde, yaşanan büyük fiziksel değişimler, bireylerin odaklanmalarını kendi bedenlerine yönelik olmasına neden olurken bu süreç; kaygı, stres, depresyon gibi olumsuz duygusal yoğunlukların artması ve kişisel beklentiler ile ailenin ve toplumun beklentilerinin çatışması eklenince süreç hem birey hem de ebeveynler açısından daha da zorlayıcı olabilmektedir (Santrock, 2014). Bununla birlikte ön ergenlik dönemi okul değişiminin yaşandığı, ilköğretimden orta öğretime geçiş dönemidir. Ön ergenlik döneminde bireylerin hem dikkatlerini bedenlerine yoğunlaştırmaları hem de okul yaşamındaki değişimleri ve geçişleri, duygusal uyum sağlama üzerinde ebeveyne bağlanmadan daha fazla etkide bulunmaktadır (Çok ve Morsümbül, 2011).

Ön ergenlik dönemi, ebeveyn ve akran ilişkilerinde yaşanan değişiklikler açısından kritik bir dönemdir. Bu dönemde, çocukla ebeveyn arasında çatışmalar artar ve ön ergenler ebeveynlerini daha az destekleyici olarak değerlendirirler (Paikoff ve Gunn, 1991). Buna karşın ön ergenler ihtiyaçları olan desteği akran ilişkilerinde giderirken (Allen ve Land, 1999; Furman, 1989), arkadaşlık ilişkilerinde sadakat belirleyici olmaya (Berndt ve Perry, 1990) ve arkadaşlarıyla daha az rekabet etmeye ve daha fazla paylaşmaya başlar (Berndt, 1989). Bu dönemdeki göze çarpan özelliklerden biri de akran ilişkilerindeki destek ve samimiyettir (Berndt ve Perry, 1990; Lempers ve Lempers, 1992). Akran ilişkilerinde öne çıkan güven, samimiyet, sadakat ve destek gibi kavramlar bağlanma kuramında da öne çıkan kavramlardır (Nickerson ve Nagl, 2004).

Bu dönemde çocuk, yavaş yavaş ebeveynlerinden çok arkadaşlarının düşüncelerine, değerlerine önem vermeye ve değer yargılarını benimsemeye başlar. Bu dönem, kolay etkilenme dönemi olduğundan arkadaşlarıyla paylaşımlarını artırarak arkadaşlarına benzemeye çalışır. Gruba ait olma duygusu ön ergenlikte önem kazanmaya başlar. Grupta olmaktan büyük kıvanç duymaktadırlar. Bu dönemde, bireyin doyum sağladığı ve desteklendiği sosyal ilişkilerinin olması, toplumsal normları anlaması, bu normlara uyum sağlaması ve farklı bakış açıları geliştirmesi açısından önemlidir. Arkadaş grubuna uyma çabası, arkadaşlarının ve ebeveynlerinin beğendiği davranış ve niteliklerin farklı olması nedeniyle sık sık çocuklar ile ana-babaları arasında çatışma yaşanır (Yavuzer, 1984).

Ergenlik dönemi içinde yer alan çocuklar, içinde buldukları gelişim aşamasında kendini tanıma ve özellikle de kendini yaşlılarıyla kıyaslayarak yeni bir kimlik oluşturma çabası içindedirler. Bu nedenle ergenin yaşlılarıyla etkileşim içinde olmaları çok önemlidir. Arkadaşları ve yaşıt gruplarına çok önem vermeleri, büyük oranda onlardan etkilenmeleri, sosyal gelişim açısından ergenlerin en belirgin özellikleri arasındadır (Santrock, 2014). Ergenliğin başlarında, ön ergenlikte ise akran ilişkilerinde görülen değişimler arasında, hemcinslerden oluşan akran grubu tercihlerinde ve akran etkileşimine ayrılan zamanda artış, akran grubu büyüklüğünün yanı sıra akran gruplarının yetişkinler tarafından daha az kontrol edilmesi sayılabilir (Santrock, 2015). Bu dönemde çocuklar, akran grubu ilişkilerinde bir yer kazanmak amacıyla uyumlu ve sessiz bir tavır göstermek zorunda kalabilirler. Akran grubu norm ve değerlerine uyum konusunda istekli olma durumu, yaş, cinsiyet, ebeveynle olan ilişki, sosyo-ekonomik statü ve kişilik faktörlerine göre farklılık göstermekle birlikte erken ergenlik döneminde artar, orta ve geç ergenlik dönemine doğru ise düşer. Bununla birlikte uyum ihtiyacı, kendi haklarını koruyabildikleri, duygu ve düşüncelerini ifade edebildikleri, birbirlerine karşı güven duydukları akran etkileşimi, ön ergenlerin benlik ve kimlik gelişimine önemli katkılar sağlamaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde, kendini ifade etme ve kendini arkadaş ve yaşıt grubuna ait hissetme ergenliğin her aşamasında sosyal gelişim açısından önemlidir (Ulusoy ve ark.,2005).

Sosyal bir varlık olan insanoğlunun bir gruba ait olma, diğer insanlar tarafından kabul edilme ve ait olduğu gruplarla arasındaki bağları koruması yaşamının her dönemindeki temel ihtiyaçlarındandır (Baumeister ve Leary, 1995; Baumeister ve Tice, 1990). Temel ihtiyaçlar açısından bakıldığında, birey veya bir grubun bir başka birey ya da grup tarafından görmezden gelinmesi, yok sayılması, ya da gruba alınmayarak dâhil edilmemesi Psikolojik Dışlanma (ostracism) olarak tanımlanmaktadır. Bu durum, insanlarda, fiziksel acıya benzer bir acı duygusu, öfke, kızgınlık ve üzüntü gibi olumsuz duygularla birlikte ait olma ihtiyacı öncelikli olmak üzere benlik değeri, kontrol ve anlamlı varoluş ihtiyaçlarını tehdit etmektedir (Williams ve Zadro, 2007).

Burada karşımıza çıkan ve araştırmanın değişkenlerinden biri olan dışlanma; psikoloji ve sosyal psikoloji disiplinleri çerçevesinde ele alınmaya çalışılacaktır.

1.2. DIŞLANMA

Dışlanma kavramı, ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve psikolojik özellikler içermesi bakımından, literatüre bakıldığında pek çok tanımlamayla karşı karşıya kalınmaktadır. Dışlanma kavramı, ilk olarak klasik sosyolojinin bir terimi olarak Fransa’da 1960’lı yıllarda ortaya atılmış, politikacıların, bürokratların, gazetecilerin ve akademisyenlerin; ideolojik ve üstü kapalı bir biçimde yoksullardan “dışlanmış (les exclus)” olarak ifade etmeleriyle birlikte tartışılan bir kavram olmuştur (Yıldırım, 2016).

1974 yılında Chirac Hükümetinde, devlet bakanlarından sosyal işlerden sorumlu olarak görev yapan Rene Lenoir, yazmış olduğu Dışlanmışlar: On Fransız’dan Biri (Les Exclus: Un Français sur dix) isimli kitabında, “dışlanma” terimini ilk defa kullanmıştır. “Dışlanma” kavramının kullanıldığı grup; ekonomik büyümenin sonuçlarından yararlanamayan kişilerle birlikte o dönemde Fransız nüfusunun %10’ unu oluşturan; çeşitli fiziksel ve zihinsel yetersizliği bulunan, intihar meyilli insanlar, çok yaşlı ve sakatlar, istismar ve benzeri sebeplerle risk altında bulunan çocuklar, bağımlılar, suça karışmış olanlar, parçalanmış aileler, sıra dışı kişiler, yeterli sosyal ilişkilere sahip olmayanlar ve diğer uyum sorunu yaşayan kişilerden oluştuğu ve bu kişilerin sosyal koruma sistemlerinde yer almadıkları ifade edilmiştir (Sapançalı, 2005).

Kişilerin sosyal yaşantı içerisinde, yoksul olmak, temel eğitim becerilerinden yoksunluk ya da ayrımcılık gibi nedenlerle toplumsal yaşamın dışına itilmeleri ve toplumsal yaşantıya istekleri doğrultusunda katılımlarının engellenmesi süreci, dışlanma kavramını karşılamaktadır. Lars Eric Petersen, dışlanmışlığın genel hatlarıyla, “başka bir gruba veya kategoriye ait olmak” durumundan kaynaklandığını belirtmektedir (Hekimler, 2012).

Dışlanma, farklı disiplinlerde kullanılan bir kavram olmakla birlikte psikoloji alan yazınında sosyal dışlama (social exclusion), sosyal reddetme (social rejection) ve psikolojik dışlanma (ostracism) kavramları olarak daha sık ve yaygın olarak kullanılmaktadır (Williams, 2007a). İlgili alan yazında, psikolojik dışlanma kavramı çoğunlukla sosyal dışlanma (social exclusion) ve sosyal reddedilme (social rejection) kavramları ile birlikte, kimi zaman da birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Fakat son dönemlerdeki çalışmalarda, bu kavramlar arasındaki

farklılıklar ve detaylar üzerinde durulmaya başlanmıştır. *Psikolojik dışlanma (ostracism)*, bir grubun veya kişinin bir başka grup veya kişi tarafından görmezden gelinmesi, yok sayılması veya gruba alınmaması olarak ifade edilmektedir. *Sosyal dışlanma*, çok geniş bir kavram olmakla birlikte, bireyin her türlü ortamda ve ilişkide yalnız bırakılması ve kendisiyle iletişim kurulmaması anlamlarına gelir. Genellikle birey ile grup arasında gerçekleşen sosyal dışlanmada, bir süre sonra kişinin gruptan çıkarılması ile dışlanma gerçekleşir. *Reddetme* süreci ise genellikle bireye, ilişki içinde olunan kişi ya da grup tarafından sözel ya da fiziksel olarak net olarak belirtilen istenmeme sürecidir. Reddetmede reddedilen bireye olumsuz olarak, açık ve net bir tepki verilir (Williams, Forgas, ve Hippel, 2005).

Çalışmada yer alan dışlanma, birbirine çok yakın anlamlar içeren sosyal dışlanma, reddetme, görmezden gelme kavramları arasından psikolojik dışlanma kavramı olarak ifade edilerek incelenmeye çalışılacaktır.

1.2.1. Psikolojik Dışlanma

Psikolojik dışlanma, yok sayılma, görmezden gelinme ve tepkisizlik gibi durumların bir birey ya da bir grup tarafından bireye yaşatılması olarak tanımlanırken olumsuz bile olsa herhangi bir tepki verilmemesini de kapsamaktadır (Williams, 2007a; Williams, 2007b). Yukarıda da belirtildiği gibi sosyal dışlanma, psikolojik dışlanma ve reddetme gibi kavramlar alan yazınında sıkça karşımıza çıkmaktadır. Sosyal dışlanma, psikolojik dışlanma ve reddetme kavramlarındaki ortak yön; bireyin olumsuz benlik algısına sahip olmasına neden olurken, bireyin aidiyetlik ihtiyacını zedelemesidir (Leary, 2005). Fakat psikolojik dışlanma, sosyal dışlanma ve reddetmeden farklı olarak benlik değeri ve ait olma ihtiyacının yanı sıra aynı şekilde temel ihtiyaç olarak değerlendirilen anlamlı varoluş ve kontrol ihtiyaçlarına yönelik de tehdit içermektedir (Williams, 2007; Williams ve Zadro, 2005). Birey açısından değerlendirildiğinde psikolojik dışlanma, oldukça acı verici bir yaşantı olmakla birlikte sürü yaşantısına sahip bütün sosyal hayvanlarda gözlenen bir deneyimdir (Baumeister ve Leary, 1995; Williams, 2009).

Antropologlar ve etologlar, evrimsel olarak gruba yük olan üyelerin dışlanmasının gruptaki diğer üyelerin hayatta kalma şansını artırması bakımından

bir avantaj olduğunu savunurlar (Goodall, 1986). Sosyal yaşantıya sahip çoğu hayvan gruplarında (örneğin primatlar, aslanlar, kurtlar, bufalolar, arılar gibi) dışlanma, ölüm anlamına gelir. Bununla birlikte, dışlanmanın erken tespit edilmesi, bireylerin gruptan tamamen kovulmadan önce istenmeyen davranışlarını düzeltmeleri ve grup normlarına uygun davranışlar geliştirebilmeleri için bireylere avantaj sağlar. Psikolojik dışlanma, ilkel kabilelerden modern, sanayileşmiş toplumlara kadar dünyanın dört bir yanında, dini, askeri ve eğitim kurumlarında, yakın ilişkilerde, oyun alanlarında, çocuklar, ergenler ve yetişkinlerde yaygın ve güçlü bir şekilde görülmektedir (Williams, 2007a).

Psikolojik dışlanmanın, birey üzerinde olumsuz etkilerini inceleyen ve bu etkilenmelere açıklama getirmeye çalışan yaklaşımlar (Baumeister, Twenge ve Nuss, 2002; Gardner, Pickett ve Knowles, 2005; Williams, 1997; 2001; Williams ve Zadro, 2005) arasından, psikolojik dışlanmanın nedenleri ve sonuçları üzerinde durması açısından Williams'ın Psikolojik Dışlanma Modeli (1997; 2001), farklılık göstermektedir (Aydın ve ark., 2013).

1.2.1.1. Psikolojik Dışlanma Modeli

Williams'a (1997; 2001; 2007) göre, üç bölümden oluşan Psikolojik Dışlanma Modelinin ana bölümü olan birinci bölümde, psikolojik dışlanmanın etkisiyle tehdit edilen temel ihtiyaçların (benlik değeri, kontrol, ait olma ve anlamlı varoluş) ve verilen tepkilerin üzerinde durulmaktadır. Psikolojik dışlanma, dışlanmaya maruz kalan bireyin gösterdiği tepkilerin ortaya çıkış zamanlarına göre değerlendirildiğinde; anlık (refleksif), kısa ve uzun vadede oluşan tepkiler olarak üç başlık altında ele alınabilir. Anlık (refleksi) tepkiler, dışlanmanın gerçekleştiği ya da bir dışlanma tehdidinin algılandığı ilk anda ortaya çıkan tepkilerdir. Bedensel olarak yaşanan acıya benzer bir acı duygusu, uyarılma durumu, öfke ve üzüntü gibi olumsuz duygular ile başta ait olma ihtiyacı olmak üzere benlik değeri, anlamlı varoluş ve kontrol gereksinimlerinin tehdit edilme durumu, anlık tepkiler olarak değerlendirilmektedir. Psikolojik dışlanma sonrasında, kısa vadede oluşan tepkiler ise anlık tepkilerin ardından görülmeye başlar, bu tepkilerin bir bölümü bireyin istemi doğrultusunda ortaya çıkan tepkilerden, diğer bölümü ise bilişsel düzeyde oluşan tepkilerden oluşur (Williams, 2001, 2007a). Psikolojik Dışlanma Modeline göre, anlık tepkiler,

bireysel, durumsal ve ortama ait değişkenlerden etkilenmezken, kısa vadede ortaya çıkan tepkiler bireysel, durumsal ve ortama ait değişkenlerden etkilenir ve bu değişkenler tarafından düzenlenebilir. Uzun vadede verilen tepkiler ise psikolojik dışlanmanın uzun süre devam ettiği ve temel ihtiyaçların sürekli olarak tehdit edildiği durumlara karşı verilen tepkilerdir (Williams ve Zadro, 2005). Temel ihtiyaçların tehdit edildiği duygusu, hem anlık tepki hem de dışlanma tehdidinin algılandığı anın ötesine taşan kısa ya da uzun vadeli tepkilerde görülmektedir (Abayhan, 2013).

Psikolojik Dışlanma Modeli'nin ikinci bölümünde, psikolojik dışlanmanın türleri, nedenleri olarak değerlendirilebilecek öncülleri ve dışlanmada etkili olan aracı değişkenler üzerine olan değerlendirmeler bulunmaktadır. Modele göre bazı düzenleyici değişkenlere bağlı olarak psikolojik dışlanmanın birey üzerindeki etkilerinin şiddeti ve yıkıcılığı farklılaşmaktadır. Bu değişkenler, kişilik özellikleri ve bireysel faktörler olabildiği gibi çevresel faktörlerde olabilir. Mesela, içinde bulunduğu grup tarafından veya üyesi olmadığı bir grup elemanı tarafından psikolojik dışlanma yaşaması, birey üzerinde farklı sonuçlar doğurmaktadır. Yani üyesi olmadığı bir grup elemanı tarafından psikolojik dışlanma yaşanması, içinde bulunduğu grup üyesine oranla daha kolay açıklanabildiği gibi baş edilmesi daha kolay bir durumdur. Psikolojik Dışlanma Modeli'nin son bölümünde ise tekrarlayan ve uzun zamanlara yayılan psikolojik dışlanma yaşantısının, birey üzerinde yaratmış olduğu tahribatlar değerlendirilmektedir.

Williams'ın Psikolojik Dışlanma modeline (2007a) göre, psikolojik dışlanmaya maruz kalmak, bireyde, ilk olarak ait olma gereksinimi olmak üzere benlik değeri, anlamlı varoluş ve kontrol gereksinimlerinin tehlikede olduğu hissini uyandırır. Williams, Psikolojik Dışlanma Modelini, psikolojik dışlanmaya maruz kalındığında sergilenen tepkileri, görülme zamanları açısından sistemli bir şekilde ele alarak "Zamansal İhtiyaç Tehdit Modeli" ni geliştirmiştir (Williams, 2009). Geliştirilen yeni model, Psikolojik Dışlanma Modelinin (2007), özellikle ikinci evresinde ortaya çıkan, ait olma, kontrol ve anlamlı varoluş ihtiyaçları ile benlik değerinin tehdit edilmesi üzerinde durmaktadır. Bu evre, yaşanan psikolojik dışlanmanın nedenleri üzerinde sorgulama ve araştırmanın yapıldığı bir dönem olarak nitelendirilmiştir. Bu aşamada, Williams (2009), psikolojik dışlanmaya maruz kalmanın üzerinde düzenleyici rol oynayan bireysel

farklılıkların kavramsal olarak ilişkili olduğu temel ihtiyaçların üzerinde durmaktadır.

1.2.2. Psikolojik Dışlanmanın Tehdit Ettiği İhtiyaçlar

Ait olma ihtiyacı, benlik değeri, kontrol ihtiyacı ve anlamlı varoluş ihtiyacı olmak üzere dört temel ihtiyaç psikolojik dışlanma sonucu tehdit edilen temel ihtiyaçlar olarak değerlendirilmektedir (Williams, 2009). *Ait Olma İhtiyacı*, bireylerin sosyal ilişkiler kurma, bu ilişkilerin içinde yer alma ve var olan sosyal ilişkilerini sürdürme çabaları olarak tanımlanır (Baumeister ve Leary, 1995). Olumlu ve düzenli sosyal bağlar kurulamadığı yolundaki inançlar, kurulan sosyal bağların karşılıklı olma esasına göre yürütülmediği yolundaki algılar ya da bu bağların devam edeceği konusundaki güvensizlik gibi durumlar ait olma ihtiyacının tehdit edilmesine neden olabilmektedir (Williams, 2001; 2007a). Maslow'un (1954) İhtiyaçlar Hiyerarşisi 'ne göre ait olma ihtiyacının fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarından sonra gelen en önemli ihtiyaç olduğu görülmektedir (Akt., Kömürcü, 2014). Bu ihtiyacın, evrimsel olarak, bir grup içinde yer almanın ve bir arada bulunmanın yalnız olmaya göre yaşama şansını artırması, varlığının devamlılığını sağlayabilmesi, çoğalabilme ve soyunun devamlılığını sağlayabilmesi gibi nedenlerle geliştiği görüşü hâkimdir. Dışlanan birey psikolojik olarak, kendisini gruba ait hissedemeyeceğinden ait olma ihtiyacını giderebilmek için güdülenecektir (Baumeister ve Leary, 1995).

Benlik Değeri konusunda çalışan uzmanların büyük çoğunluğu tarafından (Gecas, 1982; Leary ve Downs, 1995; Kohut, 1971), olumlu benlik değerine sahip olmanın insanın temel ihtiyacı olduğu ve bu ihtiyaç nedeniyle insanların benlik değerlerini korumak ve desteklemek için güdülendiği görüşü kabul edilmektedir. Başlıca ihtiyaç kuramlarını gözden geçiren Sheldon, Elliot, Kim ve Kasser (2001), en sık sözü edilen on ihtiyaç arasında benlik değerinin yer aldığını ve bu ihtiyacın ait olma ve otonomi ihtiyaçları ile birlikte ilk üç sırayı paylaştığını belirtmişlerdir. Dışlanmanın olumlu benlik değeri ihtiyacı için bir tehdit doğuracağı görüşü, bireyin özellikle diğerlerinin gözünde ne kadar olumlu değerlendirildiğine dair algısının (sosyal benlik değeri), dışlanmaya bağlı olarak azalacağını vurgulamaktadır (Leary ve Baumeister 2000). Williams, psikolojik dışlanmanın normal olmayan ve genel olarak uygun bulunmayan, benimsenmeyen davranışlar

sergileyen ya da ırksal olarak farklılıklar gösteren, hastalık, bedensel engellilik ve benzeri nedenlerle genelin özelliklerini taşımayan kişilere karşı gösterilen bir tepki biçimi olarak algılandığını belirtir. Bu nedenle psikolojik dışlanmaya maruz kalmak kişiye, doğru olmayan, olumsuz özelliklere sahip sevilmeyen ve beğenilmeyen olduğuna yönelik bir algı zemini hazırlamaktadır (Williams, 2001; 2007a). Ayrıca psikolojik dışlanma yaşayan birey, içinde bulunduğu yaşantının net olmamasından dolayı dışlanmanın sebebinin çevresel değil de bireysel etkenlere bağlı olabilir. Dolayısıyla psikolojik dışlanma, bireyde benlik değerini tehdit eden bir durumdur (Aydın ve ark., 2013).

Kontrol İhtiyacı kavramı, birçok kuramda merkezi bir yer tutarken (Thompson ve Schlehofer, 2008), kontrol ihtiyacına işaret etmek için öz-yeterlik (Bandura, 1977), kişisel nedensellik (De Charms, 1968) ve buna benzer gibi değişik kavramlar kullanılmıştır. Temel olarak davranışların önemli güdüleyicilerinden biri olarak çevre ve davranışlar üzerinde kontrol sahibi olduğu üzerinde durulmaktadır. Bunun yanı sıra, kontrol algısının yitirilmesinin önemli bir stres kaynağı olduğu (Seligman, 1975) ve psikolojik iyi olma durumu açısından olumsuz sonuçlar doğurabileceği de vurgulanmaktadır (Kömürcü, 2014).

Williams, psikolojik dışlanma yaşayan kişinin, dışlanma yaşantısına neden olan kişilerle olan ilişkisinde sahip olduğu kontrol edebilme düşüncesini kaybetmesinin oldukça yüksek olduğunu dile getirmektedir. Çünkü hedef yok sayıldığı, görmezden gelindiği ve konuştukları veya yaptıklarına yönelik tepkisiz kalındığından dolayı, başka bir deyişle, dışlanan kişi, neden dışlandığını bilemediğinden psikolojik dışlanma yaşamasına neden olan kişi ya da grupta olan ilişki ağına müdahale etme şansına sahip olamamaktadır (Williams, 2001).

Anlamlı Varoluş İhtiyacında; Ernest Becker (1973), "Ölümün İnkârı" adlı eserinde, insanın yaşamına anlam bulma arayışında en önemli konulardan biri olan ölümlü olma ile ilgili olarak, insanların ölümlü olmanın doğurduğu kaygı ile baş etmek için bir sisteme ihtiyaç duyduklarını belirtmektedir. Becker'ın bu düşüncesinden hareketle ortaya atılan Dehşet Yönetimi Kuramına göre; diğer canlılardan farklı olarak ölümlü olduğunun farkında olan insan, bu farkındalığın yarattığı bir dehşet duygusu yaşar. Bu dehşet duygusu ile başa çıkabilmenin

yollarından bir tanesi bireyin varoluşuna yüklediği anlamdır (Greenberg ve ark., 2008). Psikolojik dışlanma yaşayan bireyin gruptan uzaklaşması, hayati önem taşıyan kaynaklardan uzaklaşması ve sosyal olarak varlığını sürdürememesine neden olmaktadır. Bu nedenle, ölmek ve yok olmanın farkındalığını arttıran psikolojik dışlanma, bireyin anlamlı varoluş gereksinimini tehlikeye sokmaktadır. Yani; bireyin sosyal ilişkiler içinde yer alarak hayatta kalmasını kolaylaştıran kaynaklara yakın olmasının, başkalarınca sevilebilir olduğu inancının ve değerli olarak algılanma ihtiyacının engellenerek “sosyal bir ölüm” e neden olması anlamlı varoluş gereksinimini tehlike altına sokmaktadır (Case ve Williams, 2004).

Psikolojik dışlanmanın, temel olarak değerlendirilen bu ihtiyaçları tehlikeye soktuğuna ilişkin öz değerlendirme yöntemleriyle gerçekleştirilen çalışmalara göre (Bastian ve Haslam, 2010; Bernstein ve ark., 2010; Jones, Carter-Sowell ve Kelly, 2011; Stillman, Baumeister, Lambert, Crescioni, DeWall ve Fincham, 2009; Wesselmann, Bagg ve Williams, 2009; Williams ve ark., 2002; Williams, Cheung ve Choi, 2000; Wirth, Sacco, Hugenberg, ve Williams, 2010) kurgusal veya gerçek bir psikolojik dışlanma yaşantısının, kişilerin benlik değerinde, ait olma gereksiniminde ve kontrol algısının azaldığı ve varlığının anlamlı olarak varolduğuna ilişkin inancı sarstığına yönelik sonuçlara ulaşılmıştır. Psikolojik dışlanmayı algılama biçiminde ve bununla bağlantılı olarak ihtiyaç tehdidinin derecesini belirlemede etkili olabilecek düzenleyici değişkenlerin, nedensel yüklemeler ve bireysel farklılıklar olmak üzere iki grupta toplanmakta olduğu görülmektedir. Nedensel yüklemeler, bireyin psikolojik dışlanma durumundan kendisini ya da diğerlerini sorumlu tutması olarak açıklanırken, bireysel farklılıklar ise bağlanma biçimleri, ait olma, kontrol, benlik değeri ve anlamlı varoluş gereksinimlerinin gücü ile ilgilidir (Williams, 2001). Gonsalkorale ve Williams (2007), psikolojik dışlamayı yapan grup yapısının dışlanmaya maruz kalan bireye olan etkilerini inceledikleri çalışmaya göre, Ku Klux Klan gibi nefret edilen bir dış grup tarafından yapılan psikolojik dışlanmanın bile bireyin temel ihtiyaçlarını tehdit ettiği ve olumsuz duygularında artmaya neden olduğu gözlenmiştir.

Eisenberger ve ark. (2003) tarafından beyin görüntüleme tekniğiyle yapılan araştırmada, psikolojik dışlanmaya maruz kalmanın bireyin temel ihtiyaçlarının tehdit edilmesinin yanı sıra çeşitli fizyolojik etkiler yaratabileceği

ve psikolojik dışlanmanın nedeniyle oluşan acının beyinde yarattığı etki ile fiziksel acının yarattığı etkinin benzer olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Eisenberger ve Lieberman (2004)'nin reddedilmenin acı verme nedeninin ne olduğu konusunda yaptıkları alan araştırması da, fiziksel ve psikolojik dışlanmanın yarattığı acının beyinde aynı bölgeyi, yani anterior singulat korteksini harekete geçirdiği bilgisini desteklemektedir. Mac Donald ve Leary (2005) de benzer bir çalışma ile psikolojik dışlanmanın acı verici bir yaşantı olduğunu ve bu durumun da fiziksel, sosyal ve psikolojik acının aynı fizyolojik mekanizmaları kullanmalarından kaynaklandığını tespit etmektedirler. Bununla birlikte yapılan çalışmalar (Stroud, Tanofsky-Kraff, Wifley ve Salovey, 2000; Williams ve Sommer, 1997; Williams, 2007a), psikolojik dışlanma algısının acı hissi ve fizyolojik uyarılma, stres, kaygı, üzüntü ve öfke gibi olumsuz duygular ortaya çıkardığını göstermektedirler.

Psikolojik dışlanmaya maruz kalmanın, hem fiziksel acıya benzer etkileri hem de temel ihtiyaçların tehdit edilmesi üzerinde etkili olduğu psikolojik belirtileri ve olası sonuçları göz önüne alındığında, psikolojik dışlanmanın etkilerini azaltmaya ve psikolojik dışlanmadan sonra dışlanma öncesindeki bireyin iyi olma haline dönmesine yardımcı olabilecek değişkenlerin keşfinin oldukça önemli olduğu görülmektedir. Bu nedenle;1990'ların ortasından beri sosyal dışlanma, reddedilme ve özellikle psikolojik dışlanmanın sonuçlarına olan ilgi oldukça artmıştır (Kömürcü,2013). Baumeister ve Tice'in (1990) anksiyete ve sosyal dışlanma arasındaki ilişkiyi ele aldıkları çalışmalarında anksiyetenin temel nedeninin psikolojik dışlanma olduğu görülmekte ve psikolojik dışlanmanın kıskançlık, yalnızlık, depresyon gibi olumsuz sonuçlara neden olduğu belirtilmektedir. Daha sonra Leary ve Baumeister 'ın (1995) temel ihtiyaçlarımızdan ait olma ihtiyacının önemini ve bu ihtiyacın hangi durumlarda tehdit edildiğini inceledikleri çalışmalarında psikolojik dışlanmanın mutsuzluk ve suçluluk gibi negatif psikolojik etkilere de neden olduğu bulgulanmıştır. Öncül olarak kabul edilebilecek bu iki teorik çalışmadan sonra son yıllarda özellikle sosyal psikoloji alanında psikolojik dışlanmanın neden olabileceği sonuçlara ilişkin deneysel çalışılmalar yoğunluk kazanmıştır (Tunçel, 2016).

Psikolojik dışlanma ilk zamanlarda bireylerin dışlanmalarının altında yatan nedenlerin belirsiz ve dışlayanların yabancı olduğu laboratuvarlarda

çalışılırken, son yıllarda günlük yaşamdaki gerçek olaylar üzerinden de çalışılmaktadır (Nezlek, Wesselmann, Wheeler ve Williams; 2012). Williams'ın (1997; 2001), ortaya koyduğu, psikolojik dışlanmanın neden olduğu refleksif tepkilerin hem durumsal hem de bireysel değişkenlerden etkilenmediğine yönelik savı, Zadro, Williams ve Richardson (2004), tarafından yürütülen çalışmayla test edilmiştir. Psikolojik dışlanma yaşantısında, kaynağın kimliğinin dışlanmanın neden olduğu sonuçlara yönelik bir etkide bulunup bulunmadığını inceledikleri, sanal top paradigması ile yürütülen çalışmalarında katılımcıların iki bilgisayara ya da iki katılımcıya karşı oynamalarının psikolojik dışlanmadan etkilenme düzeyleri üzerinde fark yaratmadığı bilgisine ulaşmışlardır. Ancak çalışmanın sonraki kısmında katılımcıların yarısına dışlanma nedeni olarak, oyunun deneyi yürüten kişi tarafından verilen yönergeler doğrultusunda oynayan iki oyuncuyla (insan veya bilgisayar) oynayacakları söylenmiş. Diğerlerine ise kendi tercihlerine göre top atan iki oyuncuyla (insan veya bilgisayar) oynayacakları söylendiğinde ise durumsal özelliğe sahip neden değişkeninin temel ihtiyaçlardan en az birini etkilediği görülmüştür. Ayrıca yapılan diğer araştırmalarda da (Zadro ve ark., 2006; Oaten, Williams, Jones ve Zadro, 2008), kısa vadede ortaya çıkan tepkilerin bir dizi bireysel özellikten etkilendiğine ilişkin bulgular elde edilmiştir.

Aynı şekilde, çeşitli durumsal ya da bireysel değişken üzerinden psikolojik dışlanma tepkilerinin sınındığı çalışmalara bakıldığında; görev gruplarının yapısı (Wittenbraum, Shulman ve Braz, 2010); dışlayan kişilerin arkadaş ve yakın birileri olup olmaması (Nezlek, Wesselmann, Wheeler ve Williams, 2012); dışlanmaya maruz kalan kişilerin dışlanma esnasında yanlarında destek grubunun bulunup bulunmaması (Teng ve Cheng, 2012) ve psikolojik dışlanmanın beklenir olup olmaması (Wesselmann, Butler, Williams ve Pickett, 2010) gibi değişkenlerin temel ihtiyaçlar ile duygular üzerindeki etkilerinin birbirinden farklı olduğu görülmüştür.

Bunun yanı sıra psikolojik dışlanmaya maruz kalma durumunun önceden bilinmesi de incelenen durumsal değişkenlerden biridir. Williams, Bernieri, Faulkner, Gada-Jain ve Grahe (2000), tarafından yürütülen bir araştırmada, psikolojik dışlanmaya hedef olan bu kişiler, kendilerinin dışlanacaklarını ve bunun herhangi kişisel bir nedeni olmadığını önceden bildikleri halde bu süreci, çalışmanın bir parçası olan dışlandıkları gün neler hissettikleri ve ne yaşadıklarını

yazdıkları günlüklerinde, dışlanma deneyimlerini, rahatsız edici, hoş olmayan ve kontrol algısını tehdit eden bir durum olarak tanımlamışlardır. Bu çalışmada; habersiz psikolojik dışlanma koşulu ile psikolojik dışlanmanın olmadığı bir kontrol koşulu yer almamakla beraber psikolojik dışlanmanın etkilerini değerlendirebilmek için yapılandırılmış bir ölçüm de alınmamıştır. Bu koşulların sağlandığı çalışma, Türkiye’de Aydın ve ark. (2013) tarafından yapılmıştır. Psikolojik dışlanmaya haberli ya da habersiz olarak maruz kalmanın psikolojik dışlanmaya karşı verilen tepkiler açısından farklı olup olmayacağı ve hedefin ait olma ihtiyacının düzeyine bağlı olarak değişip değişmeyeceği incelenmiştir. Haberli ve habersiz psikolojik dışlanma koşullarında bulunan katılımcılar, kontrol ve anlamlı varoluş, ait olma, olumlu duygu ve olumsuz duygu, açısından kendi aralarında farklılık göstermemişlerdir. Ancak tek fark, dışlanmadan önceden haberdar olmayan katılımcıların haberdar olan katılımcılara kıyasla benlik değerine yönelik daha fazla tehdit algılamalarıdır. Genel açıdan değerlendirildiğinde, dışlanmanın haberli veya habersiz olmasının verilen tepkiler açısından bir fark yaratmadığı görülmektedir. Ayrıca ait olma ihtiyaç düzeyinin psikolojik dışlanmaya maruz kalmaya yönelik tepkiler üzerinde temel ya da ortak etkisi bulunmamıştır. Bu bulgular, psikolojik dışlanmanın ait olma ihtiyacını tehdit ettiği ancak ait olma ihtiyaç düzeyinin psikolojik dışlanma tepkileri üzerinde düzenleyici bir rolünün olmadığı anlamına gelmektedir.

Yine Aydın ve Abayhan (2014) tarafından yürütülmüş olan çalışmada, bir grupta dışlayan üye (kaynak) ile dışlanan üye (hedef) sayısındaki artışın psikolojik dışlanmanın neden olduğu ilk tepkiler arasında bulunan dört temel ihtiyaca yönelik tehdit düzeylerinde benzer değişimlere yol açıp açmadığı incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, psikolojik dışlanmanın dört temel ihtiyaç üzerindeki etkileri ile dışlayan üye sayısı arasında doğrusal bir ilişki olduğudur. Her iki durumdan elde edilen bulgular bir arada ele alındığında, ihtiyaç tehdidi düzeyleri ile kaynak ve hedef sayısına bağlı olarak psikolojik dışlanma sonucunda görülen tepkilerde manidar farklılaşmalar elde edilmiştir. Fakat bunun yanı sıra her iki durumda da kaynak ve hedef sayısına bağlı olarak bazı ihtiyaçların tehdit düzeyi farklılaşmamıştır.

Benzer şekilde Aydın ve arkadaşlarının (2010) yaptıkları deneysel çalışmada psikolojik dışlanmanın, psikolojik aşırı kabulün duygu durum ile tehdit

edilen gereksinimler üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Psikolojik dışlanmaya maruz kalmanın duygu durum ve dört temel ihtiyaç üzerinde anlamlı etkilere neden olduğu, olumsuz duygu durumda artış olurken olumlu duygu durumda düşüş yaşandığı ve benlik değeri, ait olma, anlamlı varoluş ve kontrol ihtiyaçlarının tehdit edildiğine yönelik bulgular elde edilmiştir. Ancak, beklenenden farklı olarak, psikolojik aşırı kabul ile normal etkileşim koşulunun, duygu durum ve tehdit edilen gereksinimler üzerindeki etkilerinde anlamlı düzeyde farklılaşma olmadığı görülmüştür.

Türkiye de yapılan bu deneysel çalışmaların, durumsal ve bireysel değişkenlerden bağımsız olarak psikolojik dışlanmanın çok rahatsız edici ve olumsuz etkiler ortaya çıkardığını göstermesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Alan yazını incelendiğinde, Williams'ın (2011) belirttiği gibi, temelleri Antik çağlara kadar uzanan, çok sayıda kişinin yaşadığı, pek çok farklı grupta ve ortamda yaşanan güçlü bir olgu olan psikolojik dışlanmanın, bireyin yaşamının sadece belirli bir döneminde değil her döneminde yaşayabileceği bir olgu olduğu görülmektedir.

1.2.3. Ön Ergenlik ve Ergenlikte Psikolojik Dışlanma

Horroks (1965), ön ergenlik ve ergenlik döneminde, grup ortamının bireye güç, aidiyet ve güven kazandırdığını, bu dönemlerde çocukların, yalnız olduklarında yapamayacaklarını düşündükleri aktiviteleri akranlarıyla birlikte yapmaya çalıştıklarını ve karar alma sürecinde de ortak hareket ettiklerini belirtir. Dolayısıyla bu dönemlerdeki çocuklar için düşünce, tutum ve davranışlarının onaylanmasının ve reddedilmesinde arkadaş ve akran grubu kaynak görevini üstlenir (Akt. Ulusoy ve ark., 2005). Akran grubu, ergenlik döneminde, davranış modeli oluşturma, birlikte olma, tavsiyede bulunma, destek ve geri bildirim sunma ve kişisel beceri gibi konularda bilgi edindikleri kaynak olma özelliği bakımından büyük önem taşır. Özellikle ön ergenlikte varlığını koruyan ebeveynleriyle güçlü ilişkiler, daha çok alacakları eğitim ve edinecekleri meslek gibi gelecek odaklı konularda ve geçiş dönemlerinde etkili olurken, akran grupları ise günlük olaylar, moda ve serbest zaman faaliyetlerinde daha etkili görünmektedir (Coleman, 1999). Bu dönemde ergen, akranlarının görüşleri ve grup normlarına uygun davranmaya, davranışlarını ve düşüncelerini buna göre

düzeltilmeye çalışır. Dolayısı ile arkadaş çevresi ve akran grubu, ergen için topluma ayak uydurmak ve sosyalleşmek için ilk deneyimlerin kazanıldığı kaynaklardır. Akran grubu, ergene neyi yapacaklarını, neyi düşüneceklerini, neyi kabul edeceklerini ve aksi durumları öğreten önemli bir kaynaktır. Gruba kabul edilen ergen, grubun konumu üzerinden kendi statüsünü oluşturur. Ayrıca ön ergenlikte pek sık görülmesine de orta ve geç ergenlikte, ebeveynlerin otorite ve kontrolünden uzak olmayı ve özerkleşebilmeyi akran grubunun desteğiyle gerçekleştirir. Genel olarak, akran grubu, ergenliğin başından itibaren bireye, içinde bulunduğu dünyasını tanıma, anlama, kendini ve evreni anlamlandırmasına yardımcı olurken, arkadaş ve akran grubunun kendisi hakkında iyi düşüncelere sahip olması ve onlar tarafından kabul edilmesi büyük önem taşır (Akt. Ulusoy ve ark., 2005).

Psikolojik dışlanmanın özellikle sosyal yönden daha hassas olunan ergenlik döneminde daha yaygın olduğu görülmektedir (Eisenberger, 2006). Yapılan çalışmalar doyum sağladıkları ve sağlıklı sosyal ilişkileri olan gençlerle kıyaslandığında psikolojik dışlanma yaşayan gençlerin, anlamlı düzeyde ve daha yüksek depresyon, yalnızlık ve yetersizlik duyguları yaşadıklarını (Witvliet, Brendgen, Van Lier, Koot ve Vitaro, 2010) ve bazı olumsuz sosyal davranışlar sergilediklerini ortaya çıkarmıştır (Dixon, 2007). Bunun yanı sıra psikolojik dışlanma yaşantıları, saldırganlık ve benzeri olumsuz durum ve duyguları kontrol etmede zorlanma ile ilişkili bulunmuştur (Sebastian, Viding, Williams ve Blakemore, 2010). Uzun süren akran reddinin, intiharla ilişkili olduğu (Williams ve ark., 2005), silahlı okul saldırılarının yaygın bir tetikleyicisi olduğu (Leary ve ark., 2003), psikolojik dışlanmanın iki öğrencinin okuldaki topluluğa ateş açtığı üzücü Columbine Lisesi katliamındaki gibi okul şiddeti vakalarında rol oynadığı bulunmuştur (Leary, Kowalski, Smith ve Philips, 2003). Gürler ve Demirli (2017) tarafından ergenlerle yapılan çalışmada; benlik saygısı ile psikolojik dışlanmanın alt boyutları olan dışlanma ve önemsenmeme arasında negatif yönde ilişki olduğu saptanmıştır. Psikolojik dışlanmanın yaşanmadığı bir çevrede bulunan, bu çevre tarafından kabul edilen ve desteklendiğini hisseden ergen, daha iyi ve daha mutlu hissedecek, yaşam doyumunu yükselecektir (Büyükcebeci ve Deniz, 2017).

Sahip olduğu sosyal çevresi ve akran grubu tarafından psikolojik dışlanma yaşamaması ergenin kendini kabul düzeyini ve benlik algısını olumsuz

etkileyebilmektedir (Temel ve Aksoy, 2001). Bununla birlikte benlik saygısının ciddiye alınmama ve eleştirilme ile ilişkili olduğu, psikolojik dışlanmanın da bu gibi durumlarla bağlantılı olduğu dikkate alındığında psikolojik dışlanma, benlik saygısı ve kontrol duygularını tehdit eden bir durumdur. Yani ergenlerde psikolojik dışlanma ile benlik saygısı arasında ilişki bulunmaktadır (Balkaya ve Şahin, 2003).

Kaya ve Siyes (2008), tarafından ön ergenlerle yapılan araştırmada, sosyometrik açıdan sahip olunan konumların, yaşam doyumunun alt başlıklarında anlamlı düzeyde fark yaratıp yaratmadığı incelenmiştir. Buna göre; psikolojik dışlanma yaşamayan, popüler öğrencilerin aile yaşamına ait doyumlarının ihmal edilen ön ergenlerin; arkadaş ilişkilerine ait doyumlarının ise reddedilen ve ihmal edilen ön ergenlerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra reddedilen ön ergenlerin arkadaş ilişkilerine ait doyumlarının, ihtilafli ön ergenlerden daha düşük olduğu gözlenmiştir.

Burada karşımıza çıkan, psikolojik dışlanmaya maruz kalmanın etkilediği alanlardan ve bu çalışmanın değişkenlerinden biri olan yaşam doyumu kavramı; kişinin yaşamına ait hem özel hem de genel alanlardaki değerlendirmesi ve bu değerlendirmeden elde ettiği tatmin olarak tanımlanmaktadır (Diener, 1994).

1.3. YAŞAM DOYUMU

Dünya Sağlık Örgütü (1948)' ne göre sağlık, hastalık ve sakatlığın olmamasının yanı sıra, fiziksel, sosyal ve ruhsal açıdan genel bir iyilik halidir. İyilik hali ise, bireyin içinde bulunduğu ortamlarda amaçladığı şekle uygun olarak yaşaması için beden, zihin ve ruhun sağlık yönelimli bir yaşam biçimi adına bir arada olması şeklinde ifade edilmektedir (Witmer ve Sweeney, 1991). Ruh sağlığının göstergelerinden biri olan yaşam doyumu kavramı, ilk defa 1961 yılında Neugarten tarafından dile getirilmiş ve bireyin sahip olduklarıyla beklentilerinin karşılaştırılması sonucu ortaya çıkan durum olarak tanımlanmıştır (Vara, 1999).

Pozitif psikolojinin temel kavramlarından biri olan öznel iyi oluşun (subjective well-being) önemle üzerinde durulan boyutlarından biri yaşam doyumudur (Diener ve Lucas, 1999). Öznel iyi-oluş kavramı, birbiriyle bağlantılı olan, olumlu duygulanım, olumsuz duygulanım ve yaşam doyumu unsurlarına sahiptir. Hoşa giden ve gitmeyen duygular, olumlu ve olumsuz duygulanımı oluştururken, yaşam doyumu ise bireyin yaşantısına yönelik bilişsel değerlendirmelerini içermektedir (Diener ve Suh, 1997).

Yaşam doyumu, bireyin şimdiki yaşamından algıladığı doyumla birlikte, sahip olduğu yaşantısını değiştirme isteği, geçmişinden elde ettiği, gelecekte beklediği doyum ve yakın çevresinin bireyin yaşantısına yönelik görüşlerini de içeren oldukça geniş kapsamlı bir kavramdır (Diener ve Lucas, 1999).

Yaşam doyumu, öznel yaşam doyumu (subjective life satisfaction) ve genel yaşam doyumu (objective life satisfaction) olarak iki ayrı boyutta ele alınmaktadır (Huebner, Drane ve Valois, 2000). Öznel yaşam doyumu, bireyin kendi yaşamına ilişkin bilişsel değerlendirmeleri şeklinde ifade edilirken, genel yaşam doyumu ise içerdiği çeşitli alanlar boyutuyla tanımlanmaktadır. Bir başka deyişle bir bireyin kendi belirlediği ölçütlere uygun bir biçimde, sahip olduğu tüm alanlara ait yaşamını pozitif değerlendirmesi de denilebilir (Diener, 1984). Yani bireylerin yaşamında yer alan benlik, aile, yakın çevre, arkadaşlar, sağlık, serbest zaman, iş ve para gibi alanlara yönelik bilişsel değerlendirmelerini ve yaşam kalitesini ifade etmektedir (Suldo, Riley ve Shaffer, 2006). Huebner (1991), ergenlik döneminde

yaşam doyumunu benlik, aile, arkadaş, okul, çevre gibi alanlara ait algılanan doyum şeklinde çok boyutlu bir kavram olarak ele almıştır.

Yaşam doyumunu kavramına gelişimsel olarak bakıldığında, bireyin kendi yaşamını daha olumlu değerlendirebilmesi ve yaşadıklarından doyum sağlayabilmesinde, yaşamının ilk yılları olan çocukluk ve ergenlik dönemlerinin önemli bir rolü olduğunu söylemek mümkündür. Başka bir deyişle, bireyin, ebeveyn, kardeş, arkadaş ve okul gibi sosyal çevresini oluşturan önemli kişileriyle kurduğu ilişkilerinden genel olarak hoşnut olmasının, yetişkinlikte de yaşamını daha olumlu değerlendirebileceğine olan katkısı öngörülebilir. Gelişimsel olarak belirleyici olan çocukluk ve ergenlik yaşantılarının, yetişkin bireyin daha üretken, başarılı ve uyumlu olmasındaki katkısı göz önüne alındığında erken yaşlardaki yaşam doyumunu ile ilgili değişkenlerin incelenmesi önem kazanmaktadır. Gelişim dönemleri açısından ergen yaşam doyumunda dikkat çeken evrelerden birisi de, ön ergenlik (early adolescence) denilen ortaokul öğrencilerinin de içinde yer aldığı gruptur (Çivitçi, 2014).

1.3.1. Ön Ergenlikte Yaşam Doyumu ile Yapılan Çalışmalar

Yüksek yaşam doyumuna sahip ve daha mutlu bir ergenlik dönemi, sosyal, duygusal ve akademik gelişimlerine olan katkısının yanı sıra ileriki yaşamlarını kolaylaştırabilecek bir pozitif güce sahip olması bakımından önem taşımaktadır. Fakat zorlu yaşantılara sahip ön ergenlik dönemi, ergenlerin yaşam doyumuna olumsuz bir etkide bulunmaktadır (Çivitçi, 2014). Ön ergenlik dönemi (yaklaşık 10-14 yaş arası) fizyolojik ve psikolojik olarak tam bir geçiş dönemi olduğundan sosyal ilişkiler, okul motivasyonu ve akademik başarı bakımından değişim yaşanan bir dönem olarak değerlendirilmektedir (Roeser, Eccles ve Sameroff, 1998). Ön ergenlikte başlıca stres kaynakları olarak fiziksel görüntü, arkadaş ilişkileri, akran baskısı, yetişkinlerden bağımsızlaşma ve özerk olma gibi konular sayılabilir (Stone ve Bradley, 1994). İlkokuldan (son çocukluk) ortaokula (ön ergenlik) geçişte benlik saygısında (Roeser ve Eccles, 1998; Wigfield ve ark., 1991), akademik benlik kavramında ve sosyal faaliyetlere katılımında (Wigfield ve ark., 1991) bir düşüş görülmekte; çocukluk dönemi ile karşılaştırıldığında ön ergenlikte sürekli kaygı (Öy ve ark., 1995; Özusta, 1993) ve depresyon (Larson ve ark., 1990) düzeyi artmaktadır.

Ön ergenlikte, bireyin uzun dönemli duygusal iyi-oluşunun yanı sıra akademik ve mesleki gelişimini olumsuz etkileyebilecek, okul başarısızlığı, akademik güçlükler, okuldan kaçma, kural dışı davranma gibi duygusal ve davranışsal problemler yaşanabilmektedir (Roeser ve ark., 1998). Gilman ve Huebner'in (2006) yaptıkları çalışma sonucuna göre, ergenliğin ilk yıllarında yüksek yaşam doyumuna sahip olanların, arkadaş ve anne babalarıyla daha olumlu ilişkiler kurduğu, okula ve öğretmenlere yönelik daha olumlu tutumlar sergilediği ve başarılı bir akademik gelişim sergiledikleri saptanmıştır. Yine aynı çalışmaya göre, depresyon, kaygı, sosyal stres ve klinik düzeyde uyumsuzluğun, düşük yaşam doyumunu ile ilişkili olduğu bulgulanmıştır.

Suldo ve Huebner (2006), tarafından yapılan çalışma, genel yaşam doyumunu orta ve düşük olan ergenlerin, yaşam doyumunu düzeyi yüksek olanlara göre sosyal, duygusal ve akademik açısından öz-yeterliklerinin daha az olduğunu; arkadaşlarından, ebeveynlerinden ve öğretmenlerinden daha az sosyal destek aldıklarını ve daha fazla davranışsal ve duygusal problemler yaşadıklarını bulgulanmıştır. Yüksek yaşam doyumunu, hissedilen olumlu duyguyu artırarak kaygı ve gerginlik yaratan olaylarla baş etmeyi kolaylaştırmaktadır (Gilman ve Huebner, 2006). Dolayısıyla, düşük yaşam doyumunu, gelişimsel olarak güçlüklerin yaşandığı ön ergenlikte, arkadaş, aile, okul gibi yaşam alanlarındaki psiko-sosyal ve akademik uyumları açısından önemli göstergelerden birisidir (Öztañ,2014). Bu nedenle, bu evrede yaşam doyumlarını gelişimsel olarak destekleyebilecek çalışmalara daha fazla ihtiyaçlarının olduğu görülmektedir. Çünkü yaşam doyumunu, bu dönemde öğrencilerin karşılaşılabilecekleri olası problemlerle başa etmelerinde yardımcı olacak bir uyum göstergesi durumundadır (Çivitçi ve Topbaşoğlu, 2015).

Ön ergenlikte genel yaşam doyumunun çocukluk dönemine (Chang, Chang, Stewart ve Au, 2003) ve ergenliğin son dönemine (Ullman ve Tatar, 2001) göre daha düşük olduğunu ve bu dönemde artan yaşla birlikte aile doyumunu (Goldbeck, Schmitz, Besier, Herschbach ve Henrich, 2007; Huebner, Valois, Paxton ve Drane, 2005; Nickerson ve Nagle, 2004) ve okul doyumunun (Huebner ve diğ., 2005) azaldığını ortaya koyan araştırmalar da, ön ergenliğin yaşam doyumunu açısından dezavantajlı bir evre olduğuna işaret etmektedir. Çok sayıda çalışma, yüksek yaşam doyumunun, öğrencilerin duygusal, sosyal ve eğitimsel

uyumlarının yüksek olmasına katkı sağladıklarını ortaya koymaktadır (Diener ve Seligman, 2002; Gilman ve Huebner, 2006; Huebner, Suldo, Smith, Mc Knight, 2004). Yaşam doyumunu yüksek olan gençlerde kaygı, saldırganlık, alkol ve benzeri madde kullanımı gibi davranışsal sorunlar daha düşük seviyede görülmektedir (Gilman ve Huebner, 2003). Yüksek yaşam doyumuna sahip öğrencilerin düşük olanlara göre başarı testlerinden daha yüksek puan aldığı, okula devamlarının daha iyi olduğu ve okula yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu ortaya konmuştur (Suldo ve Shaffer, 2008). Ergenlerin yaşam doyumlarını açıklamaya yönelik yapılan çalışmalar demografik değişkenlerin (sosyo-ekonomik, cinsiyet) ergenlerin genel yaşam doyumları ile düşük düzeyde ilişkili olduğunu göstermiştir (Çivitci, 2009; Dew ve Huebner, 1994; Gilman ve Huebner, 1997; Huebner, 1991a, 1991b; Huebner, Drane, Valois, 2000).

Önder ve Yılmaz (2012), araştırmalarında okula ilişkin algılanan yaşam doyumunun yüksek olmasının kuraldışı davranışları azalttığını belirlemiştir. Çalışmalarında okuldan algılanan doyumun, zorbalık davranışlarının yordayıcılarından biri olduğunu belirleyen Hiloğlu ve Önder (2010), öğrencilerin, okulun farklı sosyal ortam ve yaşantı (bir gruba dâhil olma, okula aitlik, yetenekleri ve becerileri ortaya koyma, öğretmen kabulü, vb.) sunma özelliği nedeniyle doyum sağlayabileceklerini belirtmişlerdir. Yine aynı çalışmaya göre, olumlu arkadaş ve akran ilişkileri ile okula ait olma duygusunun, öğrencinin istedik ve olumlu davranışlar sergilemesinde önemli bir rol oynadığı, olumlu akran ilişkilerinin aynı zamanda öğrencinin duygusal, sosyal ve zihinsel iyi oluşu ve bu durumun devamlılığıyla da önemli düzeyde ilişkili olduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte yaşam doyumunun, ebeveyne, akran ve arkadaşına bağlanma gibi değişkenlerle daha yüksek düzeyde ilişki olduğu (Armsden ve Greenberg; 1987; Nickerson ve Nagle, 2005, Rubin, Dwyer, Booth-LaForce, Kim, Burgess, Krasnor, 2004), ebeveyne güvenli bağlanmanın, akran ve arkadaşına bağlanma üzerinden yaşam doyumunu yordadığı bulunmuştur (Ma ve Huebner, 2008).

1.4. ARAŞTIRMANIN AMACI VE HİPOTEZLERİ

Bağlanma kuramında, çocuk ile onu yetiştiren kişi arasındaki “bağlanma” olarak adlandırılan duygusal ilişkinin, çocuğun psikolojik ihtiyaçları ve gelişimi üzerinde önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir. Bunun yanı sıra, bu ilişkinin çocuğa içinde büyüyebileceği emniyetli bir dünya sağladığı ve bu anlamda çocuğun dış dünyaya adım atarken, sosyal ilişkiler ağında yer almasında ve yeni deneyimlere uzanmasında çok önemli olduğu vurgulanmıştır (Bowlby, 1982). Kişinin çocukluktan ergenliğe geçişiyle birlikte yaşadığı fiziksel değişimlerin yanı sıra ebeveynlerine olan bağlanma ilişkisinde de değişimler yaşanmaktadır (Allen ve ark. 1998). Ebeveyne olan bağlanma davranışlarının arkadaş ve akranlara yönelme esnasında herkes olumlu şeyler yaşamayabilir. Ebeveynleri ile güvensiz bağlanma ilişkisine sahip çocuklarda ergenliğe geçiş sırasında güven duygusu azalır, bağlanma ilişkilerinde sonlanma, kararsızlık gibi sorunlar yaşadıklarından fazladan sorun yaşamamak adına yeni ilişkilere girmekten çekinirler (Weiss 1982). Oysa güvenli bağlanma ilişkisine sahip ergenler, problem yaşadıkları zaman bu duruma çözüm odaklı yaklaşabilmektedirler. Kaçınan bağlanma biçimine sahip ergenler ise bağlanma figürleriyle yaşadıkları problemlerde depresyon ve stres gibi olumsuz duygu durumlarını yaşamakta ve yaşam doyumları düşmektedir (Seiffge Krenke, 1993).

İlgili literatüre bakıldığında, psikolojik dışlanma ve bağlanma biçimleri alanlarında olduğu gibi yaşam doyumuyla ilgili yapılan çalışmalarda, ön ergenlikte daha az çalışılmış olduğu, çalışmaların daha çok çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca, bağlanma biçimleri açısından daha çok anneye bağlanma ele alınırken, babaya bağlanmanın sıklıkla ele alınmadığı dikkat çekmektedir.

Bu açıdan bakıldığında bu araştırma, ön ergenlik dönemindeki çocukların psikolojik dışlanma yaşama düzeylerine bağlı olarak, anne ve baba bağlanma stillerinin ne olduğunu ve yaşam doyumlarını incelemeyi amaçlamıştır. Ayrıca, psikolojik dışlanma, bağlanma ve yaşam doyumunu, sınıf düzeyi, cinsiyet, anne ve baba eğitim durumları gibi demografik özellikler açısından da incelenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın hipotezleri ise şu şekilde sıralanmaktadır;

H. 1. Ebeveynlere bağlanma düzeyine bağlı olarak çocukların psikolojik dışlanma ile yaşam doyumlarında farklılık olacaktır

H.1.a. Annelerine güvenli bağlananlara kıyasla güvensiz bağlananların psikolojik dışlanmaları yüksek, yaşam doyumları düşük olacaktır.

H.1.b. Babalarına güvenli bağlananlara kıyasla güvensiz bağlananların psikolojik dışlanmaları yüksek, yaşam doyumları düşük olacaktır.

H. 2. Sınıf düzeyine bağlı olarak çocukların psikolojik dışlanma ile yaşam doyumlarında farklılık olacaktır. Buna göre, sınıf düzeyi yüksek olanların düşük olanlara kıyasla psikolojik dışlanmayı daha çok yaşayacaklar ve yaşam doyumları daha düşük olacaktır.

H. 3. Cinsiyete bağlı olarak çocukların psikolojik dışlanma ile yaşam doyumlarında farklılık olacaktır. Buna göre, kızların psikolojik dışlanmanın önemsenmeme puanı daha yüksek olacakken, erkeklerin dışlanma alt boyutunda puanları daha yüksek olacaktır.

H. 4. Ebeveynlerin (hem anne hem de babaların) eğitim düzeyleri yükseldikçe çocuklar güvenli bağlanma stiline sahip olacak, psikolojik dışlanmaları azalacak ve yaşam doyumları yükselecektir.

H.5. Psikolojik dışlanma, bağlanma stilleri ve yaşam doyumları arasında ilişki vardır.

H.6. Psikoloji dışlanmayı, ebeveyne bağlanma stilleri ve yaşam doyum alt puanları yordayacaktır.

H.6.a. Psikolojik dışlanmanın önemsenmeme alt boyutunu, ebeveyne bağlanma stilleri ve yaşam doyum alt puanları yordayacaktır.

H.6.b. Psikolojik dışlanmanın dışlanma alt boyutunu, ebeveyne bağlanma stilleri ve yaşam doyum alt puanları yordayacaktır.

BÖLÜM II

YÖNTEM

2.1. ÖRNEKLEM

Araştırmanın örneklemini, benzer sosyo-ekonomik ve kültürel düzeye sahip olduğu düşünülen Ankara ili Çankaya ilçesinde bir devlet ortaokulunda okumakta olan 10-14 yaş grubu 260 öğrenci oluşturmaktadır. Ölçeklerin yanlış veya eksik doldurulması gibi nedenlerle 14 katılımcının bilgileri çalışmadan çıkarılmıştır. Böylelikle örneklem 246 öğrenciden oluşmaktadır. Örnekleme oluşturan 246 katılımcıya ait sosyo- demografik bilgilere ilişkin frekans ve yüzde dağılımları aşağıda Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1 Örneklemin Sosyo- demografik Bilgileri

Yaş (Yıl)	12.32 ± 1.16	
	n	%
Cinsiyet		
Kız	108	43.9
Erkek	138	56.1
Sınıf		
Beşinci Sınıf	58	23.6
Altıncı Sınıf	76	30.9
Yedinci Sınıf	63	25.6
Sekizinci Sınıf	49	19.9
Ailenin Algılanan Sosyo-ekonomik Düzeyi		
Düşük	6	2.4
Orta	208	84.6
Yüksek	32	13.0
Anne-Baba Birliktelik		
Birlikte	219	89.0
Ayrı	27	11.0
Anne Yaşama Durumu		
Hayatta	242	98.4
Vefat	1	0.4
Hayatta ama ilişkisi yok	3	1.2
Baba Yaşama Durumu		
Hayatta	237	96.3
Vefat	4	1.6
Hayatta ama ilişkisi yok	5	2.0
Anne Eğitim Durumu		
Üniversite Öncesi	911	77.6
Üniversite Mezunu	55	22.4
Baba Eğitim Durumu		
Üniversite Öncesi	169	68.7
Üniversite Mezunu	77	31.3

Araştırmaya 108 (%43,9) kız öğrenci ile 138 (%56,1) erkek öğrenci dâhil olmuştur ve yaş ortalaması 12.32 ± 1.16 olarak hesaplanmıştır. Katılımcıların 58’i (%23,6) beşinci sınıf öğrencisiyken, 76’sı (%30,9) altıncı sınıf, 63’ü (%25,6) yedinci sınıf ve 49’u (%19,9) sekizinci sınıf öğrencisi idi. Katılımcı öğrencilerin 6’sı (%2,4) ailesinin sosyo-ekonomik durumunun kötü olduğunu belirtirken, 208

(%84,6) katılımcı ailesinin sosyo-ekonomik durumunu orta, 32'si (%13,0) iyi olduğunu belirtmiştir. 219 (%89,0) katılımcının anne-babası birlikte yaşıyor iken, 27'sinin (%11,0) ayrı yaşamakta idi. 242 (%98,4) katılımcının annesi hayatta, 1'inin (%0,4) vefat etmiş, 3 (%1,2) katılımcı ise annesinin hayatta olmasına rağmen ilişkisi olmadığını belirtmiştir. 237 (%96,3) katılımcının babası hayatta, 4'ünün (%1,6) vefat etmiş, 5 (%2,0) katılımcı ise babasının hayatta olmasına rağmen ilişkisi olmadığını belirtmiştir. 55 (%22,4) öğrencinin annesi üniversite mezunu iken, 191 (%77,6) katılımcının annesi ise üniversite eğitimi almamıştı. 77 (%31,3) öğrencinin babası üniversite mezunu iken, 169 (%68,7) katılımcının babası ise üniversite eğitimi almamıştı.

2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

2.2.1. Demografik Bilgi Formu

Katılımcılara ait çeşitli sosyo-demografik bilgilere ulaşılması amacıyla araştırmada kullanılan ölçeklere ek olarak araştırmacı tarafından demografik bilgi formu hazırlanmıştır. Formda katılımcıların yaşı, cinsiyeti, anne- baba eğitim durumu ve kardeş sayısı gibi bilgiler yer almaktadır (Ek 2).

2.2.2. Ergenler İçin Ostrasizm (Sosyal Dışlanma) Ölçeği (EOÖ)

Katılımcıların psikolojik dışlanma deneyimlerini belirlemek amacıyla Gilman ve ark. (2013) tarafından bireyin dışlanmasına ve göz ardı edilmesine ilişkin algılarını belirlemek amacıyla geliştirilen Ergenler İçin Ostrasizm Ölçeği (EOÖ) kullanılmıştır (Ek 3). Ergenler İçin Sosyal Dışlanma Ölçeği, Sertelin Mercan (2016) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. 11 madde ve iki alt boyuttan oluşan ölçek 5'li likert tipi (1=hiçbir zaman – 5= her zaman) olarak hazırlanmıştır. Ölçeğin dışlama alt boyutu, akran grubu tarafından dışlanma olarak değerlendirilen 6 maddeden oluşur (örneğin, genel olarak diğerleri beni hafta sonu etkinlikleri için onlara katılmaya davet eder) ve madde puanları ters çevrilerek hesaplanır. Orijinal ölçekte dışlanma alt boyutu ters çevrilmeden toplanmıştır ve iki alt boyut birbiriyle negatif yönde ilişkilidir. Bu durumun yaratacağı karışıklığı önlemek için Türkçe adaptasyonunda dışlanma alt boyutunun bütün maddeleri ters çevrilerek toplanmıştır. Önemsizleme alt boyutu, akran grubu tarafından görmezden gelinme olarak değerlendirilen 5 maddeden oluşur (örneğin, genel

olarak diğer sanki ben yokmuşum gibi). Her iki alt boyuttaki tım oğelere verilen yanıtlar eklenerek aracı ayrı ayrı puanlar ve iki alt boyutun toplamı ise ölçekten alınan puanı gösterir. Ölçekten alınabilecek puanlar 55 ile 11 arasında değişmektedir. Yüksek puanlar, algılanan ostrasizm düzeyini gösterir. Ergenler için Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeği (SDYÖ)' nin bu araştırma örneklemini için Cronbach's Alfa katsayısı 0.81 bulunurken; Önemsizleme ve Dışlanma alt ölçekleri için sırasıyla 0.89 ve 0.83 bulunmuştur (Ek 3).

2.2.3.Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II-Orta Çocukluk Ölçeği

Katılımcıların anne ve babalarına bağlanma stillerini ölçmek için, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II (YİYE-II) - Orta Çocukluk ve Erken Ergenlik Dönemi Ölçeği kullanılmıştır (Ek 4). Brenning, Soenens, Braet ve Bosmans (2011) tarafından orta çocukluk döneminde ebeveynlere bağlanma boyutlarını ölçmek amacıyla geliştirilen Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II (YİYE-II) - Orta Çocukluk ve Erken Ergenlik Dönemi Ölçeğinin Türkçeye uyarlanmasını Sümer, Akça ve Kırimer (2014) yapmıştır. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II Orta Çocukluk Ölçeği 36 maddeden ve "Kaygı" ve "Kaçınan" olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır. Kaygı boyutu (örn., "Annemin, benim onu sevdiğim kadar beni sevmediğinden endişe duyuyorum") ve kaçınma (örn., "Sorunlarım ve endişelerim hakkında annemle konuşurum") boyutları 18 er maddeden oluşmakta ve ölçekte yer alan tek maddelerden elde edilen toplam puan kaçınma boyutunu ölçerken, çift maddelerden elde edilen toplam puan kaygı boyutunu ölçmektedir. Her iki boyutun da yeterli düzeyde iç tutarlık katsayısına sahip olduğu tespit edilmiştir. Cronbach's alfa katsayısı bağlanma kaçınma boyutu için. 90, bağlanma kaygısı boyutu için. 78 olarak hesaplanmıştır.

Ölçekteki 4., 8., 16., 17., 18., 20., 21., 22., 24., 26., 30., 32., 34. ve 36. maddeler ters puanlanmaktadır. Katılımcılar, her bir maddenin kendilerini ne derece tanımladığını yedi aralık üzerinden (1 = beni hiç tanımlamıyor; 7 = tamamıyla beni tanımlıyor) değerlendirmişlerdir. İki boyutta da yüksek puanlar, yüksek kaygılı ve/ya kaçınan bağlanmaya karşılık gelmektedir. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II- Orta Çocukluk Ölçeğinin bu araştırma örneklemini için, (YİYE-II) Anne-Kayıtsız Bağlanma, Anne- Kaygılı Bağlanma, Baba-Kayıtsız

Bağlanma ve Baba- Kaygılı Bağlanma alt ölçekleri için sırasıyla Cronbach's Alfa katsayısı için 0.88, 0.83, 0.83 ve 0.88 bulunmuştur (Ek 4).

2.2.4. Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyum Ölçeği

Huebner (1994) tarafından geliştirilen Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği (ÇÖYDÖ) ergenlerin aile, arkadaş, okul, benlik ve yaşanan çevre boyutları ile toplam puanda yaşam doyumlarını ölçmektedir. Ölçeğin Türkçe' ye uyarlama çalışması Çivitci (2007) tarafından ortaokul öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Dörtlü likert tipi derecelendirmeye dayalı olan ölçeğin alt boyutları ile bütününden alınan puanların artması öğrencilerin yaşam doyumlarının arttığını göstermektedir. ÇÖYDÖ' nün Türkçe formunda, beş boyutta yer alan ve dokuzu olumsuz olan toplam 36 madde bulunmaktadır. ÇÖYDÖ Türkçe formunun uyum geçerliği çalışmasında tüm boyutlarda Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği ile anlamlı negatif korelasyonlar ($r = -.30$ ve $r = -.59$ arasında) elde edilmiştir. Ölçeğin alt boyutları ve toplam puanı için hesaplanan test tekrar test ($r = .70$ ve $r = .86$ arasında) ve iç tutarlık ($r = .70$ ve $r = .85$ arasında) katsayıları, ÇÖYDÖ Türkçe formunun kararlı ve tutarlı olarak güvenilir bir yapıda olduğunu göstermektedir. Ölçeğin alt boyutlarına göre örnek maddeler: Anne-babamla zaman geçirmeyi severim (Aile); Arkadaşlarım bana karşı sevecen ve cana yakındırlar (Arkadaş); Okula gitmeyi dört gözle beklerim (Okul); İyi yapabildiğim birçok şey var (Benlik); Mahallemizi/semtimizi severim (Yaşanılan çevre).

Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği (ÇÖYDÖ)' nin, bu çalışmanın değişkenleri olan anne ve baba bağlanma stilleri, psikolojik dışlanma ve yaşam doyumu ile ilgili olduğu düşünülen aile, arkadaş ve benlik alt başlıkları kullanılmış olup ölçeğin diğer ölçeklerle uyumlu olması bakımından 5' li likert tipi derecelendirme şekli kullanılmıştır. Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyum Ölçeği (ÇÖYDÖ) nin bu araştırma örneklemini için Cronbach's Alfa değeri 0.85 bulunurken; Aile, Arkadaş ve Benlik alt ölçekleri için ise sırasıyla 0.84, 0.75 ve 0.81 bulunmuştur (Ek 5).

2.3. İŞLEM

Araştırmanın uygulama aşamasında gerekli izinlerin alınması ve benzer sosyo-ekonomik koşulların sağlanması adına, Ankara ili Çankaya ilçesine bağlı bir devlet ortaokulunda çalışılması uygun bulunmuştur. Uygulama aşamasına geçilmeden önce Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü' den gerekli etik izin alınmıştır. Uygulamanın başında katılımcıların velilerine okul yönetimi aracılığıyla araştırmanın adı, içeriği, ne amaçla yapıldığına ilişkin açıklayıcı bir yazı gönderilmiş ve izinleri istenmiştir. İzinleri olmayan öğrencilere anket uygulaması yapılmamıştır. Ayrıca hem velilere hem de öğrencilere verdikleri bilgilerinin gizli tutulacağı ve kimlik bilgilerinin alınmayacağı hakkında da bilgi verilmiştir. Okul idaresi tarafından belirlenen gün ve saatlerde, çalışmaya katılımı onaylanan öğrencilere Demografik bilgi formu, Ergenler İçin Ostrasizm (Sosyal Dışlanma) Ölçeği (EOÖ), Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II-Orta Çocukluk Ölçeği Anne ve Baba formları ile Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyum Ölçeğinden oluşan bir ölçek bataryası verilerek doldurmaları istenmiştir. Veri toplama araçlarından oluşan ölçek bataryası, ortaokul öğrencilerine araştırmacı tarafından sınıf ortamında ders saatleri içerisinde uygulanmış ve elden toplanmıştır.

BÖLÜM III

BULGULAR

Temel analizlere geçilmeden önce veriler gözden geçirildi. Kayıp verileri bulmak için yapılan kayıp veri analizinde (Missing Variable Analysis) veri setinde 11 katılımcıya ait verilerin %5'i aşan oranda eksik olduğu tespit edildiğinden veri setinden çıkartılmıştır. %5'nin altında kalan kayıp değerler için ise ilgili ölçeğin ilgili alt boyutundaki diğer maddelerinin ortalama değeri ile değiştirilmiştir. (Tabachnick ve Fidell, 2013).

Normal dağılımdan sapan tekli uç değerler olup olmadığını incelemek için standartlaştırılmış Z değerleri kontrol edildi. Tüm ölçeklerde, standartlaştırılmış Z değerlerinde +/-3.25 değerini aşan bir uç değere rastlanmamıştır (Tabachnick ve Fidell, 2013). Benzer şekilde, çoklu uç değerler olup olmadığını incelemek için Mahalonobis uzaklığı (Mahalonobis distances) değerleri incelenmiştir ve herhangi çoklu uç değere rastlanmamıştır (Kline, 2011; Tabachnick ve Fidell, 2013). Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini kontrol etmek için ölçek puanlarının basıklık ve çarpıklık (skewness and kurtosis) değerlerine bakıldı. Bu değerlerin -1 ile +1 arasında olduğu ve ayrıca histogram ve beklenen olasılık grafiklerinin normal dağılıma yakın olduğu görüldüğünden veri setinin normal dağılım gösterdiği kabul edilerek parametrik analiz yöntemleri kullanılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2013).

Ayrıca analizlere dâhil edilecek ölçümlerin güvenirlik katsayısının .70 ve daha yüksek olmasının gerekliliği belirtildiğinden (Büyüköztürk, 2005; Kline, 2000) çalışmada kullanılan tüm ölçeklerin iç tutarlılık katsayıları Cronbach's Alfa değerleri kullanılarak ölçülmüştür.

3.1. Temel Analizler

3.1.1. Anneye ve Babaya Bağlanma Stiline Bağlı Olarak Katılımcıların Psikolojik Dışlanma ve Yaşam Doyumu Düzeylerindeki Farklılıklar

Ebeveynlere bağlanma düzeyine bağlı olarak çocukların psikolojik dışlanma ile yaşam doyumlarında farklılık olacağına yönelik hipotezi test etmek için ilk olarak anneye bağlanma ve sonrasında babaya bağlanma stilleri

değişkenine göre dışlanma düzeyinde ve yaşam doyumunda anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmış ve analiz sonuçları anneye bağlanma stilleri açısından Tablo 2’de ve babaya bağlanma stilleri açısından Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 2 Anneye Bağlanma Stiline Bağlı Olarak Psikolojik Dışlanma (SDYÖ) ve Yaşam Doyumu(ÇÖYDÖ) Puan Ortalamalarındaki Farklılıkların Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Sonuçları

	Grup	n	Ort.	Ss	F	p	η^2	Fark
SDYÖ-Önemsenmeme	Saplantılı Bağlanma ^a	35	9.20	3.47	8.605	0.000	0.096	c<a, b
	Kaygılı Bağlanma ^b	62	9.40	4.83				
	Güvenli Bağlanma ^c	109	6.64	2.78				
	Kayıtsız Bağlanma ^d	40	8.38	4.75				
SDYÖ-Dışlanma	Saplantılı Bağlanma ^a	35	14.91	4.79	1.541	0.205	-	-
	Kaygılı Bağlanma ^b	62	15.66	5.67				
	Güvenli Bağlanma ^c	109	14.22	5.12				
	Kayıtsız Bağlanma ^d	40	15.83	4.28				
ÇÖYDÖ-Aile	Saplantılı Bağlanma ^a	35	31.29	3.02	20.590	0.000	0.203	c>b, d b<a
	Kaygılı Bağlanma ^b	62	26.98	5.74				
	Güvenli Bağlanma ^c	109	32.13	3.43				
	Kayıtsız Bağlanma ^d	40	28.63	5.22				
ÇÖYDÖ-Arkadaş	Saplantılı Bağlanma ^a	35	32.60	6.95	4.947	0.002	0.058	c>a, b
	Kaygılı Bağlanma ^b	62	32.89	5.36				
	Güvenli Bağlanma ^c	109	35.88	5.89				
	Kayıtsız Bağlanma ^d	40	33.83	5.33				
ÇÖYDÖ-Benlik	Saplantılı Bağlanma ^a	35	28.20	5.20	8.810	0.000	0.098	c>b, d
	Kaygılı Bağlanma ^b	62	26.18	5.67				
	Güvenli Bağlanma ^c	109	29.52	4.26				
	Kayıtsız Bağlanma ^d	40	25.98	4.70				

Not. SDYÖ: Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeği, ÇÖYDÖ: Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyum Ölçeği

Analiz sonucuna göre katılımcıların SYDÖ-Önemsenmeme alt ölçeği puan ortalamaları anne bağlanma stilleri değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [$F(3, 242) = 8.605, p = 0.000, \eta^2 = 0.096$]. Çoklu karşılaştırma Bonferroni testi sonuçlarına göre; anne-güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların SDYÖ-Önemsenmeme (Ort. = 6.64, Ss = 2.78) puan ortalamaları, anne-saplantılı (Ort. = 9.20, Ss = 3.47) ile anne-kaygılı (Ort. = 9.40, Ss = 4.83) bağlanma stiline sahip katılımcıların puan ortalamalarından anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

Katılımcıların ÇÖYDÖ-Aile alt ölçeği puan ortalamaları anne bağlanma stilleri değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [$F(3,242) = 20.590, p = 0.000, \eta^2 = 0.203$]. Çoklu karşılaştırma Bonferroni testi sonuçlarına göre; anne-güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların ÇÖYDÖ-Aile (Ort. = 32.13, Ss = 3.43) puan ortalamaları, anne-kayıtsız (Ort. = 28.63, Ss = 5.22) ile anne-kaygılı (Ort. = 26.98, Ss = 5.74) bağlanma stiline sahip katılımcıların puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Anne-kaygılı bağlanma stiline sahip katılımcıların ÇÖYDÖ-Aile (Ort. = 26.98, Ss = 5.74) puan ortalamaları, anne-saplantılı (Ort. = 31.29, Ss = 3.02) bağlanma stiline sahip katılımcıların puan ortalamalarından anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

Katılımcıların ÇÖYDÖ-Arkadaş alt ölçeği puan ortalamaları anne bağlanma stilleri değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [$F(3,242) = 4.947, p = 0.002, \eta^2 = 0.058$]. Çoklu karşılaştırma Bonferroni testi sonuçlarına göre; anne-güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların ÇÖYDÖ-Arkadaş (Ort. = 35.88, Ss = 5.89) puan ortalamaları, anne-saplantılı (Ort. = 32.60, Ss = 6.95) ile anne-kaygılı (Ort. = 32.89, Ss = 5.36) bağlanma stiline sahip katılımcıların puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların ÇÖYDÖ-Benlik alt ölçeği puan ortalamaları anne bağlanma stilleri değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [$F(3,242) = 8.810, p = 0.000, \eta^2 = 0.098$]. Çoklu karşılaştırma Bonferroni testi sonuçlarına göre; anne-güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların ÇÖYDÖ-Benlik (Ort. = 29.52, Ss = 4.26) puan ortalamaları, anne-

kayıtsız (Ort. = 25.98, Ss = 4.70) ile anne-kaygılı (Ort. = 26.18, Ss = 5.67) bağlanma stiline sahip katılımcıların puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 3 Babaya Bağlanma Stiline Bağlı Olarak Psikolojik Dışlanma (SDYÖ) ve Yaşam Doyumu(ÇÖYDÖ) Puan Ortalamalarındaki Farklılıkların Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Sonuçları

	Grup	n	Ort.	Ss	F	p	η^2	Fark
SDYÖ- Önemsiz	Saplantılı Bağlanma ^a	43	9.19	4.86	4.832	0.003	0.057	c<a,b
	Kaygılı Bağlanma ^b	57	9.02	4.62				
	Güvenli Bağlanma ^c	101	7.01	3.01				
	Kayıtsız Bağlanma ^d	45	7.71	3.76				
SDYÖ-Dışlanma	Saplantılı Bağlanma ^a	43	14.67	5.53	3.137	0.026	0.037	c<b
	Kaygılı Bağlanma ^b	57	16.33	5.78				
	Güvenli Bağlanma ^c	101	13.94	4.45				
	Kayıtsız Bağlanma ^d	45	15.69	4.85				
ÇÖYDÖ-Aile	Saplantılı Bağlanma ^a	43	31.14	3.61	16.170	0.000	0.167	c>b, d b<a
	Kaygılı Bağlanma ^b	57	27.23	5.40				
	Güvenli Bağlanma ^c	101	32.01	3.38				
	Kayıtsız Bağlanma ^d	45	28.69	5.90				
ÇÖYDÖ-Arkadaş	Saplantılı Bağlanma ^a	43	33.74	5.84	7.919	0.000	0.089	c,d>b
	Kaygılı Bağlanma ^b	57	31.46	6.28				
	Güvenli Bağlanma ^c	101	36.03	5.50				
	Kayıtsız Bağlanma ^d	45	34.69	5.47				
ÇÖYDÖ-Benlik	Saplantılı Bağlanma ^a	43	28.86	4.22	6.216	0.000	0.072	a,c>b
	Kaygılı Bağlanma ^b	57	25.95	5.42				
	Güvenli Bağlanma ^c	101	29.10	4.62				
	Kayıtsız Bağlanma ^d	45	26.84	5.51				

Not. SDYÖ: Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeği, ÇÖYDÖ: Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyum Ölçeği

Babaya bağlanma stillerine bağlı olarak psikolojik dışlanma ve yaşam doyumundaki farklılıklara ilişkin analiz sonucuna göre katılımcıların SYDÖ-Önemsenmeme alt ölçeği puan ortalamaları baba bağlanma stilleri değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [$F(3,242) = 4.832, p = 0.003, \eta^2 = 0.057$]. Çoklu karşılaştırma Bonferroni testi sonuçlarına göre; baba-güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların SDYÖ-Önemsenmeme (Ort. = 7.01, Ss = 3.01) puan ortalamaları, baba-saplantılı (Ort. = 9.19, Ss = 4.86) ile baba-kaygılı (Ort. = 9.02, Ss = 4.62) bağlanma stiline sahip katılımcıların puan ortalamalarından anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

Katılımcıların SYDÖ-Dışlanma alt ölçeği puan ortalamaları baba bağlanma stilleri değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [$F(3,242) = 3.137, p = 0.026, \eta^2 = 0.037$]. Çoklu karşılaştırma Bonferroni testi sonuçlarına göre; baba-güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların SDYÖ-Dışlanma (Ort. = 13.94, Ss = 4.45) puan ortalamaları baba-kaygılı (Ort. = 16.33, Ss = 5.78) bağlanma stiline sahip katılımcıların puan ortalamalarından anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

Katılımcıların ÇÖYDÖ-Aile alt ölçeği puan ortalamaları baba bağlanma stilleri değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [$F(3,242) = 16.170, p = 0.000, \eta^2 = 0.167$]. Çoklu karşılaştırma Bonferroni testi sonuçlarına göre; baba-güvenli bağlanma stiline sahip katılımcıların ÇÖYDÖ-Aile (Ort. = 32.01, Ss = 3.38) puan ortalamaları, baba-kayıtsız (Ort. = 28.69, Ss = 5.90) ile baba-kaygılı (Ort. = 27.23, Ss = 5.40) bağlanma stiline sahip katılımcıların puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Baba-kaygılı bağlanma stiline sahip katılımcıların ÇÖYDÖ-Aile (Ort. = 27.23, Ss = 5.40) puan ortalamaları, baba-saplantılı (Ort. = 31.14, Ss = 3.61) bağlanma stiline sahip katılımcıların puan ortalamalarından anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

Katılımcıların ÇÖYDÖ-Arkadaş alt ölçeği puan ortalamaları baba bağlanma stilleri değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [$F(3,242) = 7.919, p = 0.000, \eta^2 = 0.089$]. Çoklu karşılaştırma Bonferroni testi sonuçlarına göre; baba-kaygılı bağlanma stiline sahip katılımcıların ÇÖYDÖ-Arkadaş (Ort. = 31.46, Ss = 6.28) puan ortalamaları, baba-

güvenli (Ort. = 36.03, Ss = 5.50) ile baba-kayıtsız (Ort. = 34.69, Ss = 5.47) bağlanma stiline sahip katılımcıların puan ortalamalarından anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

Katılımcıların ÇÖYDÖ-Benlik alt ölçeği puan ortalamaları baba bağlanma stilleri değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [$F(3,242) = 6.216, p = 0.000, \eta^2 = 0.072$]. Çoklu karşılaştırma Bonferroni testi sonuçlarına göre; baba-kaygılı bağlanma stiline sahip katılımcıların ÇÖYDÖ-Benlik (Ort. = 25.95, Ss = 5.42) puan ortalamaları, baba-saplantılı (Ort. = 28.86, Ss = 4.22) ile baba-güvenli (Ort. = 29.10, Ss = 4.62) bağlanma stiline sahip katılımcıların puan ortalamalarından anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

3.1.2. Sınıf Düzeyine Bağlı Olarak Katılımcıların Psikolojik Dışlanma ve Yaşam Doyumu Düzeylerindeki Farklılıklar

Sınıf düzeyine bağlı olarak çocukların psikolojik dışlanma ile yaşam doyumlarında farklılık olacağına ve buna göre, sınıf düzeyi yüksek olanların düşük olanlara kıyasla psikolojik dışlanmayı daha çok yaşayacakları ve yaşam doyumlarının düşeceğine yönelik hipotezi test etmek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılmış ve analiz sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4 SDYÖ ve ÇÖYDÖ Alt Ölçekleri Puan Ortalamalarının Sınıf Düzeyine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Sonuçları

	Grup	n	Ort.	Ss	F	p	η^2	Fark
SDYÖ- Önemsenmeme	5. Sınıf ^a	58	7.74	4.02	1.405	0.242	-	-
	6. Sınıf ^b	76	8.75	4.43				
	7. Sınıf ^c	63	7.48	3.98				
	8. Sınıf ^d	49	7.73	3.20				
SDYÖ- Dışlanma	5. Sınıf ^a	58	13.45	5.07	2.926	0.034	0.035	a < c,d
	6. Sınıf ^b	76	14.75	5.40				
	7. Sınıf ^c	63	15.83	4.88				
	8. Sınıf ^d	49	15.88	4.67				
ÇÖYDÖ-Aile	5. Sınıf ^a	58	31.55	4.74	2.144	0.095	-	-
	6. Sınıf ^b	76	29.68	4.74				
	7. Sınıf ^c	63	29.76	4.93				
	8. Sınıf ^d	49	29.67	5.01				
ÇÖYDÖ- Arkadaş	5. Sınıf ^a	58	34.59	7.32	1.565	0.199	-	-
	6. Sınıf ^b	76	33.26	5.96				
	7. Sınıf ^c	63	35.43	4.98				
	8. Sınıf ^d	49	34.24	5.28				
ÇÖYDÖ- Benlik	5. Sınıf ^a	58	28.79	5.14	1.148	0.330	-	-
	6. Sınıf ^b	76	27.17	4.80				
	7. Sınıf ^c	63	27.86	5.49				
	8. Sınıf ^d	49	28.10	4.85				

Not. SDYÖ: Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeği, ÇÖYDÖ: Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyum Ölçeği

Katılımcıların SYDÖ-Dışlanma alt ölçeği puan ortalamaları sınıf düzeyi değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir [$F(3, 242) = 2.926, p = 0.034, \eta^2 = 0.035$]. Çoklu karşılaştırma Bonferroni testi sonuçlarına göre; sınıf düzeyi 5. sınıf katılımcıların SDYÖ-Dışlanma (Ort. = 13.45, Ss = 5.08) puan ortalamaları, sınıf düzeyi 7. sınıf (Ort. = 15.83, Ss = 4.88) ve sınıf düzeyi 8. sınıf olan (Ort. = 15.88, Ss = 4.67) katılımcıların SDYÖ-Dışlanma puan ortalamalarından anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

3.1.3. Cinsiyete Bağlı Olarak Katılımcıların Psikolojik Dışlanma ve Yaşam Doyumu Düzeylerindeki Farklılıklar

Cinsiyete bağlı olarak çocukların psikolojik dışlanma ile yaşam doyumlarında farklılık olacağına ve buna göre, kızların psikolojik dışlanmanın önemsizlik alt puanı daha yüksek olacakken, erkeklerin dışlanma alt boyutundaki puanlarının daha yüksek olacağına yönelik hipotezi test etmek amacıyla bağımsız örneklem t- testi analizi yapılmış ve analiz sonuçları Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5 SDYÖ ve ÇÖYDÖ Alt Ölçekleri Puan Ortalamalarının Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin T-testi Sonuçları

	Cinsiyet	<i>n</i>	<i>Ort.</i>	<i>Ss</i>	<i>sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>d_{cohen}</i>
SDYÖ-Önemsizlik	Kadın	108	7.94	3.92	244	-0.136	0.892	-0.017
	Erkek	138	8.01	4.08				
SDYÖ-Dışlanma	Kadın	108	15.30	5.23	244	0.958	0.339	0.123
	Erkek	138	14.67	5.02				
ÇÖYDÖ-Aile	Kadın	108	30.26	4.76	244	0.332	0.740	0.043
	Erkek	138	30.05	4.99				
ÇÖYDÖ-Arkadaş	Kadın	108	34.30	5.95	244	-0.067	0.947	-0.009
	Erkek	138	34.35	6.02				
ÇÖYDÖ-Benlik	Kadın	108	27.59	4.82	244	-0.879	0.380	-0.114
	Erkek	138	28.17	5.28				

Not. SDYÖ: Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeği, ÇÖYDÖ: Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyum Ölçeği

Cinsiyete bağılı olarak katılımcıların SDYÖ-Önemsememe, SDYÖ-Dışlanma, ÇÖYDÖ-Aile, ÇÖYDÖ-Arkadaş ve ÇYDÖ-Benlik alt ölçekleri puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0.05$).

3.1.4 Ebeveynlerin Eğitim Düzeyine Bağlı Olarak Katılımcıların Psikolojik Dışlanma, Bağlanma Stilleri ve Yaşam Doymu Düzeyleri Arasındaki Farklılıklar

Ebeveynlerin (hem anne hem de babaların) eğitim düzeylerine bağılı olarak, yüksek eğitim düzeyine sahip ebeveynlerin düşük eğitim düzeyine sahip olanlara kıyasla çocukların güvenli bağlanma stiline sahip olacağı, psikolojik dışlanma düzeylerinin azalacağı ve yaşam doyumlarının yükseleceğine yönelik hipotezi test etmek amacıyla bağımsız örneklem t- testi analizi yapılmış ve annelerin eğitim düzeyine bağılı farklılıklar Tablo 6'da ve babaların eğitim düzeyine bağılı farklılıklar Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 6 Anne Eğitim Düzeyine Bağlı Olarak Katılımcıların Psikolojik Dışlanma (SDYÖ), Bağlanma Stilleri (YİYE-II) ve Yaşam Doymu (ÇÖYDÖ) Düzeyleri Arasındaki Farklılıklar

	Eğitim Düzeyi	n	Ort.	Ss	sd	t	p	d_{cohen}																																																																																																			
SDYÖ-Önemsememe	Üniversite Öncesi	191	7.97	3.74	244	-0.072	0.942	-0.011																																																																																																			
	Üniversite Mezunu	55	8.02	4.86					SDYÖ-Dışlanma	Üniversite Öncesi	191	15.07	5.06	244	0.744	0.458	0.113	Üniversite Mezunu	55	14.49	5.32	Anne-Kaçınmacı Bağlanma	Üniversite Öncesi	191	2.50	1.16	244	2.382	0.018	0.365	Üniversite Mezunu	55	2.09	1.03	Anne-Kaygılı Bağlanma	Üniversite Öncesi	191	2.85	1.06	244	2.601	0.010	0.398	Üniversite Mezunu	55	2.44	0.95	Baba-Kaçınmacı Bağlanma	Üniversite Öncesi	191	2.64	1.13	244	0.641	0.522	0.098	Üniversite Mezunu	55	2.52	1.32	Baba-Kaygılı Bağlanma	Üniversite Öncesi	191	2.70	1.01	244	1.152	0.251	0.176	Üniversite Mezunu	55	2.52	1.03	ÇÖYDÖ-Aile	Üniversite Öncesi	191	29.79	4.98	244	-2.122	0.035	-0.325	Üniversite Mezunu	55	31.36	4.34	ÇÖYDÖ-Arkadaş	Üniversite Öncesi	191	34.41	5.73	244	0.406	0.685	0.062	Üniversite Mezunu	55	34.04	6.82	ÇÖYDÖ-Benlik	Üniversite Öncesi	191	27.86	5.01	244	-0.322	0.748
SDYÖ-Dışlanma	Üniversite Öncesi	191	15.07	5.06	244	0.744	0.458	0.113																																																																																																			
	Üniversite Mezunu	55	14.49	5.32					Anne-Kaçınmacı Bağlanma	Üniversite Öncesi	191	2.50	1.16	244	2.382	0.018	0.365	Üniversite Mezunu	55	2.09	1.03	Anne-Kaygılı Bağlanma	Üniversite Öncesi	191	2.85	1.06	244	2.601	0.010	0.398	Üniversite Mezunu	55	2.44	0.95	Baba-Kaçınmacı Bağlanma	Üniversite Öncesi	191	2.64	1.13	244	0.641	0.522	0.098	Üniversite Mezunu	55	2.52	1.32	Baba-Kaygılı Bağlanma	Üniversite Öncesi	191	2.70	1.01	244	1.152	0.251	0.176	Üniversite Mezunu	55	2.52	1.03	ÇÖYDÖ-Aile	Üniversite Öncesi	191	29.79	4.98	244	-2.122	0.035	-0.325	Üniversite Mezunu	55	31.36	4.34	ÇÖYDÖ-Arkadaş	Üniversite Öncesi	191	34.41	5.73	244	0.406	0.685	0.062	Üniversite Mezunu	55	34.04	6.82	ÇÖYDÖ-Benlik	Üniversite Öncesi	191	27.86	5.01	244	-0.322	0.748	-0.049	Üniversite Mezunu	55	28.11	5.35								
Anne-Kaçınmacı Bağlanma	Üniversite Öncesi	191	2.50	1.16	244	2.382	0.018	0.365																																																																																																			
	Üniversite Mezunu	55	2.09	1.03					Anne-Kaygılı Bağlanma	Üniversite Öncesi	191	2.85	1.06	244	2.601	0.010	0.398	Üniversite Mezunu	55	2.44	0.95	Baba-Kaçınmacı Bağlanma	Üniversite Öncesi	191	2.64	1.13	244	0.641	0.522	0.098	Üniversite Mezunu	55	2.52	1.32	Baba-Kaygılı Bağlanma	Üniversite Öncesi	191	2.70	1.01	244	1.152	0.251	0.176	Üniversite Mezunu	55	2.52	1.03	ÇÖYDÖ-Aile	Üniversite Öncesi	191	29.79	4.98	244	-2.122	0.035	-0.325	Üniversite Mezunu	55	31.36	4.34	ÇÖYDÖ-Arkadaş	Üniversite Öncesi	191	34.41	5.73	244	0.406	0.685	0.062	Üniversite Mezunu	55	34.04	6.82	ÇÖYDÖ-Benlik	Üniversite Öncesi	191	27.86	5.01	244	-0.322	0.748	-0.049	Üniversite Mezunu	55	28.11	5.35																					
Anne-Kaygılı Bağlanma	Üniversite Öncesi	191	2.85	1.06	244	2.601	0.010	0.398																																																																																																			
	Üniversite Mezunu	55	2.44	0.95					Baba-Kaçınmacı Bağlanma	Üniversite Öncesi	191	2.64	1.13	244	0.641	0.522	0.098	Üniversite Mezunu	55	2.52	1.32	Baba-Kaygılı Bağlanma	Üniversite Öncesi	191	2.70	1.01	244	1.152	0.251	0.176	Üniversite Mezunu	55	2.52	1.03	ÇÖYDÖ-Aile	Üniversite Öncesi	191	29.79	4.98	244	-2.122	0.035	-0.325	Üniversite Mezunu	55	31.36	4.34	ÇÖYDÖ-Arkadaş	Üniversite Öncesi	191	34.41	5.73	244	0.406	0.685	0.062	Üniversite Mezunu	55	34.04	6.82	ÇÖYDÖ-Benlik	Üniversite Öncesi	191	27.86	5.01	244	-0.322	0.748	-0.049	Üniversite Mezunu	55	28.11	5.35																																		
Baba-Kaçınmacı Bağlanma	Üniversite Öncesi	191	2.64	1.13	244	0.641	0.522	0.098																																																																																																			
	Üniversite Mezunu	55	2.52	1.32					Baba-Kaygılı Bağlanma	Üniversite Öncesi	191	2.70	1.01	244	1.152	0.251	0.176	Üniversite Mezunu	55	2.52	1.03	ÇÖYDÖ-Aile	Üniversite Öncesi	191	29.79	4.98	244	-2.122	0.035	-0.325	Üniversite Mezunu	55	31.36	4.34	ÇÖYDÖ-Arkadaş	Üniversite Öncesi	191	34.41	5.73	244	0.406	0.685	0.062	Üniversite Mezunu	55	34.04	6.82	ÇÖYDÖ-Benlik	Üniversite Öncesi	191	27.86	5.01	244	-0.322	0.748	-0.049	Üniversite Mezunu	55	28.11	5.35																																															
Baba-Kaygılı Bağlanma	Üniversite Öncesi	191	2.70	1.01	244	1.152	0.251	0.176																																																																																																			
	Üniversite Mezunu	55	2.52	1.03					ÇÖYDÖ-Aile	Üniversite Öncesi	191	29.79	4.98	244	-2.122	0.035	-0.325	Üniversite Mezunu	55	31.36	4.34	ÇÖYDÖ-Arkadaş	Üniversite Öncesi	191	34.41	5.73	244	0.406	0.685	0.062	Üniversite Mezunu	55	34.04	6.82	ÇÖYDÖ-Benlik	Üniversite Öncesi	191	27.86	5.01	244	-0.322	0.748	-0.049	Üniversite Mezunu	55	28.11	5.35																																																												
ÇÖYDÖ-Aile	Üniversite Öncesi	191	29.79	4.98	244	-2.122	0.035	-0.325																																																																																																			
	Üniversite Mezunu	55	31.36	4.34					ÇÖYDÖ-Arkadaş	Üniversite Öncesi	191	34.41	5.73	244	0.406	0.685	0.062	Üniversite Mezunu	55	34.04	6.82	ÇÖYDÖ-Benlik	Üniversite Öncesi	191	27.86	5.01	244	-0.322	0.748	-0.049	Üniversite Mezunu	55	28.11	5.35																																																																									
ÇÖYDÖ-Arkadaş	Üniversite Öncesi	191	34.41	5.73	244	0.406	0.685	0.062																																																																																																			
	Üniversite Mezunu	55	34.04	6.82					ÇÖYDÖ-Benlik	Üniversite Öncesi	191	27.86	5.01	244	-0.322	0.748	-0.049	Üniversite Mezunu	55	28.11	5.35																																																																																						
ÇÖYDÖ-Benlik	Üniversite Öncesi	191	27.86	5.01	244	-0.322	0.748	-0.049																																																																																																			
	Üniversite Mezunu	55	28.11	5.35																																																																																																							

Not. SDYÖ: Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeği, ÇÖYDÖ: Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyum Ölçeği

Anne eğitim düzeyine bağlı farklılıkların ele alındığı analiz sonucuna göre annesi üniversite öncesi ve üniversite mezunu olan katılımcıların YİYE-II Anne Kayıtsız Bağlanma alt ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur [$t_{(244)} = 2.382, p < 0.05, d = 0.365$]. Annesi üniversite öncesi bir kademedен mezun olan katılımcıların Anne Kayıtsız Bağlanma puan ortalamaları (Ort. = 2.50, Ss = 1.16) annesi üniversite mezunu olan katılımcıların puan ortalamalarından (Ort. = 2.09, Ss = 1.03) daha yüksek bulunmuştur.

Annesi üniversite öncesi ve üniversite mezunu olan katılımcıların YİYE-II Anne Kaygılı Bağlanma alt ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur [$t_{(244)} = 2.601, p < 0.05, d = 0.398$]. Annesi üniversite öncesi bir kademedен mezun olan katılımcıların Anne Kaygılı Bağlanma puan ortalamaları (Ort. = 2.85, Ss = 1.06) annesi üniversite mezunu olan katılımcıların puan ortalamalarından (Ort. = 2.44, Ss = 0.95) daha yüksek bulunmuştur.

Annesi üniversite öncesi ve üniversite mezunu olan katılımcıların ÇÖYDÖ Aile alt ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur [$t_{(244)} = -2.122, p < 0.05, d = -0.325$]. Annesi üniversite öncesi bir kademedен mezun olan katılımcıların aileden doyum puan ortalamaları (Ort. = 29.79, Ss = 4.98) annesi üniversite mezunu olan katılımcıların puan ortalamalarından (Ort. = 31.36, Ss = 4.34) daha düşük bulunmuştur.

Annesi üniversite öncesi ve üniversite mezunu olan katılımcıların SDYÖ-Önemsennememe, SDYÖ-Dışlanma, YİYE-II Baba Kayıtsız Bağlanma, YİYE-II Baba Kaygılı Bağlanma, ÇÖYDÖ-Arkadaş ve ÇYDÖ-Benlik alt ölçekleri puan ortalamaları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p > 0.05$).

Tablo 7 Baba Eğitim Düzeyine Bağlı Olarak Katılımcıların Psikolojik Dışlanma (SDYÖ), Bağlanma Stilleri (YİYE-II) ve Yaşam Doyumu (ÇÖYDÖ) Düzeyleri Arasındaki Farklılıklar

	Eğitim Düzeyi	n	Ort.	Ss	sd	t	p	d _{cohen}
SDYÖ-Önemsensememe	Üniversite Öncesi	169	8.11	4.06	244	0.711	0.478	0.098
	Üniversite Mezunu	77	7.71	3.90				
SDYÖ-Dışlanma	Üniversite Öncesi	169	15.21	5.03	244	1.228	0.221	0.169
	Üniversite Mezunu	77	14.35	5.28				
Anne-Kaçınmacı Bağlanma	Üniversite Öncesi	169	2.45	1.16	244	0.897	0.370	0.123
	Üniversite Mezunu	77	2.31	1.10				
Anne-Kaygılı Bağlanma	Üniversite Öncesi	169	2.81	1.05	244	1.115	0.266	0.153
	Üniversite Mezunu	77	2.65	1.04				
Baba-Kaçınmacı Bağlanma	Üniversite Öncesi	169	2.66	1.17	244	0.955	0.341	0.131
	Üniversite Mezunu	77	2.51	1.18				
Baba-Kaygılı Bağlanma	Üniversite Öncesi	169	2.69	1.06	244	0.566	0.572	0.078
	Üniversite Mezunu	77	2.61	0.93				
ÇÖYDÖ-Aile	Üniversite Öncesi	169	29.80	5.14	244	-1.613	0.108	-0.222
	Üniversite Mezunu	77	30.88	4.19				
ÇÖYDÖ-Arkadaş	Üniversite Öncesi	169	34.38	5.60	244	0.207	0.836	0.029
	Üniversite Mezunu	77	34.21	6.78				
ÇÖYDÖ-Benlik	Üniversite Öncesi	169	28.00	5.29	244	0.390	0.697	0.054
	Üniversite Mezunu	77	27.73	4.62				

Not. SDYÖ: Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeği, ÇÖYDÖ: Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyum Ölçeği

Baba eğitim düzeyine bağlı farklılıkların ele alındığı analiz sonucuna göre babası üniversite öncesi ve üniversite mezunu olan katılımcıların SDYÖ-Önemsensememe, SDYÖ-Dışlanma, YİYE-II Anne Kayıtsız Bağlanma, YİYE-II Anne Kaygılı Bağlanma, YİYE-II Baba Kayıtsız Bağlanma, YİYE-II Baba Kaygılı Bağlanma, ÇÖYDÖ-Aile, ÇÖYDÖ-Arkadaş ve ÇYDÖ-Benlik alt ölçekleri puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p > 0.05$).

3.1.5. Psikolojik Dışlanma, Yaşam Doyumu ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişki

Psikolojik dışlanma, bağlanma stilleri ve yaşam doyumu arasındaki ilişkileri test etmek amacıyla Pearson korelasyon analizi yapılmış ve analiz sonucu aşağıda Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8 Psikolojik Dışlanma (SDYÖ), Bağlanma Stilleri (YİYE-II) ve Çok Yönlü Yaşam Doyumu (ÇÖYDÖ) Alt Ölçekleri Puan Ortalamaları Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.Önemsizlik	1	0.126**	0.180**	0.322**	0.157*	0.320**	-0.165**	-0.496**	-0.246**
2.Dışlanma		1	0.184**	0.127*	0.226**	0.109	-0.332**	-0.254**	-0.328**
3. Anne-Kaçınmacı			1	0.498**	0.630**	0.427**	-0.498**	-0.187**	-0.322**
4. Anne-Kaygılı				1	0.340**	0.740**	-0.273**	-0.264**	-0.187**
5. Baba-Kaçınmacı					1	0.384**	-0.510**	-0.227**	-0.329**
6. Baba-Kaygılı						1	-0.248**	-0.274**	-0.113
7. Aile							1	0.252**	0.558**
8. Arkadaş								1	0.405**
9. Benlik									1

Not. SDYÖ: Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeği, ÇÖYDÖ: Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyum Ölçeği

Tablo 8 incelendiğinde SDYÖ-Önemsizlik ile Anne-Kayıtsız Bağlanma ($r = 0.180, p < 0.01$), Anne-Kaygılı Bağlanma ($r = 0.322, p < 0.001$), Baba-Kayıtsız Bağlanma ($r = 0.157, p < 0.05$), Baba-Kaygılı Bağlanma ($r = 0.320, p < 0.001$) arasında pozitif yönlü, ÇÖYDÖ-Aile ($r = -0.165, p < 0.05$),

ÇÖYDÖ-Arkadaş ($r = -0.496, p < 0.001$) ve ÇÖYDÖ-Benlik ($r = -0.246, p < 0.001$) arasında negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

SDYÖ-Dışlanma ile Anne-Kayıtsız Bağlanma ($r = 0.184, p < 0.01$), Anne-Kaygılı Bağlanma ($r = 0.127, p < 0.05$), Baba-Kayıtsız Bağlanma ($r = 0.226, p < 0.001$) arasında pozitif yönlü, ÇÖYDÖ-Aile ($r = -0.332, p < 0.001$), ÇÖYDÖ-Arkadaş ($r = -0.254, p < 0.001$) ve ÇÖYDÖ-Benlik ($r = -0.328, p < 0.001$) arasında negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Anne-Kayıtsız Bağlanma ile ÇÖYDÖ-Aile ($r = -0.498, p < 0.001$), ÇÖYDÖ-Arkadaş ($r = -0.187, p < 0.01$), ÇÖYDÖ-Benlik ($r = -0.322, p < 0.001$) arasında negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Anne-Kaygılı Bağlanma ile ÇÖYDÖ-Aile ($r = -0.273, p < 0.001$), ÇÖYDÖ-Arkadaş ($r = -0.264, p < 0.01$), ÇÖYDÖ-Benlik ($r = -0.187, p < 0.01$) arasında negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Baba-Kayıtsız Bağlanma ile ÇÖYDÖ-Aile ($r = -0.510, p < 0.001$), ÇÖYDÖ-Arkadaş ($r = -0.227, p < 0.001$), ÇÖYDÖ-Benlik ($r = -0.329, p < 0.001$) arasında negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Baba-Kaygılı Bağlanma ile ÇÖYDÖ-Aile ($r = -0.248, p < 0.001$), ÇÖYDÖ-Arkadaş ($r = -0.274, p < 0.01$) arasında negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

3.1.6. Ebeveyne Bağlanma Stilleri ile Yaşam Doyum Alt Puanlarının Psikolojik Dışlanmayı Yordamasına İlişkin Bulgular

Psikolojik dışlanmanın her iki alt boyutu olan önemsenmeme ve dışlanma alt boyutunun, ebeveyne bağlanma stilleri ve yaşam doyum alt puanlarının yordayacağına ilişkin çoklu regresyon analizleri yapılmış ve analiz sonuçları sırasıyla Tablo 9 ve Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 9 Psikolojik Dışlanma (SDYÖ) Önemsenneme Alt Ölçeği Puanlarının Yordayıcıları Olarak YİYE-II ve ÇÖYDÖ Alt Ölçekleri Puanlarına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Model	R	R ²	B	SH	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	0.542	0.294	16.114	2.461		6.549	0.000		
Anne-Kaçınmacı Bağlanma			0.003	0.276	0.001	0.012	0.990	0.001	0.001
Anne-Kaygılı Bağlanma			0.483	0.329	0.126	1.467	0.144	0.095	0.080
Baba-Kaçınmacı Bağlanma			-0.131	0.255	-0.038	-0.513	0.609	-0.033	-0.028
Baba-Kaygılı Bağlanma			0.494	0.332	0.125	1.489	0.138	0.096	0.081
ÇÖYDÖ-Aile			0.018	0.061	0.022	0.303	0.762	0.020	0.016
ÇÖYDÖ-Arkadaş			-0.279	0.041	-0.417	-6.746	0.000	-0.401	-0.367
ÇÖYDÖ-Benlik			-0.051	0.056	-0.064	-0.910	0.364	-0.059	-0.050
Bağımlı Değişken: SDYÖ Önemsenneme Puanları									
Not. SDYÖ: Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeği, ÇÖYDÖ: Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyum Ölçeği									

Yapılan analiz sonuçlarına göre ÇÖYDÖ' nün Arkadaş ($\beta = -0.417$, $t = -6.746$, $p < 0.001$) alt ölçeği puan ortalamalarının, öğrencilerin Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeğinin (SDYÖ) Önemsenneme alt ölçeği puanlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur. Buna göre, ÇÖYDÖ' nün Arkadaş alt ölçeği puan ortalamalarının, Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeğinin (SDYÖ) Önemsenneme alt ölçeği puanlarının %29'unu tek başına açıkladığı bulunmuştur ($R^2 = 0.294$, $F(7,238) = 14.142$, $p < 0.001$).

Tablo 10 Psikolojik Dışlanma (SDYÖ) Dışlanma Ölçeği Puanlarının Yordayıcıları Olarak YİYE-II ve ÇÖYDÖ Alt Ölçekleri Puanlarına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Model	R	R ²	B	SH	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	0.397	0.158	28.871	3.430		8.418	0.000		
Anne-Kaçınmacı Bağlanma			-0.122	0.385	-0.027	-0.318	0.751	-0.021	-0.019
Anne-Kaygılı Bağlanma			0.069	0.459	0.014	0.151	0.880	0.010	0.009
Baba-Kaçınmacı Bağlanma			0.282	0.356	0.065	0.791	0.430	0.051	0.047
Baba-Kaygılı Bağlanma			-0.081	0.462	-0.016	-0.175	0.861	-0.011	-0.010
ÇÖYDÖ-Aile			-0.203	0.085	-0.194	-2.400	0.017	-0.154	-0.143
ÇÖYDÖ-Arkadaş			-0.115	0.058	-0.134	-1.987	0.048	-0.128	-0.118
ÇÖYDÖ-Benlik			-0.153	0.077	-0.152	-1.981	0.049	-0.127	-0.118
Bağımlı Değişken: SDYÖ Dışlanma Puanları									
Not. SDYÖ: Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeği, ÇÖYDÖ: Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyum Ölçeği									

Psikolojik dışlanmanın dışlanma alt boyutunun yordanmasına ilişkin yapılan analiz sonuçlarına göre ÇÖYDÖ' nün Aile ($\beta = -0.194$, $t = -2.400$, $p < 0.05$), Arkadaş ($\beta = -0.134$, $t = -1.987$, $p < 0.05$) ve Benlik ($\beta = -0.152$, $t = -1.981$, $p < 0.05$) alt ölçekleri puan ortalamalarının, öğrencilerin Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeğinin (SDYÖ) Dışlanma alt ölçeği puanlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordadığı bulunmuştur. Buna göre, ÇÖYDÖ' nün Aile, Arkadaş ve Benlik alt ölçekleri puan ortalamaları, Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeğinin (SDYÖ) Dışlanma alt ölçeği puanlarının %15'ini açıkladığı bulunmuştur ($R^2 = 0.158$, $F(7,238) = 6.379$, $p < 0.001$).

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

Bu çalışma, ön ergenlik dönemindeki çocukların, psikolojik dışlanma yaşama düzeyleri, anne ve babaya bağlanma stilleri ve yaşam doyum düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda bu bölümde elde edilen bulgular sırasıyla tartışıldıktan sonra araştırmanın sınırlılıkları ve ileriki çalışmalar için öneriler aktarılmaktadır.

Tartışmada ilk olarak ebeveynlere bağlanma düzeyine bağlı olarak çocukların psikolojik dışlanma ve yaşam doyumu düzeylerinde elde edilen farklılıklar, anne ve baba bağlanma stiline göre ayrı ayrı ele alınarak tartışılmıştır. Sonrasında, sınıf düzeyine, cinsiyete ve ebeveynlerin eğitim düzeylerine bağlı olarak katılımcıların psikolojik dışlanma ve yaşam doyumu düzeylerindeki farklılıklara yönelik sonuçlar tartışılmıştır. Ardından psikolojik dışlanma, yaşam doyumu ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiler ve psikolojik dışlanmanın her iki alt boyutu olan önemsenmeme ve dışlanma alt boyutlarının bağlanma ve yaşam doyumu düzeylerince yordanmasına ilişkin analiz sonuçları ele alınarak tartışılmıştır.

4.1. Ebeveynlere Bağlanma Düzeyine Bağlı Olarak Çocukların Psikolojik Dışlanma Ve Yaşam Doyumu Düzeylerinde Elde Edilen Farklılıklara Yönelik Sonuçların Tartışılması

4.1.1. Anneye Bağlanma Stiline Bağlı Olarak Katılımcıların Psikolojik Dışlanma Ve Yaşam Doyumu Düzeylerinde Elde Edilen Farklılıklara Yönelik Sonuçların Tartışılması

Anne bağlanma stiline göre yapılan analiz sonuçlarında, katılımcıların Sosyal Dışlanma Yaşantı Ölçeğinin “Önemsenmeme” alt ölçek puan ortalamaları ile anne bağlanma stilleri değişkeni, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık gösterirken, “Dışlanma” alt ölçek puan ortalamaları ile istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermemiştir (bkz. Tablo 2). Buna göre annelerine kaygılı ve saplantılı bağlanan katılımcıların annelerine güvenli bağlanan katılımcılara göre psikolojik dışlanmanın önemsenmeme alt boyutu puanları daha yüksektir. Yani annelerine kaygılı ve saplantılı bağlanan ön ergenlerin, psikolojik dışlanma

yaşantısına önemsenmeme boyutuyla maruz kaldıkları bulgulanmıştır. Saplantılı bağlanan bireylerin kendilerini değerli ve sevilmeye değer görmeme eğiliminde olmaları, başkaları tarafından kabullenmeye ve onaylanmaya çok fazla ihtiyaç duymaları nedeniyle, bu kişilerin başkalarının güvenini kazanmak ve onlar tarafından kabul edilmek konusunda çok çaba sarf ettikleri belirtilmektedir (Hazan ve Shaver, 1987). Saplantılı bağlanan bireyler gibi diğerleri tarafından kabul ve onaylanma düşünceleri yüksek olan kaygılı bağlanma stiline sahip bireyler ise farklı olarak kaybetme acısını engellemek ve reddedilmemek için yakınlıktan kaçarlar (Bartholomew ve Shaver, 1998). Bu bilgiler doğrultusunda, kaygılı ve saplantılı bağlanan kişilerin, sahip oldukları ilişkilerde konumlarını ve yakınlıklarını koruyabilmek, ilişkilerinin devamlılığını sağlayabilmek ya da ilişkilerinde kaybetme ve reddedilme yaşama endişesiyle yakınlıktan kaçınmalarının, pasif olarak yaşanan görmezden gelinme ve önemsenmeme boyutuyla psikolojik dışlanmaya maruz kalabileceklerine neden oluşturabileceği öngörülürken, bu durum araştırma sonuçlarıyla da desteklenmiştir. Ön ergenlerin psikolojik dışlanma yaşama düzeyleriyle annelerine olan bağlanma biçimlerine yönelik araştırmanın bulguları, yaşamın ilk yıllarında annenin çocuğa verdiği tepkilere bağlı olarak çocuğun kendisine ve başkalarına ilişkin oluşturduğu modellerin, daha sonraki yıllarda da yakın kişiler arası ilişkiler için bir model niteliği taşıdığını ortaya koyan (Allen ve ark., 2002; Vivona, 2000; Ulusoy ve ark., 2005) araştırma sonuçlarını önemsenmeme alt boyutuyla destekler niteliktedir. Araştırma sonucuna göre, annelerine güvenli bağlanan katılımcıların güvensiz bağlanana göre psikolojik dışlanma düzeylerinin düşük çıkması, Rothbard ve Shaver (1994) in yaptıkları çalışmada güvenli bağlanan kişilerin olumsuz duygu ve davranışları daha az gösterdikleri, diğer kişilerle daha sağlıklı ilişkiler kurdukları ve diğer bireylerin duygusal sıkıntılarına daha duyarlı olduklarına ilişkin elde edilen bulgularla tutarlı olduğu görülmektedir. Yine benzer şekilde, güvenli bağlanan bireylerin sosyal ilişkilerinde yaşadıkları olumsuz duygularla baş etmede diğer bağlanma stillerine göre daha başarılı olduklarına ilişkin araştırma bulguları da (Hamarta ve ark., 2009; Kobak ve Sceery, 1988), ebeveyne güvenli bağlanmasının sosyal açıdan yeterli olma aracılığıyla bireylerin iyi oluşunun önemli bir yordayıcısı olması (Rice, Cunningham ve Young 1997) psikolojik dışlanmanın düşük düzeyde yaşanmasını açıklar niteliktedir.

Katılımcıların Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği “Aile” alt ölçeği puan ortalamaları anne bağlanma stilleri değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir (bkz. Tablo 2). Buna göre, annelerine güvenli bağlanan katılımcıların aileden doyum alt ölçeği puan ortalamaları, annelerine kayıtsız ile kaygılı bağlanma stiline sahip katılımcıların puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ayrıca, annelerine kaygılı bağlanma stiline sahip katılımcıların aileden doyum alt ölçeği puan ortalamaları, annelerine saplantılı bağlanma stiline sahip katılımcıların puan ortalamalarından anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur. Genel olarak bakıldığında, annelerine güvensiz bağlananlar arasında aile yaşam doyumu en düşük olan katılımcıların annelerine kaygılı bağlananlar, en yüksek olan katılımcıların ise saplantılı bağlananlar olduğu görülmüştür. Bu durum, bağlanma kuramının Dörtlü Bağlanma Modeline (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Bartholomew ve Shaver, 1998) göre değerlendirildiğinde, saplantılı bağlanan kişilerin başkaları tarafından kabullenmeye ve onaylanmaya çok fazla ihtiyaç duymaları nedeniyle, sahip oldukları ilişkilerde konumlarını ve yakınlıklarını koruyabilmek, ilişkilerinin devamlılığını sağlayabilmek, güvenlerini kazanmak ve onlar tarafından kabul edilmek konusunda çok çaba sarf etmeleriyle açıklanabilir.

Katılımcıların Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği “Arkadaş”lardan doyum alt ölçeği puan ortalamaları anne bağlanma stilleri değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir (bkz. Tablo 2). Buna göre, annelerine güvenli bağlanan katılımcıların Arkadaş”lardan doyum alt ölçeği puan ortalamaları, annelerine saplantılı ile kaygılı bağlanma stiline sahip katılımcıların puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Bu durum alan araştırmalarıyla desteklenmekte olup yapılan araştırmalarda, hem anne hem babaya güvenli bağlanmanın, akran ve arkadaş ilişkilerine sahip olma, yoğun ve doyum sağlayıcı ilişkiler kurma ve devam ettirme gibi değişkenlerle bağlantılı olduğuna, başta akran ilişkileri olmak üzere farklı uyum değişkenleri ile doğrudan ilişkili olduğuna yönelik sonuçlar elde edilmiştir (BoothLaforce, Oh, Kim, Rubin, Rose-Krasnor ve Burgess, 2006; Coleman, 2003; Kerns ve ark., 1996). Ayrıca bireyin anne ve babasıyla kurduğu güven temelli destekleyici duygusal bağların, çocukluktan ergenliğe, ergenlikten yetişkinliğe geçişi kolaylaştırdığı gibi bireyin akranlarıyla olan ilişkilerine de

olumlu etki yaptığına dair araştırma sonuçları, güvenli bağlanmanın arkadaş doyumunu artırdığına yönelik bu çalışmanın bulgularını desteklemektedir (Deniz, 2006; Deniz, Hamarta ve Arı, 2005; Erözkan, 2010; Hamarta, 2004; Özdemir ve Koruklu, 2013).

Annelerine kayıtsız bağlanma stiline sahip katılımcıların Arkadaş”lardan doyum alt ölçeği puan ortalamalarının diğer güvensiz bağlanma stillerinden daha yüksek çıkması; arkadaşlık ilişkilerine yönelik beklentilerinin daha düşük olması, kayıtsız bağlanan bireylerin, beklentilerinin karşılanamayacağı düşüncesi ile genellikle yakınlık kurmaktan kaçınmaları ve özerkliklerine aşırı derecede önem vermeleri (Sümer ve Güngör, 1999), olumlu benlik imajını koruyabilmek ve olası bir reddedilmeyi engellemek için bağlanma gereksinimlerini görmezden gelmeleri (Collins ve Feeney, 2004) ile açıklanabilir.

Katılımcıların Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği “Benlik”ten doyum alt ölçeği puan ortalamaları anne bağlanma stilleri değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir (bkz. Tablo 2). Buna göre, annelerine güvenli bağlanan katılımcıların Benlik”ten doyum alt ölçeği puan ortalamaları, annelerine kayıtsız ile kaygılı bağlanma stiline sahip katılımcıların puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Benlik, bağlanma stillerinin öncelikli olarak direkt etkilediği ve şekillendirdiği alandır (Bretherton, 1985). Bağlanma kuramının içsel çalışan benlik modellerine göre bireyler, diğerlerinin gözünden değerli ve sevilesi olduklarına ilişkin inanç ve beklentilerinden oluşan “benlik temsilleri” geliştirmektedirler (Cassidy, 1999). Yapılan araştırmalarda, ebeveyne güvenli bağlanmanın, arkadaşlara bağlanma, benlik algısı, arkadaşlık kalitesi ve yaşam doyumunu ile pozitif yönde ve anlamlı olarak ilişkili olduğu (Kırimer ve ark.,2014) , anne ve babaya güvenli bağlanmanın birbirinden bağımsız olarak bütün benlik alanlarında olumlu değerlendirmeye ve düşük kaygıyla ilişkili olduğu (Sümer ve Şendağ 2009), güvenli bağlanma ile sosyal yetkin olma durumu arasında öz değer aracı rol oynadığı, bireylerde güvenli bağlanmanın değerli olma duygusunu yükselterek yer aldıkları arkadaş ilişkilerindeki sosyal yetkinlik algısını artırdıklarına (Booth-Laforce ve ark.,2006) yönelik elde edilen sonuçlar, bu çalışmanın bulgularını desteklemektedir.

Annelerine saplantılı bağlanma stiline sahip katılımcıların Benlik”ten doyum alt ölçeği puan ortalamalarının diğer güvensiz bağlanma stillerinden daha yüksek çıkması; bu katılımcıların anneleriyle yakın temasta olmasının kendilerini iyi hissetmelerine ve benlik doyumunun yükselmesine neden olacağı şeklinde açıklanabilir.

4.1.2. Babaya Bağlanma Stiline Bağlı Olarak Katılımcıların Psikolojik Dışlanma Ve Yaşam Doyumu Düzeylerinde Elde Edilen Farklılıklara Yönelik Sonuçların Tartışılması

Baba bağlanma stiline göre yapılan analiz sonuçlarında, katılımcıların Sosyal Dışlanma Yaşantı Ölçeğinin Önemsenmeme alt ölçek puan ortalamaları ile baba bağlanma stilleri değişkeni, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir (bkz. Tablo 3). Buna göre babalarına kaygılı ve saplantılı bağlanan katılımcıların babalarına güvenli bağlanan katılımcılara göre psikolojik dışlanmanın önemsenmeme alt boyutu puanları daha yüksektir. Babalarına kayıtsız bağlanan katılımcıların da tıpkı annelerine kayıtsız bağlanan katılımcılar gibi Sosyal Dışlanma Yaşantı Ölçeğinin Önemsenmeme alt ölçek puan ortalamaları gibi kaygılı ve saplantılı bağlanan katılımcıların Sosyal Dışlanma Yaşantı Ölçeğinin Önemsenmeme alt ölçek puan ortalamalarından düşük çıkmıştır. Kayıtsız bağlanma stiline sahip kişilerin olumlu benlik imajını koruyabilmek ve olası bir reddedilmeyi engellemek için bağlanma gereksinimlerini görmezden gelmesi ve yakın ilişkilerden kaçınması (Collins ve Feeney, 2004) bilgisinden hareketle bu durumun, pasif olarak yaşanan görmezden gelinme ve önemsenmeme boyutuyla psikolojik dışlanmaya maruz kalınmaya neden oluşturabileceği öngörülürken, bu durum araştırma sonuçlarıyla da desteklenmiştir.

Baba bağlanma stiline göre yapılan analiz sonuçlarında, katılımcıların Sosyal Dışlanma Yaşantı Ölçeğinin Dışlanma alt ölçek puan ortalamaları ile baba bağlanma stilleri değişkeni, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir (bkz. Tablo 3). Babalarına güvenli bağlanan katılımcıların Sosyal Dışlanma Yaşantı Ölçeğinin Dışlanma alt ölçek puan ortalamaları, babalarına kaygılı bağlanan katılımcıların Sosyal Dışlanma Yaşantı Ölçeğinin Dışlanma alt ölçek puan ortalamalarından anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur. Kaygılı

bağlanan kişilerin, başkalarına kişisel paylaşımlarda bulunma, yakınlık kurma ve ihtiyaç duydukları stres anlarında başkalarından yardım ve yakınlık isteme konusunda rahatsız olmaları, sosyal ortamlarda içe dönük, sessiz ve mesafeli kişiler olmaları nedeniyle (Bartholomew ve Horowitz, 1991), psikolojik dışlanmanın daha aktif bir şekilde yaşanıldığı dışlanma boyutuyla yaşanabileceğini öngörürken bu durum araştırma sonuçlarıyla da desteklenmiştir.

Annelerine güvensiz bağlanan katılımcılarda psikolojik dışlanmaya maruz kalma, önemsenmeme alt boyutuyla yaşanıp dışlanma alt boyutuyla yaşanmazken, babalarına güvensiz bağlanan katılımcılarda her iki alt boyutuyla psikolojik dışlanmaya maruz kalmanın yaşandığı görülmüştür. Bu durum anneye güvensiz bağlanmanın psikolojik dışlanma yaşantısına olan etkisinin babaya güvensiz bağlanmaya göre daha pasif düzeyde olduğu şeklinde açıklanabilir. Buna ilişkin alan araştırmalarına bakıldığında, orta çocukluk ve ön ergenlik dönemlerinde anne bağlanma stiline sağlıklı akran ilişkilerini, akran ilişkilerinden alınan doyum ve akranlarla uyuma ilişkin yordarken, kendine yeterli ya da yetkinlik düzeyini babaya bağlanma yordamaktadır (Coleman, 2003). Bununla birlikte, yaşla birlikte babaya bağlanmanın yordayıcı gücünde önemli bir artış gözlenmektedir (Verschueren ve Marcoen, 2005; Grossman ve ark., 2002). Benzer şekilde, Kerns ve arkadaşları da (2000), orta çocuklukta ve ön ergenlikte, sosyal becerilerin kazanımı, sosyalleşme ve kendini kontrol (düzenleme) gibi duygusal becerilerin kullanımı açısından babaya bağlanmanın önemli bir etkisinin olduğunu belirtmektedirler.

Katılımcıların Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği Aile alt ölçeği puan ortalamaları baba bağlanma stilleri değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir (bkz. Tablo 3). Buna göre, babalarına güvenli bağlanan katılımcıların Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği Aile alt ölçeği puan ortalamaları, güvensiz bağlanma stillerinin hepsinden yüksek olmakla birlikte, babalarına kaygılı ile kayıtsız bağlanma stiline sahip katılımcıların puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Babalarına güvensiz bağlanma stilleri arasında, kaygılı bağlanma stiline sahip olan katılımcıların en düşük düzeyde aile yaşam doyumuna sahip olduğu görülmektedir. Aynı şekilde bu durum, anne bağlanma stiline bağlı aile yaşam doyumunun incelenmesi sırasında da görülmüştür (bkz. Tablo 2). Yani hem

annelerine hem de babalarına kaygılı bağlanma stiline sahip olanların, diğer güvensiz bağlanma stillerine göre aile yaşam doyumları daha düşük seviyededir. Bu durum, anne bağlanma stillerinin aile yaşam doyumuna etkisinde olduğu gibi, bağlanma kuramının Dörtlü Bağlanma Modeline (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Bartholomew ve Shaver, 1998) göre değerlendirilebilir. Buna göre, kaygılı bağlanma stilinin, olumsuz benlik modeli ve olumsuz diğerleri modelinin birleşiminden oluşması yaşam doyumuna ilişkin etkisinin bariz olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği Arkadaş alt ölçeği puan ortalamaları baba bağlanma stilleri değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir (bkz. Tablo 3). Buna göre, babalarına güvenli bağlanan katılımcıların Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği Arkadaş alt ölçeği puan ortalamaları, güvensiz bağlanma stillerinin hepsinden yüksek olmakla birlikte, babalarına kaygılı ile kayıtsız bağlanma stiline sahip katılımcıların puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Babalarına güvensiz bağlanma stilleri arasında, kaygılı bağlanma stiline sahip olan katılımcıların en düşük düzeyde arkadaş yaşam doyumuna sahip olduğu görülmektedir. Aynı şekilde bu araştırmada, babalarına kaygılı bağlanan katılımcıların aktif bir şekilde yaşanan psikolojik dışlanmaya maruz kalmalarına yönelik elde edilen bulgular, en düşük arkadaş yaşam doyumuna ilişkin bulguları destekler niteliktedir.

Katılımcıların Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği Benlik alt ölçeği puan ortalamaları baba bağlanma stilleri değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir (bkz. Tablo 3). Buna göre, babalarına güvenli bağlanan katılımcıların Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği Benlik alt ölçeği puan ortalamaları, güvensiz bağlanma stillerinin hepsinden yüksek olmakla birlikte, babalarına kaygılı ile saplantılı bağlanma stiline sahip katılımcıların puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Babalarına güvensiz bağlanma stilleri arasında, kaygılı bağlanma stiline sahip olan katılımcıların aile ve arkadaş yaşam doyumunda olduğu gibi en düşük düzeyde benlik doyumuna sahip olduğu görülmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde elde edilen bulgular, ebeveynlere bağlanma düzeyine bağlı olarak n ergenlerin psikolojik dışlanma ile yaşam doyumlarında farklılık olacağını ve buna bağlı olarak annelerine ve babalarına güvenli bağlananlara kıyasla güvensiz bağlananların psikolojik dışlanmalarının yüksek, yaşam doyumlarının düşük olacağını ne süren bu araştırmanın birinci hipotezinin her iki alt hipotezini de doğrulamaktadır. Bu durum, ilgili literatür bilgisiyle de desteklenmektedir. Ergenlerle yapılan çalışmalar, güvenli bağlanan kişilerin olumsuz duygu ve davranışları daha az gösterdiklerini, diğer kişilerle daha güçlü ilişkiler kurduklarını ve diğer bireylerin duygusal sıkıntılarına daha duyarlı olduklarını (Rothbard ve Shaver 1994), bireyin yaşamının ilk yıllarında bakıcısıyla kurduğu sevgi ve güven temelli destekleyici duygusal bağlar, çocukluktan ergenliğe, ergenlikten yetişkinliğe geçişi kolaylaştırarak bireyin diğerleriyle kurduğu ilişkilere de etki yaptığını (Deniz, 2006; Deniz, Hamarta ve Arı, 2005; Erözkan, 2010; Hamarta, 2004; zdemir ve Koruklu, 2013), ergenlerin hem ebeveyn hem de akran bağlanmalarının, özsaygı ve yaşam doyumuyla ilişkili olduğunu (Armsden ve Greenberg, 1987), ebeveyne güvenli bağlanmanın, akran ve arkadaşa bağlanma üzerinden yaşam doyumunu yordadığını (Ma ve Huebner, 2008), ebeveyn bağlanmasının sosyal yeterlik aracılığıyla iyi olmanın önemli bir yordayıcısı olduğunu (Rice, Cunningham ve Young 1997), güvenli bağlanan bireylerin sosyal ilişkilerinde yaşadıkları olumsuz duygularla baş etmede diğer bağlanma stillerine göre daha başarılı olduklarına (Hamarta ve ark., 2009; Kobak ve Sceery, 1988) ilişkin araştırma bulguları vardır. n ergenlik döneminde hem anne hem de babaya bağlanmanın birlikte ele alındığı çalışmalar çok az olmakla birlikte (Bacanlı ve Sürücü, 2011, Kırimer ve ark., 2014; zdemir ve Koruklu, 2013; zen ve Aktan, 2010; Sümer ve şendağ, 2009), anne ve babaya güvenli bağlanmanın birbirinden bağımsız olarak bütün benlik alanlarında olumlu değerlendirmeye ve düşük kaygıyla ilişkili olması (Sümer ve şendağ 2009), bu çalışmayı desteklemektedir. Ancak, bu konuda yapılan araştırmaların çoğunluğu; (Deniz, 2006; Deniz, Hamarta ve Arı, 2005; Erözkan, 2010; Furman ve Buhrmester, 1992; Guardia ve ark.2000; Hamarta, 2004; Hamarta ve ark., 2009; Kobak ve Sceery, 1988; Larson ve ark., 1996; Murdock ve Love 2004; Nickerson ve Nagle 2000; zdemir ve Koruklu, 2013; Sümer ve şendağ, 2009;), bağlanma stillerini güvenli ve güvensiz bağlanma şeklinde değerlendirmekte ve güvensiz bağlanma stilleri (saplantılı, kaygılı ve kayıtsız) arasında görülen farklılıklara dair

ayrıntılı bilgiye rastlanmamaktadır. Bu anlamda, bu araştırmada güvensiz bağlanma stillerinin psikolojik dışlanma ve yaşam doyumu ile ilişkisi daha ayrıntılı olarak ele alınarak, bu araştırma çerçevesinde ele alınan değişkenler açısından daha derinlemesine bir bakış açısı kazanmayı sağlayacağı düşünülmektedir.

4.2.Sınıf Düzeyine Bağlı Olarak Katılımcıların Psikolojik Dışlanma ve Yaşam Doymu Düzeylerindeki Farklılıklara Yönelik Sonuçların Tartışılması

Sınıf düzeyine bağlı olarak katılımcıların psikolojik dışlanma ile yaşam doyumlarında farklılık olacağına yönelik hipotez test edildiğinde, katılımcıların Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeği Dışlanma alt ölçeği puan ortalamaları sınıf düzeyi değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir. Buna göre, 5. Sınıf düzeyindeki katılımcıların Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeği Dışlanma alt ölçeği puan ortalamaları, 7. sınıf düzeyi ve 8. sınıf düzeyi katılımcıların Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeği Dışlanma alt ölçeği puan ortalamalarından anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur. Bu durum, ilkokuldan ortaokula geçen 5. Sınıf katılımcılarının yeni bir ortama girmeleri, yeni ilişkiler kurmaları ve bu ilişkiler içindeki konumlarını güçlendirmek amacıyla daha uyumlu, nezaket kurallarına dikkat eden, daha tavizkar bir tutum sergilemeleri nedeniyle psikoloji dışlanma gibi olumsuz yaşantılara daha az maruz kalmalarıyla açıklanabilir. Ancak, katılımcıların sınıf düzeyine bağlı olarak Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeği Önemsenmeme alt ölçeği puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemiştir. Sadece 6. sınıf seviyesindeki katılımcıların, 5. sınıf seviyesindeki katılımcılara göre önemsenmeme düzeyinde bir psikolojik dışlanmaya daha fazla maruz kaldıkları görülmüştür (bkz. Tablo 4). Sınıf seviyesine bağlı olarak psikolojik dışlanma yaşantısında görülen değişikliklere yönelik pek fazla çalışmaya rastlanılmamış olsa da sınıf seviyesiyle ilişkili olduğu düşünülen yaşla birlikte akran ilişkilerinde yaşanan psikolojik dışlanma ve ilişkisel zorbalığa yönelmenin daha fazla olduğuna ilişkin araştırma bulguları (Salmivalli, Kaukiainen ve Lagerspetz, 1998; Gürler ve Demirli, 2017), çalışmayı bu anlamda desteklemektedir.

Bunun yanı sıra, Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyum Ölçeğinin Aile, Arkadaş ve Benlik alt ölçeklerinde sınıf düzeyine bağlı istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın yaşanmadığı görülmüştür. Bu sonuçlar, genel yaşam doyumunun ön ergenlikte sınıf düzeyine göre değişmediğini (Gilman ve Huebner, 2006; Gilman ve ark., 2000; Huebner, 1994; Seligson, Huebner ve Valois, 2003; Goldbeck ve ark., 2007) gösteren araştırma bulgularıyla uyumludur. Ancak sınıf seviyesi arttıkça Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyum Ölçeğinin Aile, Arkadaş ve Benlik alt ölçeklerinden alınan puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı olmasa da düşüş yaşandığı görülmüştür. Bu durum, çocukluğu takip eden ön ergenlik döneminde yaşla beraber yaşam doyumunu düzeyinde bir azalma olabileceğini (Casas, Figuer, Gonzalez, Malo, Alsinet & Subarroca, 2007; Chipuer, Bramston ve Pretty, 2003; Goldbeck, Schmitz, Besier, Herschbach & Henrich, 2007; Çivitci, 2009; Çivitci, 2010; Huebner ve ark., 2005), ortaya koyan çalışmalarla da kısmen tutarlıdır.

4.3. Cinsiyete Bağlı Olarak Katılımcıların Psikolojik Dışlanma Ve Yaşam Doyumu Düzeylerinde Elde Edilen Farklılıklara Yönelik Sonuçların Tartışılması

Cinsiyete bağlı olarak katılımcıların Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeği Önemsememe ve Dışlanma, Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyum Ölçeğinin Aile, Arkadaş ve Benlik alt ölçekleri puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır (bkz. Tablo 5).

Alan araştırmalarında ilk ergenlikteki yaşam doyumunun cinsiyete göre değişiminde, birbiriyle yeterince tutarlı olmayan araştırma sonuçları göze çarpmaktadır. Örneğin, bazı çalışmalarda okul doyumunu (Çivitci, 2009; Huebner ve ark., 2005; Nickerson ve Nagle, 2004) ve arkadaş doyumunda (Casas ve ark., 2007; Huebner ve ark., 2005) cinsiyet açısından kız öğrenciler lehine bir fark bulunurken; bazı çalışmalarda aile, okul, arkadaş, yaşanan çevre, benlik boyutlarında (Goldbeck ve ark., 2007; Huebner ve ark., 1998) ve genel yaşam doyumunda (Casas ve ark., 2007; Fogle, Huebner ve Laughlin, 2002; Gün ve Bayraktar, 2008; Huebner ve ark., 1998; Seligson ve ark., 2003) cinsiyete göre farklılık gözlenmemiştir. Goldbeck ve arkadaşlarının (2007) yaptığı çalışmada ise erkeklerin genel yaşam doyumunu kızlardan yüksek bulunmuştur. Bu sonuçlar, hem

genel yaşam doyumunda hem de yaşam doyumu alt boyutlarında cinsiyetin “kararlı” bir rolünün olmadığını ve cinsiyete göre farklılığın çalışma gruplarına göre değişebildiğini düşündürmektedir. Ülkemizde ergenler üzerinde yapılan bir çalışmada, kızlarda genel yaşam doyumu erkeklere göre daha yüksek bulunurken (Köker, 1991), bir başka çalışmada (Gün ve Bayraktar, 2008) genel yaşam doyumu cinsiyete göre farklılaşmamıştır.

Gürler ve Demirli’ nin (2017), ergenlerde sosyal dışlanma ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmaya göre ergenlerin cinsiyetlerine göre sosyal dışlanma ve benlik saygısı düzeylerinde anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Sosyal dışlanma her grupta ve ortamda karşılaşılabilecek bir olgu olarak değerlendirilmektedir (Williams, 2007a). Sosyal dışlanmanın ayrıca yaşamın farklı dönemlerinde ve hem erkekler de hem de kadınlarda yaşanan bir olgu olduğu (Oğurlu, 2015) göz önüne alındığında elde edilen bulguların ilgili literatürle paralellik gösterdiği görülmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, ön ergenlerde cinsiyete bağlı olarak psikolojik dışlanma ve yaşam doyumlarında farklılık olacağı, kızların önemsenmeme alt boyutunda, erkeklerin ise dışlanma alt boyutunda psikolojik dışlanmaya maruz kalacaklarına ilişkin araştırmanın bu hipotezi, çalışmadan elde edilen bulgularla desteklenmemiştir. Cinsiyetin, önemsenmeme ve dışlanma alt boyutlarıyla ele alınan psikolojik dışlanma ile aile, arkadaş, benlik alt boyutlarıyla değerlendirilmeye alınan yaşam doyumu üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamış olup bu sonuç alan çalışmalarıyla da paralellik göstermektedir.

4.4. Ebeveynlerin Eğitim Düzeylerine Bağlı Olarak Katılımcıların Psikolojik Dışlanma, Bağlanma Stilleri Ve Yaşam Doyumu Düzeyleri Arasındaki Farklılıklara Yönelik Sonuçların Tartışılması

Annelerin eğitim düzeylerinin artmasına bağlı olarak, ön ergenlerin güvenli bağlanma stiline sahip olacağı, psikolojik dışlanmanın azalacağı ve yaşam doyumunun yükseleceğine ilişkin araştırmanın bu hipotezinin yapılan analiz sonucuna göre, annesi üniversite öncesi ve üniversite mezunu olan katılımcıların Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II- Orta Çocukluk Ölçeği (YİYE-II) Anne

Kayıtsız Bağlanma ile Anne Kaygılı Bağlanma alt ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur (bkz. Tablo 6). Yani anneleri üniversite öncesi bir eğitim kademesinden mezun olan katılımcıların Anne Kayıtsız ve Anne Kaygılı Bağlanma puan ortalamaları, anneleri üniversite mezunu olan katılımcıların puan ortalamalarından daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, Sumbas ve Sezer'in (2017), ortaokul öğrencilerinde anne babaya bağlanmayı inceledikleri çalışmada elde ettikleri, anneleri fakülte/yüksekokul mezunu olan öğrencilerin annelerine güvenli bağlanma puanlarının, anneleri ortaokul mezunu olan öğrencilerin annelerine güvenli bağlanma puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksek olması sonucuyla desteklenmektedir.

Bartholomew ve Horowitz (1991)'nin dörtlü bağlanma modelinde, kaygılı ve Kayıtsız bağlanmanın başkalarını olumlu değerlendirme ve sosyallik ile ters orantılı bir ilişki içinde olduğu görülmektedir. Araştırma sonuçlarında elde edilen anne Kayıtsız ve anne kaygılı bağlanma stiline sahip katılımcıların anne eğitim düzeyleri açısından değerlendirildiğinde üniversite öncesi bir durumda olması, eğitim düzeyinin artmasıyla bireylerin diğerlerini olumlu olarak algılamasını kolaylaşacağı şeklinde değerlendirilebilir. Buna bağlı olarak, eğitim düzeyinin artmasıyla kendilik algısının artış göstermesinin başkalarını da olumlu algılamasına etki edeceğinden anne eğitim düzeyinin çocukların başkalarını olumlu değerlendirebilmesi ve sağlıklı sosyal ilişkiler kurabilmesiyle doğru orantılı bir ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Annelerin eğitim seviyesine bağlı olarak, katılımcıların Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyum Ölçeğinin Arkadaş ve Benlik alt ölçek puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı olmasa da fark görülmekle birlikte Aile alt ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur (bkz. Tablo 6). Buna göre annelerin eğitim düzeyi arttıkça çocukların yaşam doyumlarında bir artış olduğu, en fazla artışın ise aile yaşam doyumunda olduğu görülmektedir. Çivitçi 'nin (2009), ön ergenlerin genel yaşam doyumları ve farklı alanlardaki (arkadaş, okul, aile, yaşanılan çevre ve benlik) yaşam doyumlarının, bazı kişisel ve ailesel özellikler açısından farklılık gösterip göstermediğini incelediği araştırmaya göre, ön ergenlerin hem annelerinin hem de babalarının eğitim düzeyine göre sadece aile doyumunda farklılık görülmesi, diğer boyutlarda ve genel yaşam doyumunda ise fark görülmemesi araştırmanın bu verilerini

desteklemektedir. Bu veriler, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi (eğitim, gelir vb.) yükseldikçe öğrencilerde genel yaşam doyumunun arttığını ortaya koyan çalışmalarla (Huebner ve ark., 2005; Seligson, Huebner ve Valois, 2003) kısmen de olsa desteklenmektedir. Bu durum, eğitim seviyesi yüksek annenin, çocuklarına yakın ilgi göstermesi, iletişime açık olması ve çocuklarıyla geçirdiği zaman dilimlerinin verimli, doyum sağlayıcı bir şekilde nitelikli olmasına dikkat etmesiyle açıklanabilir. Anne eğitim düzeyinin, benlik ve arkadaş yaşam doyumuna, önemsenme ve dışlanma alt boyutlu psikolojik dışlanmaya etkisinin oldukça az olduğuna dair araştırma bulgusu, ön ergenlik döneminde akran ve arkadaş etkilenmelerinin hissedilir boyutlarda olması ve akran ilişkileri ağı içinde olan ön ergenlerde genelde ebeveyn, özelde ise anne etkilenmelerinin zayıflamasıyla açıklanabilir.

Babaların eğitim düzeylerinin artmasına bağlı olarak, ön ergenlerin güvenli bağlanma stiline sahip olacağı, psikolojik dışlanmanın azalacağı ve yaşam doyumunun yükseleceğine ilişkin araştırmanın bu hipotezinin yapılan analiz sonucuna göre, babası üniversite öncesi ve üniversite mezunu olan katılımcıların Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II- Orta Çocukluk Ölçeği (YİYE-II) Baba Kayıtsız Bağlanma ile Baba Kaygılı Bağlanma, Sosyal Dışlanma yaşantı Ölçeği Önemsenneme ve Dışlanma, Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyum Ölçeği Aile, Arkadaş ve Benlik alt ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır (bkz. Tablo 7). Yapılan analiz sonuçlarına göre baba eğitim seviyesinin Önemsenneme ve Dışlanma alt boyutlarıyla psikolojik dışlanmaya, bağlanma stillerine, Aile, Arkadaş ve Benlik alt boyutlarıyla yaşam doyumlarına etkisinin olmadığı görülmüştür.

Ergenlerde babanın eğitim durumunun genel yaşam doyumunu yordamadığını ortaya koyan bir çalışma (Ben-Zur, 2003), bu araştırmanın bulgularını desteklemektedir. Bu sonuçlar, her ne kadar Grossman ve arkadaşları tarafından (2002), okul öncesi dönemden sonra babaya bağlanmanın arttığını ve bağlanma bakımından ebeveynler arasındaki farkın azaldığını belirtilse de, çocuğa doğduğu andan itibaren bakım veren kişinin çoğunlukla anne olması, annenin “öncelikli bağlanma figürü” olarak etkinliğini sürdürmesi (Suess ve ark., 1992), eğitim düzeyi açısından babanın anne kadar etkili olmamasını açıklayabilmektedir. Bunun yanı sıra baba eğitim düzeyinin, önemsenme ve

dışlanma alt boyutlu psikolojik dışlanmaya etkisinin olmaması, ön ergenlik döneminde akran ve arkadaş etkilenmelerinin hissedilir boyutlarda olması ve akran ilişkileri ağı içinde olan ön ergenlerde genelde ebeveyn, özelde ise baba etkisinin azalmasıyla açıklanabilir.

4.5. Psikolojik Dışlanma, Yaşam Doymu Ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçların Tartışılması

Elde edilen verilere göre, anne ve babalarına kayıtsız ve kaygılı bağlanan katılımcıların önemsenmeme düzeyinde psikolojik dışlanmaya maruz kaldıkları, aile, arkadaş ve benlik alt boyutlarıyla yaşam doyumlarının da düşük olduğu görülmektedir. Annelerine kaygılı ve Kayıtsız bağlananlar ile babalarına Kayıtsız bağlanan katılımcıların dışlanma düzeyinde psikolojik dışlanmaya maruz kaldıkları, aile, arkadaş ve benlik alt boyutlarıyla yaşam doyumlarının da düşük olduğu görülmektedir. Annelerine kaygılı ve Kayıtsız, babalarına Kayıtsız bağlanan katılımcıların aile, arkadaş ve benlik alt boyutlarıyla yaşam doyumlarının düşük olduğu görülmektedir. Ancak babalarına kaygılı bağlanan katılımcıların sadece aile ve arkadaş alt boyutlarıyla yaşam doyumlarının düşük olduğu görülmektedir. Burada anne bağlanma stiline, baba bağlanma stiline göre psikolojik dışlanma ve yaşam doymu üzerinde daha fazla etkide bulunduğu görülmüştür.

Alan araştırmalarına bakıldığında, güvenli ve güvensiz bağlanma üzerinde çalışmaların yürütüldüğü, güvenli bağlanmanın, bireyin yaşamında yer alan önemli geçiş evrelerine olumlu etki ederek bireyin diğerleriyle kurduğu ilişkilere de olumlu etki yaptığına (Deniz, 2006; Deniz, Hamarta ve Arı, 2005; Erözkan, 2010; Hamarta, 2004; Özdemir ve Koruklu, 2013) yönelik bulgular, bireyin diğerleriyle olan ilişkisi, psikolojik dışlanma ile ilişkilendirildiğinde çalışmanın bulgularını desteklemektedir. Yine aynı şekilde güvenli bağlanan bireylerin sosyal ilişkilerinde yaşadıkları olumsuz duygularla baş etmede diğer bağlanma stillerine göre daha başarılı olduklarına ilişkin araştırma bulguları vardır (Hamarta ve ark., 2009; Kobak ve Sceery, 1988). Ebeveyne güvenli bağlanma, arkadaşlara bağlanma, benlik algısı, arkadaşlık kalitesi ve yaşam doymu ile pozitif yönde ve anlamlı olarak ilişkili bulunmuştur (Kırimer ve ark., 2014). Gürler ve Demirli (2017) tarafından ergenlerle yapılan çalışmada; benlik saygısı

ile psikolojik dışlanmanın alt boyutları olan dışlanma ve önemsenmeme arasında negatif yönde ilişki olduğu saptanmıştır. Psikolojik dışlanmanın yaşanmadığı bir çevrede bulunan, bu çevre tarafından kabul edilen ve desteklendiğini hissedilen ergenin, daha iyi ve daha mutlu hissettiği ve yaşam doyumunun yükseldiği bulgulanmıştır (Büyükcebeci ve Deniz, 2017). Psikolojik dışlanma yaşamayan, popüler öğrencilerin aile yaşamına ait doyumlarının ihmal edilen ön ergenlerin; arkadaş ilişkilerine ait doyumlarının ise reddedilen ve ihmal edilen ön ergenlerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra reddedilen ön ergenlerin arkadaş ilişkilerine ait doyumlarının, ihtilafli ön ergenlerden daha düşük olduğu gözlenmiştir (Kaya ve Siyes, 2008). Yüksek yaşam doyumunun, öğrencilerin duygusal, sosyal ve eğitimsel uyumlarının yüksek olmasına katkı sağladıklarını ortaya koymaktadır (Diener ve Seligman, 2002; Gilman ve Huebner, 2006; Huebner, Suldo, Smith, Mc Knight, 2004). Bununla birlikte yaşam doyumunun, ebeveyne, akran ve arkadaşla bağlanma gibi değişkenlerle daha yüksek düzeyde ilişki olduğu (Armsden ve Greenberg; 1987; Nickerson ve Nagle, 2005, Rubin, Dwyer, Booth-LaForce, Kim, Burgess, Krasnor, 2004), ön ergenlerin ana-babayla olan bağlanma stilleri diğer ilişkilerin yapısını, oradan da iyi oluşunu ve yaşam doyumunu etkilediği (Özdemir ve Koruklu, 2013), ebeveyne güvenli bağlanmanın, akran ve arkadaşla bağlanma üzerinden yaşam doyumunu yordadığı bulunmuştur (Ma ve Huebner, 2008).

Yapılan çalışmalarda da görüldüğü üzere, bağlanma stilleri, psikolojik dışlanma ve yaşam doyumunun birlikte ele alındığı çalışmaya rastlanılmamış olsa da bağlanma stillerinin sosyal ilişkilerle, sosyal ilişkilerin yaşam doyumuyla ve psikolojik dışlanmanın yaşam doyumuyla ilişkili olduğu gözlenmiştir. Bu araştırmanın bulguları doğrultusunda, psikolojik dışlanma, bağlanma stilleri ve yaşam doyumunu arasında bir ilişki olduğunu varsayan araştırmanın hipotezi doğrulanmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde, güvensiz bağlanma stiline sahip ön ergenlerin psikolojik dışlanma yaşantısına maruz kaldıkları ve yaşam doyumlarının düştüğü görülmektedir.

4.6. Yaşam Doyumu ve Bağlanma Stillерinin Psikolojik Dışlanma ve Psikolojik Dışlanmanın Önemsenmeme ve Dışlanma Alt Boyutları Üzerindeki Etkisine Yönelik Tartışılması

Bu araştırmanın, psikoloji dışlanmanın toplam puanlarının, ebeveyne bağlanma stilleri ve yaşam doyum alt puanlarını yordayacağına ilişkin hipotezi, yapılan analiz sonuçlarına göre Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeğinin Arkadaş ve Benlik alt ölçekleri puan ortalamalarının, öğrencilerin Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeğinin puanlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordamasıyla yaşam doyumunu açısından doğrulanmıştır.

İlk olarak psikolojik dışlanmanın “önemsenmeme” alt boyutunun bağlanma stilleri ve yaşam doyumunu tarafından yordanmasına ilişkin analiz sonuçlarına göre bağlanma stillerinin anlamlı bir etkisi olmadığı, ancak Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeğinin Arkadaş alt ölçeği puan ortalamalarının, öğrencilerin Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeğinin Önemsenmeme alt ölçeği puanlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordadığı bulgulanmıştır. Psikolojik dışlanmanın dışlanma alt boyutu puanlarının, ebeveyne bağlanma stilleri ve yaşam doyum alt puanlarını yordamasıyla ilgili istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar elde edilmemiştir. Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeğinin (SDYÖ) Dışlanma Alt Boyutunda bulunan maddelerin psikolojik dışlanmadan daha çok sosyal dışlanmaya yönelik ifadeler barındırmasının bu sonuç üzerinde etkili olacağı düşünülmektedir. Ayrıca katılımcıların öz değerlendirmeleri yoluyla elde edilen verilerin yanlış ifadeler barındıracağı, psikolojik dışlanmanın daha pasif olarak değerlendirilen Önemsenmeme alt boyutuna yönelik daha gerçekçi cevap verebilecekleri de göz önünde tutulmalıdır.

Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeğinin Aile, Arkadaş ve Benlik alt ölçekleri puan ortalamalarının, öğrencilerin Sosyal Dışlanma Yaşantısı Ölçeğinin Dışlanma alt ölçeği puanlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordadığı elde edilmiştir. Elde edilen bu sonuçlar değerlendirildiğinde, psikolojik dışlanmanın yaşam doyumunu ile yakından ilişkili olduğuna yönelik benzer sonuçlar bulan çalışmalar tarafından desteklendiği görülmüştür. Örneğin, Gilman ve Huebner'in (2006) yaptıkları çalışma sonucuna göre, ergenliğin ilk yıllarında yüksek yaşam doyumuna sahip olanların, arkadaş ve anne babalarıyla daha

olumlu ilişkiler kurduğu, okula ve öğretmenlere yönelik daha olumlu tutumlar sergilediği ve başarılı bir akademik gelişim sergiledikleri saptanmıştır. Suldo ve Huebner (2006), tarafından yapılan çalışma, genel yaşam doyumu orta ve düşük olan ergenlerin, yaşam doyumu düzeyi yüksek olanlara göre sosyal, duygusal ve akademik açısından öz-yeterliklerinin daha az olduğunu; arkadaşlarından, ebeveynlerinden ve öğretmenlerinden daha az sosyal destek aldıklarını ve daha fazla davranışsal ve duygusal problemler yaşadıklarını bulgulamıştır. Sahip olduğu sosyal çevresi ve akran grubu tarafından psikolojik dışlanma yaşaması ergenin kendini kabul düzeyini ve benlik algısını olumsuz etkileyebilmektedir (Temel ve Aksoy, 2001). Bununla birlikte benlik saygısının ciddiye alınmama ve eleştirilme ile ilişkili olduğu, psikolojik dışlanmanın da bu gibi durumlarla bağlantılı olduğu dikkate alındığında psikolojik dışlanma, benlik saygısı ve kontrol duygularını tehdit eden bir durumdur. Yani ergenlerde psikolojik dışlanma ile benlik saygısı arasında ilişki bulunmaktadır (Balkaya ve Şahin, 2003). Gürler ve Demirli (2017) tarafından ergenlerle yapılan çalışmada; benlik saygısı ile psikolojik dışlanmanın alt boyutları olan dışlanma ve önemsenmeme arasında negatif yönde ilişki olduğu saptanmıştır. Psikolojik dışlanmanın yaşanmadığı bir çevrede bulunan, bu çevre tarafından kabul edilen ve desteklendiğini hisseden ergen, daha iyi ve daha mutlu hissedecek, yaşam doyumu yükselecektir (Büyükcebeci ve Deniz, 2017).

ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE ÖNERİLER

Literatür incelendiğinde yaşam doyumu, psikolojik dışlanma ve bağlanma konularının ayrı ayrı çalışıldığı ancak ulaşılabildiği kadarıyla bu değişkenlerin birlikte ele alındığı bir araştırmaya rastlanamamıştır. Mevcut araştırmanın literatüre bu açıdan katkısının olacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte çalışmanın bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Çalışmada sosyo-ekonomik ve sosyo kültürel düzeyi sabitlemek hedeflendiğinden örneklem benzer sosyo kültürel ve sosyo ekonomik düzeye sahip olan öğrencilerin bulunduğu düşünülen bir okuldan seçilmiştir. Örneklemin sadece bir okuldan seçilmiş olması nedeniyle evrene genellenebilirliği yüksek değildir. Ayrıca; çalışmanın başında daha fazla sayıda katılımcıya ulaşmak hedeflenmiş ise de çalışma grubunun belli bir yaş dönemini kapsaması gerektiğinden hedeflenen sayıda örnekleme ulaşmak mümkün olamamıştır. Bu nedenlerle; daha sonra yapılacak araştırmalarda, evreni temsil edecek örneklem grubuna ulaşılmasının alana daha fazla katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bununla beraber, ileriki çalışmalarda hem ergenin kendisi hem de akranları tarafından değerlendirilmesine olanak sağlayan ölçüm araçların (sosyometri vb.) kullanılması, ayrıca öğretmeni ve ebeveynlerinden de değerlendirilmeler alınarak çoklu değerlendirme yapılması ele alınan konunun çok yönlü anlaşılması adına daha detaylı bilgi sağlayacağı düşünülmektedir.

Son olarak, psikolojik dışlanmanın, yaşam doyumunun ve bağlanma stilleri ile ilişkisinin gelişimsel süreçler açısından değerlendirilmesine olanak sağlayacak boylamsal çalışmalarla da desteklenmesi alana katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Abayhan, Y. (2013). *Sosyal Etki Kuramı Bağlamında Psikolojik Dışlanma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Abayhan Y., Aydın O., (2014). Sosyal Etki Kuramı Bağlamında Psikolojik Dışlanma: Dışlayan ve Dışlanan Grup Üyesi Sayısının Temel İhtiyaçlara Yönelik Tehdit Algısı Üzerindeki Etkisi, *Türk Psikoloji Dergisi*, 29(73), 108-121.

Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C, Waters, E., Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Ainsworth, M. D. S. (1989). Attachments beyond infancy. *American Psychologist*, 44, 709-716.

Akın A., Uysal R., Akın Ü., (2016). Ergenler İçin Ostrasizm (Sosyal Dışlanma) Ölçeğinin Türkçe 'ye Uyarlanması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*,24(2),895-904.

Albayrak, H.(1997). *Annelerin Kaygı Düzeyleri İle Çocukların Bağımlılık Eğilimleri Arasındaki İlişkin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Allen JP ve Hauser ST. (1996). Autonomy and relatedness in adolescent-family interactions as predictors of young adults' states of mind regarding attachment. *Develop Psychopathol*,8, 793-809.

[DOI: https://doi.org/10.1017/S0954579400007434](https://doi.org/10.1017/S0954579400007434)

Allen JP, Moore CM, Kuperminc G, Bell K. (1998). Attachment and adolescent psychosocial functioning. *Child Development*,69,1406-1419. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1557707>

Allen, J. P., Marsh, P., McFarland, C., McElhaney, K. B., Land, D. J., Jodl, K. M., Peck S. (2002). Attachment and autonomy as predictors of the

development of social skills and delinquency during midadolescence. *Journal of Consulting Clinical Psychology*, 70,56-66.

Arslan E. 2008. *Bağlanma Stilleri Açısından Ergenlerde Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ve Ego Kimlik Süreçlerinin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Doktora tezi), Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi Ve Ev Yönetimi Ana Bilim Dalı Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Bilim Dalı, Konya.

Atik L.E.(2013). *Liseli Ergenlerde Bağlanma Stilleri Ve Psikolojik Sağlık Düzeyleri Arasındaki İlişkide Öz-Yansıtma Ve İç Görünümün Rolü*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Bilim Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.

Aydın O., Şahin D., Yavuz Güzel H., Abayhan Y., Kaya A.G., Ceylan S.,(2013) Ait Olma İhtiyacının ve Haberdar Olmanın Psikolojik Dışlanmaya Gösterilen Tepkiler Üzerindeki Etkileri, *Türk Psikoloji Dergisi*, 28 (72),21-31.

Bacanlı F. Ve Sürücü M. (2011). İlköğretim Öğrencilerinin Kariyer Gelişimleri İle Ebeveyne Bağlanmaları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Güz. 9(4),679-700.

Balcıoğlu İ., Kılıç Ö. (2008). Şiddet Bir İletişim Biçimi midir? *Dirim Tıp Gazetesi*,83(5),93-97.

Bartholomew K. ve Shaver, P.R. (1998). Methods of Assessing Adult Attachment Do They Converge Attachment Theory and Close Relationships. J. A. Simpson ve W. S. Rholes (Editörler). *New York: The Guilford Press*,2,22-45.

Bartholomew, K. (1990). Avoidance of intimacy: An attachment perspective. *Journal of Social and Personal Relationships*, 7(2), 147-178. <http://dx.doi.org/10.1177/0265407590072001>

Bartholomew, K. ve Horowitz, L. M. (1991). Attachment Styles Among Young Adults: A Test of A Four-Category Model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2),226-244.

Baumeister, R. F. ve Leary, M.R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497-529. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/7777651>

Baumeister, R. F. ve Tice, D. (1990). Anxiety and social exclusion. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 9(2),165-195. <https://doi.org/10.1521/jscp.1990.9.2.165>

Bayraktar, F., Sayıl, M. Ve Kumru, A. (2009). Kız ve erkek ergenlerde benlik saygısı: Bir model önerisinin sınanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24 (63), 48-69.

Blackhart, G. C., Nelson, B. C., Knowles, M. L., Baumeister, R. F. (2009). Rejection elicits emotional reactions but neither causes immediate distress nor lowers self-esteem: A meta-analytic review of 192 studies on social exclusion. *Personality and Social Psychology Review*, 13(4), 269-309.

Bowlby J. (1973). *Attachment and Loss, Vol. II. Separation, Anxiety and Anger*. New York, Basic Books.

Bowlby J.(1969). *Attachment and loss: Vol.1. Attachment*. New York: Basic Books.

Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss: Vol I. Attachment* (2. baskı). New York: Basic Books.

Bowlby, J. (2012). *Bağlanma ve kaybetme-1, Bağlanma*. Tuğrul Veli Soylu (Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Bretherton I., Munholland K. A., 1999, Internal working models in attachment relationships: A construct revisited. In J. Cassidy, P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment* (s.89–114). New York: Guilford.

Bretherton, I (2003). Mary Ainsworth: Insightful Observer And Courages Theoritian. *Portraits Of Pineers In Psychology*,5(19),317-331.

Bretherton, I. (1985). Attachment theory: Retrospect and Prospect. (Eds.), I. Bretherton ve E. Waters. Growing points of attachment theory and research, Monographs of the Society for Research in Child Development. 50(2), 3-35.

Bretherton, I. (1992). The Origins of Attachment Theory: John Bowlby And Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28(5),759-775.

Burger, J.M. (2006). *Kişilik*. (Çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Büyükcebeci A., Deniz M. E., (2017). Ergenlerde Sosyal Dışlanma, Yalnızlık ve Okul Öznel İyi Oluş: Empatik Eğilimin Aracılık Rolü. *International Online Journal of Educational Sciences*, 9 (3), 723-736.

Case, T. L. ve Williams, K. D. (2004). Ostracism: A metaphor for death. J. Greenberg, S. L. Coole ve T. Psyszczynski, (Ed.), *Handbook of experimental social psychology* (s. 336-351). New York: Guilford Press.

Cassidy J. (1999). The nature of the child's ties. (Eds.), Cassidy J, Shaver PR, *Handbook of Attachment: Theory, Research and Clinical Applications* (s.3-20) New York: Guilford Press.

Coleman, J. C. (1999), *The Nature of Adolescence*. London: Routledge
<https://doi.org/10.4324/9780203805633>

Coleman, P. K. (2003). Perceptions of parent-child attachment, social self-effi cacy, and peer relationships in middle childhood. *Infant and Child Development*, 12(4),351-368. <https://doi.org/10.1002/icd.316>

Collins NL., Feeney BC. (2004). Working models of attachment shape perceptions of social support: Evidence from experimental and observational studies. *Journal of Personality And Social Psychology*, 87(3), 363-383.
<http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.87.3.363>

Çiffiliz, G., Kaya, A.G., Yavuz, H., Abayhan, Y., Ceylan, S., Aydın O. ve Şahin, N. D. (2010). Psikolojik dışlanma ve psikolojik aşırı kabulün

duygudurum ve tehdit edilen gereksinimler üzerindeki etkisi. 16.Ulusal Psikoloji Kongresi, Mersin Üniversitesi, Mersin.

Çivitçi A., Topbaşoğlu T. (2015). Akılcı Duygusal Eğitimin Ortaokul Öğrencilerinin Yaşam Doyumları Üzerindeki Etkisi. *Ege Eğitim Dergisi* (16) 1, 13-29. <https://doi.org/10.12984/eed.56560>

Çivitçi Asım. (2014). İlk Ergenlikte Öğrenci Yaşam Doyumu: Okul Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Hizmetleri Açısından Bir Değerlendirme. *Millî Eğitim Dergisi* 202(44), 5-18.

Çok F., Morsünbül Ü., (2011). Bağlanma ve İlişkili Değişkenler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 3(3), 553 – 570. <https://doi.org/10.5455/cap.20110324>

Çopuroğlu Y.C., Mengi A.,(2014). Toplumsal Dışlanma Ve Otizm. *Turkish Studies*, 9(5), 607-626.

Derman O., (2008). Ergenlerde Psikososyal Gelişim. *İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, Adolesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi* 63,19-21.

Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542-575.

Diener, E. (1994). Assessing subjective well-being: Progress and opportunities. *Social Indicators Research*, 31(2),103-157.

Diener, E. ve Lucas, R. E. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125(2), 276-302.

Diener, E. ve Suh, E. (1997). Measuring quality of life: Economic, social, and subjective indicators. *Social Indicators Research*, 40(2), 189–216

Eisenberger, N. I. (2006). Identifying the neural correlates underlying social pain: implications for developmental processes. *Human Development*, 49(5), 273–293.

Eisenberger, N. I., Lieberman, M. D., ve Williams, K. D. (2003). Does rejection hurt? *Science*, 302, 290-292. DOI: [10.1126/science.1089134](https://doi.org/10.1126/science.1089134)

Espelage, D. L. (2002). Bullying in early adolescence: The role of the peer group. *Eric Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education*, 1-7. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED471912.pdf>

Foddy M, Smithson M, Hogg M, Schneider S. (1999). *Resolving Social Dilemmas*. New York: Psychology Press.

Gilman, R. ve Huebner, E. S. (2006). Characteristics of adolescents who report very high life satisfaction. *Journal of Youth and Adolescence*, 35(3), 293–301.

Gonsalkorale, K. ve Williams, K. D. (2007). The KKK won't let me play: Ostracism even by a despised outgroup hurts. *European Journal of Social Psychology*, 37(6), 1176-1186.

Goodall, J. (1986). Social rejection, exclusion, and shunning among the Gombe chimpanzees. *Ethology and Sociobiology*, 7(3), 227-236.

Göçener D., 2010, *Üniversite Öğrencilerinin Güvenli Bağlanma Düzeyleri İle Kişilerarası İlişki Tarzları Arasındaki İlişkiler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji (Sosyal Psikoloji) Anabilim Dalı, Ankara.

Greenberg, J., Solomon, S., Arndt, J. (2008). A basic but uniquely human motivation: Terror management. In J. Y. Shah, W. L. Gardner (Eds.), *Handbook of motivation science* (s. 114-134). New York: The Guilford Press.

Grossmann, K., Grossmann, K. E., Fremmer-Bombik, E., Kindler, H., Scheurer-Englisch, H. ve Zimmerman, P. (2002). The uniqueness of the child-father attachment relationship: Fathers' sensitive and challenging play as a pivotal variable in a 16-year longitudinal study. *Social Development*, 11(3) 301-337. <https://doi.org/10.1111/1467-9507.00202>

Güngör. D. (2000). *Bağlanma Stillerinin ve Zihinsel Modellerin Kuşaklararası Aktarımında Ana babalık Stillerinin Rolü* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Gürler A., Demirli C.,(2017). Ergenlerde Sosyal Dışlanma Ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(11), 941-951.

Hamarta E., Deniz M.E., Saltalı N., 2009. Bağlanma Stillerinin Duygusal Zekâyı Yordama Düzeyi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri / Educational Sciences: Theory & Practice*, 9 (1), 195-229.

Hamarta, E. (2002). *Bağlanma Teorisi ve Yetişkin İlişkilerinde Bağlanma, Eğitime Yeni Bakışlar-I*, (Ed.) A.M. Sünbül. Ankara: Mikro.

Hamarta, E. (2004). *Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerindeki Bazı Değişkenlerin (Benlik Saygısı, Depresyon ve Saplantılı Düşünme) Bağlanma Stilleri Açısından İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Hazan, C., Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511-524. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.52.3.511>

Hekimler, O. (2012). Yoksulluk mu yoksunluk mu? Sosyal dışlanma üzerine bir değerlendirme. *S.M.M. M. Odası Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(3),17-25.

Hilooğlu, S. ve Cenkseven Ö. F. (2010). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde zorbalığı yordamada sosyal beceri ve yaşam doyumunun rolü. *İlköğretim Online*, 9(3), 1159-1173.

Holmes, J. (1993) John Bowlby And Attachment Theory. *The British Journal of Psychiatry Routledge*,163(4), 430-438. <https://doi.org/10.1192/bjp.163.4.430>

Huebner, E. S. (1991). Correlates of life satisfaction in children. *School Psychology Quarterly*, 6(2), 103-111. <http://dx.doi.org/10.1037/h0088805>

Huebner, E. S., Drane, J. W., ve Valois, R. F. (2000). Levels of demographic correlates of adolescent life satisfaction reports. *School Psychology International*, 21(3),281-292.

Juvonen, J., Gross, E. F. (2005). The Rejected and the Bullied: Lessons About Social Misfits from Developmental Psychology. In K. D. Williams, J. P. Forgas, W. von Hippel (Eds.), *Sydney Symposium of Social Psychology series. The social outcast: Ostracism, social exclusion, rejection, and bullying* (s. 155-170). New York, NY, US: Psychology Press.

Karababa A.(2018). Ön Ergenlerin Umut Düzeylerinin Ebeveynlik Stilleri Açısından İncelenmesi. *Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 1(1),48-64.

Kaya A. Ve Siyez D.M.. (2008).Sociometric Status and Life Satisfaction Among Turkish Elementary School Students (Farklı Sosyometrik Statülerdeki İlköğretim Öğrencilerinin Yaşam Doyumu Düzeylerinin İncelenmesi).*Eurasian Journal of Educational Research*, 32(2),69-82.

Kerns, K. A., Tomich, P. L., Aspelmeier, J. E., Contreras, J. M. (2000). Attachment-based assessments of parent–child relationships in middle childhood. *Developmental Psychology*, 36(5), 614-626. <http://dx.doi.org/10.1037/0012-1649.36.5.614>

Klohnen, E. C., John, O. P. (1998). Working models of attachment: A theory-based prototype approach. In J. A. Simpson, W. S. Rholes (Eds.), *Attachment theory and close relationships* (s. 115-140). New York: Guilford Press.

Kömürcü B.,(2014). *Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Ebeveynlik Biçimleri Ve Psikolojik Belirtiler İle Psikolojik Dışlanmanın Tehdit Ettiği İhtiyaçlar Arasındaki İlişkiler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, Ankara

Lau, G., Moulds, M. L., & Richardson, R. (2009). Ostracism: How much it hurts depends on how you remember it. *Emotion*, 9(3), 430-434. <http://dx.doi.org/10.1037/a0015350>

Lieberman M, Doyle A, Markeiwicz D. (1999). Developmental patterns in security of attachment to mothers and fathers in late childhood and early adolescence: associations with peer relations. *Child Develop*, 70(1),202-213. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00015>

MacDonald, G., ve Leary, M. R. (2005). Why does social exclusion hurt? The relationship between social and physical pain. *Psychological Bulletin*, 131(2),202-223.

Myers, D.G. ve Diener, E. (1995). Who is happy. *Psychological Science*, 6(1),10-17.

Nezlek, J. B., Wesselman, E. D., Wheeler, L., Williams, K. D. (2012). Ostracism in everyday life. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 16(2), 91-104. <http://dx.doi.org/10.1037/a0028029>

Oğurlu, U. (2015). Ostracism among gifted adolescents: A preliminary study in Turkey. *Educational Process: International Journal*, 4(1), 18-30.

Önder, C.F., Yılmaz, Y. (2012).Ortaöğretim Öğrencilerinde Görülen Kuraldışı Davranışları Yordamada Yaşam Doyumu ve Anne-Baba Stillerinin Rolü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(3), 1737-1748.

Öztan S. (2014). *Ortaokul 6.7.8. Sınıf Öğrencilerinin Okul Tükenmişliklerinin Yaşam Doyumları Ve Benlik Kurgusu Algıları Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Arel Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.

Parman T., (2000). *Ergenlik Ya Da Merhaba Hüzün*. İstanbul. Bağlam Yayıncılık.

Salmivalli, C., Lagerspetz, K. M. J., Björkqvist, K., Österman, K. ve Kaukianen, A. (1996). Bullying as a group process: participant roles and their relations to social status within the group. *Aggressive Behaviour*, 22(1),1-15.

Santrock, J. W. (2014). *Ergenlik*. D. M. Siyez (Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Santrock, J. W. (2015). *Yaşam Boyu Gelişim*. Galip Yüksel (Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Sapançalı, F. (2005). Sosyal dışlanma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları*,5(2), 36-49.

Seiffge- Krenke I. (1993). Close Friendship and Imaginary Companions in Adolescence. *New Directions for Child And Adolescent Development*, 60,73-87.

Sertelin Mercan Ç.,(2015). Perth Ergenler İçin Yalnızlık Ölçeği Türkçe Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. 13. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, (s.898-900). İçel, Türkiye.

Set T., Dağdeviren N., Aktürk Z., (2006). Ergenlerde Cinsellik. *Genel Tıp Dergisi*, 16(3),137-141.

Sheldon, K. M., Elliot, A. J., Kim, Y., Kasser, T. (2001). What is satisfying about satisfying events? Testing 10 candidate psychological needs. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80(2), 325-339. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.80.2.325>

Steele, H., Steele, M. (1994). Intergenerational patterns of attachment. In K. Bartholomew, D. Perlman (Eds.), *Advances in personal relationships, Attachment processes in adulthood*,5, 93-120.

Suchman, N.E., Rounsaville B., DeCoste C., Luthar S. (2006). Parental control, parental warmth, and psychosocial adjustment in a sample of substance-abusing mothers and their school-aged and adolescent children. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 32(1),1-10. <https://doi.org/10.1016/j.jsat.2006.07.002>

Suldo, S. M., Riley, K. N., ve Shaffer, E. J. (2006). Academic correlates of children and adolescents' life satisfaction. *School Psychology International*, 27(5), 567-582. <http://dx.doi.org/10.1177/0143034306073411>.

Suldo, S. M., ve Huebner, E. S. (2006). Is extremely high life satisfaction during adolescence advantageous? *Social Indicators Research*, 78(2),179–203.

Suldo, S.M., Riley, K.N., Shaffer, E.J. (2006). Academic correlates of children and adolescents' life satisfaction. *School Psychology International*, 27(5), 567-582. <http://dx.doi.org/10.1177/0143034306073411>

Sumbas E., Sezer Ö. (2017). Ortaokul Öğrencilerinde Anne Babaya Bağlanmanın İncelenmesi, *Ege Eğitim Dergisi*, 18(1), 288-310.

Sümer M. (2006). *Yetişkinlerde Bağlanma Stillerinin Duygusal Zekâ, İlişkiye Bağlılık, İlişkide Algılanan Tatmin ve Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi/SosyalBilimler Enstitüsü, İstanbul.

Sümer N., Güngör D.(1999).Çocuk Yetiştirme Stillerinin Bağlanma Stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*,14(43),71-106.

Sweeney, T. J., Witmer, J. M. (1991). Beyond social interest: Striving toward optimum health and wellness. *Individual Psychology: Journal of Adlerian Theory, Research & Practice*, 47(4), 527-540.

Şirvanlı D., Aktan T.(2010). Bağlanma ve Zorbalık Sisteminde Yer Alma: Başa Çıkma Stratejilerinin Aracı Rolü, *Türk Psikoloji Dergisi*, 25(65),101-113.

Temel, Z. F., ve Aksoy A. B. (2001). *Ergen Ve Gelişimi: Yetişkinliğe İlk Adım*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Terzi Ş., Çankaya Z.(2009). Bağlanma Stillerinin Öznel İyi Olmayı Ve Stresle Başa Çıkma Tutumlarını Yordama Gücü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (31),1-11.

Tunçel N.,(2016). *Sosyal Dışlanmanın Etik Olmayan Tüketici Davranışı Gösterme Eğilimi Üzerindeki Etkisi: Deneysel Bir Çalışma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Ankara.

Ulusoy D., Görgün Baran A., Özcan Demir N.,2005.Türkiye’de Ergenlerin Arkadaş-Akran Grupları İle İlişkileri ve Sapmış Davranışlar: Ankara Örnekleme. *Bilig*, 32,83-108.

Vara, Ş. (1999). *Yoğun Bakım Hemşirelerinde İş Doyumu ve Genel Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi/ Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Vivona, J. M. (2000). Parental attachment styles of late adolescents: Qualities of attachment relationships and consequences for adjustment. *Journal of Counseling Psychology*, 47(3), 316-329. <http://dx.doi.org/10.1037/0022167.47.3.316>

Volkan Koç, Gülnihal Kafa, (2019). Dehşet Yönetimi Kuramı Çerçevesinde Benlik Saygısı ve Bağlanmanın Rolü, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 11(1), 129-139. [doi:10.18863/pgy.419330](https://doi.org/10.18863/pgy.419330)

Williams K.D., Bernieri F.J., Faulkner S.L., Gada-Jain N, Grahe J.E.(2000). The scarlet letter study: Five days of social ostracism. *Journal of Personal and Interpersonal*, 5(1),19-63. <https://doi.org/10.1080/10811440008407846>

Williams, K. D. (1997). *Social ostracism*. R. M. Kowalski, (Ed.). Aversive Interpersonal Behaviors. (s.133-170). New York: Plenum.

Williams, K. D. (2001). *Ostracism: The power of silence*. (s.7-11).New York: The Guilford Press.

Williams, K. D. (2009). Ostracism: A temporal need-threat model. *Advances In Experimental Social Psychology*, 41,275-314. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)00406-1](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)00406-1)

Williams, K. D., Forgas, J. P., Hoppel, W. V. ve Zadro, L. (2005). *The social outcast: An overview*. K. D. Williams, J. P. Forgas ve W. V. Hoppel, (Ed.), The social outcast: Ostracism, social exclusion, rejection, and bullying (1-34). New York: Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9780203942888>

Williams, K. D., ve Zadro, L. (2007). *Ostracism*. In M. R. Leary (Ed.), *Interpersonal Rejection*.(s.1-45). New York: Oxford University Press.

Williams, K. D.,ve Nida, S. A. (2011). Ostracism consequences and coping. *Current Directions in Psychological Science*, 20(2),145-167.

Williams, K.D. (2007a). Ostracism. *Annual Review of Psychology*, 58(25),425-452.

Williams, K.D. (2007b). Ostracism: The kiss of social death. *Social and Personality Psychology Compass*, 1(1), 236-247.

Yavuzer, H. (1984). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Yıldırım L.,(2016). *Sosyal Dışlanma Karşısında Eşcinsel Kimliğin Kurulumu*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.

Zadro, L., Williams, K. D., Richardson, R. (2005). Riding the 'O' Train: Comparing the Effects of Ostracism and Verbal Dispute on Targets and Sources. *Group Processes & Intergroup Relations*, 8(2), 125-143. <http://dx.doi.org/10.1177/1368430205051062>

Zhang F, Hazan C. (2002). Working models of attachment and person perception processes. *Personal Relationships*, 9(2), 225-235.

EKLER

EK 1

VELİ ONAY MEKTUBU

Tarih:/...../.....

Sayın Veli,

Ufuk Üniversitesi, Psikoloji Bölümü yüksek lisans öğrencisiyim. Ön ergenlik döneminde psikolojik dışlanma yaşayan ve yaşamayan çocukların bağlanma stilleri ile yaşam doyumlarını incelemeyi amaçlayan bir tez çalışması yürütmekteyim. Bu formu, çalışmamda hedef kitlesi olan ön ergenlik dönemindeki çocuğunuzun katılımına izin almak amacıyla göndermekteyim.

Çocuğunuzun bu çalışmaya katılımını onayladığınız takdirde, okulun uygun gördüğü zaman diliminde çocuğunuz araştırmanın katılımcısı olacaktır ve ölçüm araçlarını öz bildirim yoluyla cevaplandıracaktır. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayalıdır.

Bu çalışma kapsamında elde edilecek olan bilimsel bilgiler, sadece araştırmacılar tarafından yapılan bilimsel yayınlarda, sunumlarda ve eğitim amaçlı paylaşılacaktır. Toplanan verilerde katılımcıların isimleri alınmayacaktır. Süreç içerisinde çocuğunuzun paylaşımında bulunduğu bilgiler kesinlikle gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir.

Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak ve yanıtlanmasını istediğiniz sorularınız için benimle iletişime geçebilirsiniz.

Teşekkür ederim.

Naime ÇİÇEK

Turhan Dökmeci İlkokulu

0505 3596064 / naimecicek@hotmail.com

Yukarıda açıklamasını okuduğum çalışmaya, velisi olduğum _____'nin katılımına izin veriyorum.

Velinin Adı, Soyadı: _____ İmzası: _____

EK 2 KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Bu çalışmanın amacı, hazırlamakta olduğum yüksek lisans tezi doğrultusunda çalışmaya katılan bireyler hakkında genel bilgilere ulaşabilmektir. Aşağıdaki sorulara vereceğiniz cevaplar ve kişisel bilgiler sadece araştırma amacıyla kullanılacak ve kesinlikle gizli tutulacaktır (Adınız-soyadınız sorulmamaktadır). Formdaki tüm soruları eksiksiz olarak cevaplamanız çok önemlidir. Bu çalışmaya olan katkınız ve verdiğiniz cevaplardaki samimiyetinizden dolayı teşekkür ederim.

Aşağıdaki her bir soruyu dikkatlice okuyarak kendiniz için uygun olan seçeneğe (X) işareti koyunuz ve noktalı yerlere uygun olan cevapları yazınız.

1 **Cinsiyetiniz:** ()-Kadın ()-Erkek

2 **Yaşınız:**

3 **Sınıf Düzeyiniz:**

Annelerinizin eğitim durumu nedir?

4 (A)-Hiç okula gitmemiş (B)-İlkokul mezunu (C)-Ortaokul mezunu (D)- Lise Mezunu
(E)- Yüksekokul mezunu (F)-Üniversite mezunu (G)- Yüksek lisans ve üstü

5 **Annelerinizin mesleği (yazınız):**

Babalarının eğitim durumu nedir?

6 (A)-Hiç okula gitmemiş (B)-İlkokul mezunu (C)-Ortaokul mezunu (D)- Lise mezunu
(E)- Yüksekokul mezunu (F)-Üniversite mezunu (G)- Yüksek lisans ve üstü

7 **Babalarının mesleği (yazınız):**

Ekonomik durumunuz hakkında aşağıdakilerden hangisi sizin için uygundur?

8 (A)- Düşük (B)- Orta (C)- Yüksek

9 **Annem:**

(A)- Yaşiyor (B)-Öldü (C)-Yaşıyor, ama yıldır ilişkimiz

10 **Babam:**

(A)- Yaşiyor (B)-Öldü (C)-Yaşıyor, ama yıldır ilişkimiz yok

Anneleriniz ve babanız için uygun olanı işaretleyiniz.

11 (A)-Evliler, birlikte oturuyorlar (B)-Evliler, ayrı yaşıyorlar (C)- Boşandıılar

Sizin dışınızda kaç kardeşiniz var? (Yaşları ve cinsiyetleri ile birlikte yazınız)

12

Bebekliğinizde/çocukluğunuzda bakımınızı büyük ölçüde kim üstlenmişti?

13 (A)-Annem (B)-Babam (C)-Kardeş(ler)im (D)-Bakıcıım
(E)-Kreş (F)-Anneannem/Babaannem (G)-Diğer (yazınız).....

Yaşamınızda sorunlarla karşılaştığınızda kimden yardım alırsınız?

14 (A)-Annemden (B)-Babamdan (C)-Kardeş(ler)imden (D)-Arkadaşlarımdan
(E)- Akrabalararımdan (F)- Öğretmenlerimde (G)-Diğer (yazınız)...

EK 3**SOSYAL DIŞLANMA ÖLÇEĞİ**

	Sosyal Dışlanma Ölçeği	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her zaman
1	Başkaları genellikle bana görünmezmişim gibi davranırlar	1	2	3	4	5
2	Başkaları genellikle bana sanki ben yokmuşum gibi bakarlar	1	2	3	4	5
3	Başkaları genellikle karşılaştığımızda selamımı almazlar	1	2	3	4	5
4	Başkaları genellikle sohbet esnasında beni görmezden gelirler	1	2	3	4	5
5	Başkaları genellikle beni görmezden gelirler	1	2	3	4	5
6	Başkaları genellikle evimde benimle vakit geçirirler	1	2	3	4	5
7	Başkaları genellikle beni kendi etkinliklerine çağırırlar	1	2	3	4	5
8	Başkaları genellikle beni tatil planlarına dâhil ederler	1	2	3	4	5
9	Başkaları genellikle ilgimi çekmek için çaba gösterirler	1	2	3	4	5
10	Başkaları genellikle yemeğe giderken beni de çağırırlar	1	2	3	4	5
11	Başkaları genellikle beni hafta sonu etkinliklerine dâhil ederler	1	2	3	4	5

EK 4**ÇOK YÖNLÜ YAŞAMSAL DOYUM ÖLÇEĞİ**

ÇOK YÖNLÜ YAŞAMSAL DOYUM ÖLÇEĞİ	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Emin Değilim	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Arkadaşlarım bana karşı kibardır (iyidir)	1	2	3	4	5
2. Annem ve babam ile eğlenceli şeyler yaparız	1	2	3	4	5
3. Bulduğum ortam için eğlenceli biriyim.	1	2	3	4	5
4. Yeteri kadar arkadaşım var.	1	2	3	4	5
5. Arkadaşlarım ile kötü zamanlarım oldu.	1	2	3	4	5
6. İyi yapabileceğim pek çok şey var.	1	2	3	4	5
7. Arkadaşlarım ile çok eğlenirim.	1	2	3	4	5
8. Ailem ile birlikte vakit geçirmekten hoşlanırım.	1	2	3	4	5
9. Benim ailem birçok kişinin ailesinden daha iyidir.	1	2	3	4	5
10. Kendimi severim.	1	2	3	4	5
11. Görüntümün iyi olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5
12. Eğer ben ihtiyaç duyarsam arkadaşlarım bana yardım ederler.	1	2	3	4	5
13. Ailemdeki bireyler birbirleriyle kibar konuşurlar.	1	2	3	4	5
14. Keşke daha farklı arkadaşlarım olsaydı.	1	2	3	4	5
15. Arkadaşlarım bana iyi davranır.	1	2	3	4	5
16. Birçok insan benden hoşlanır.	1	2	3	4	5
17. Ailem ile evde olmaktan (birlikte olmaktan) hoşlanırım.	1	2	3	4	5
18. Ailem birbiriyle iyi geçinir.	1	2	3	4	5
19. Yeni şeyleri denemeyi severim.	1	2	3	4	5
20. Annem ve babam bana karşı adil davranır.	1	2	3	4	5
21. Hoş biriyim.	1	2	3	4	5
22. Arkadaşlarım bana kırıcı davranır.	1	2	3	4	5

EK 5**YAKIN İLİŞKİLERDE YAŞANTILAR ENVANTERİ-II ORTA
ÇOCUKLUK ÖLÇEĞİ –BABA FORMU**

Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II Orta Çocukluk Ölçeği –Baba Formu	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Pek Katılmıyorum	Kararsızım	Biraz Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Babam artık beni sevmeyecek diye korkuyorum.	1	2	3	4	5	6	7
2. Gerçekte ne hissettiğimi babama söylemekten hoşlanmıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
3. Babamın beni terk edebileceğinden korkuyorum.	1	2	3	4	5	6	7
4. Babama, ne düşündüğümü ve ne hissettiğimi kolaylıkla söylerim.	1	2	3	4	5	6	7
5. Babama, ne düşündüğümü ve ne hissettiğimi kolaylıkla söylerim.	1	2	3	4	5	6	7
6. Babamın yardımına ihtiyacım olduğunu kabul etmekte zorlanırım.	1	2	3	4	5	6	7
7. Babamın, benim onu sevdiğim kadar beni sevmeyeceğinden endişe ediyorum.	1	2	3	4	5	6	7
8. Babama yakın olmak, ona sarılmak konusunda rahatımdır.	1	2	3	4	5	6	7
9. Benim babamı sevdiğim kadar babamın da beni sevmesini isterim.	1	2	3	4	5	6	7
10. Kendim hakkındaki birçok şeyi babama söylemekte zorlanırım.	1	2	3	4	5	6	7
11. Babamla olan ilişkimiz hakkında kaygılanıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
12. Babamla çok yakın olmayı tercih etmem.	1	2	3	4	5	6	7
13. Babamı görmediğim zamanlarda beni artık düşünmüyor diye endişeleniyorum.	1	2	3	4	5	6	7
14. Babam bana çok fazla sarılıp kucakladığında rahatsız olurum.	1	2	3	4	5	6	7
15. Babama sevgimi gösterdiğimde, onun beni aynı derecede sevmeyeceğinden korkarım.	1	2	3	4	5	6	7
16. Kendimi babama her zaman yakın hissederim.	1	2	3	4	5	6	7
17. Babamın beni terk edeceğinden pek korkmam.	1	2	3	4	5	6	7
18. Babama yakın olmak benim için hiç de zor değildir.	1	2	3	4	5	6	7

19. Babamın söylediği ve yaptığı bazı Şeyler kendimden Şüphe etmeme neden olur.	1	2	3	4	5	6	7
20. Sorularım ve endişelerim hakkında babamla konuşurum.	1	2	3	4	5	6	7
21. Babamın beni terk edeceğinden korkmuyorum.	1	2	3	4	5	6	7
22. Kendimi kötü hissettiğimde babamla konuşmak beni rahatlatır.	1	2	3	4	5	6	7
23. Babamın bazen, benim istediğim kadar yakın olmak istemediğini hissediyorum.	1	2	3	4	5	6	7
24. Babama hemen hemen her Şeyi anlatırım.	1	2	3	4	5	6	7
25. Bazen babamın bana olan duygularının sebepsiz yere değiştiğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
26. Her Şeyi olduğu gibi babamla konuşurum.	1	2	3	4	5	6	7
27. Kendimi babama çok yakın hissetmek istediğim halde, onun bundan hoşlanmayacağından korkuyorum.	1	2	3	4	5	6	7
28. Babam bana çok yakın olmayı istediği zamanlarda kendimi rahatsız ve gergin hissediyorum.	1	2	3	4	5	6	7
29. Gerçekten ne düşünüğümü ve hissettiğimi bilirse babamın artık beni sevmeyeceğinden korkuyorum.	1	2	3	4	5	6	7
30. Babamdan kolaylıkla yardım isteyebilirim.	1	2	3	4	5	6	7
31. Babamdan istediğim kadar sevgi ve destek görmediğim için ona kızgınım.	1	2	3	4	5	6	7
32. Babama kolaylıkla güvenebilirim.	1	2	3	4	5	6	7
33. Babamın diğer çocukları düşünüğü kadar beni düşünmeyeceğinden korkarım.	1	2	3	4	5	6	7
34. Babama olan sevgimi göstermek benim için kolaydır.	1	2	3	4	5	6	7
35. Ancak bir sorun çıkardığımda babamın dikkatini çekebildiğimi düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
36. Babamın beni çok iyi anladığını hissediyorum.	1	2	3	4	5	6	7

EK 6**YAKIN İLİŞKİLERDE YAŞANTILAR ENVANTERİ-II ORTA
ÇOCUKLUK ÖLÇEĞİ –ANNE FORMU**

Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II Orta Çocukluk Ölçeği –Anne Formu	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Pek Katılmıyorum	Kararsızım	Biraz Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Annem artık beni sevmeyecek diye korkuyorum.	1	2	3	4	5	6	7
2. Gerçekte ne hissettiğimi anneme söylemekten hoşlanmıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
3. Annemin beni terk edebileceğinden korkuyorum.	1	2	3	4	5	6	7
4. Anneme, ne düşündüğümü ve ne hissettiğimi kolaylıkla söylerim.	1	2	3	4	5	6	7
5. Anneme, ne düşündüğümü ve ne hissettiğimi kolaylıkla söylerim.	1	2	3	4	5	6	7
6. Annemin yardımına ihtiyacım olduğunu kabul etmekte zorlanırım.	1	2	3	4	5	6	7
7. Annemin, benim onu sevdiğim kadar beni sevmediğinden endişe ediyorum.	1	2	3	4	5	6	7
8 Anneme yakın olmak, ona sarılmak konusunda rahatımdır.	1	2	3	4	5	6	7
9. Benim annemi sevdiğim kadar annemin de beni sevmesini isterim.	1	2	3	4	5	6	7
10. Kendim hakkındaki birçok şeyi anneme söylemekte zorlanırım.	1	2	3	4	5	6	7
11. Annemle olan ilişkimiz hakkında kaygılanıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
12. Annemle çok yakın olmayı tercih etmem.	1	2	3	4	5	6	7
13. Annemi görmediğim zamanlarda beni artık düşünmüyor diye endişeleniyorum.	1	2	3	4	5	6	7
14. Annem bana çok fazla sarılıp kucakladığımda rahatsız olurum.	1	2	3	4	5	6	7
15. Anneme sevgimi gösterdiğimde, onun beni aynı derecede sevmeyeceğinden korkarım.	1	2	3	4	5	6	7
16. Kendimi anneme her zaman yakın hissederim.	1	2	3	4	5	6	7

17. Annemin beni terk edeceğinden pek korkmam.	1	2	3	4	5	6	7
18. Anneme yakın olmak benim için hiç de zor değildir.	1	2	3	4	5	6	7
19. Annemin söylediği ve yaptığı bazı şeyler kendimden şüphe etmeme neden olur.	1	2	3	4	5	6	7
20. Sorunlarım ve endişelerim hakkında annemle konuşurum.	1	2	3	4	5	6	7
21. Annemin beni terk edeceğinden korkmuyorum.	1	2	3	4	5	6	7
22. Kendimi kötü hissettiğimde annemle konuşmak beni rahatlatır.	1	2	3	4	5	6	7
23. Annemin bazen, benim istediğim kadar yakın olmak istemediğini hissediyorum.	1	2	3	4	5	6	7
24. Anneme hemen hemen her şeyi anlatırım.	1	2	3	4	5	6	7
25. Bazen annemin bana olan duygularının sebepsiz yere değiştiğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
26. Her şeyi olduğu gibi annemle konuşurum.	1	2	3	4	5	6	7
27. Kendimi anneme çok yakın hissetmek istediğim halde, onun bundan hoşlanmayacağından korkuyorum.	1	2	3	4	5	6	7
28. Annem bana çok yakın olmayı istediği zamanlarda kendimi rahatsız ve gergin hissediyorum.	1	2	3	4	5	6	7
29. Gerçekten ne düşündüğümü ve hissettiğimi bilirse annemin artık beni sevmeyeceğinden korkuyorum.	1	2	3	4	5	6	7
30. Annemden kolaylıkla yardım isteyebilirim.	1	2	3	4	5	6	7
31. Annemden istediğim kadar sevgi ve destek görmediğim için ona kızgınım.	1	2	3	4	5	6	7
32. Anneme kolaylıkla güvenebilirim.	1	2	3	4	5	6	7
33. Annemin diğer çocukları düşündüğü kadar beni düşünmeyeceğinden korkarım.	1	2	3	4	5	6	7
34. Anneme olan sevgimi göstermek benim için kolaydır.	1	2	3	4	5	6	7
35. Ancak bir sorun çıkardığımda annemin dikkatini çekebildiğimi düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6	7
36. Annemin beni çok iyi anladığını hissediyorum.	1	2	3	4	5	6	7

NAİME ÇİÇEK

Adres Ümitköy Mah. 2519. Sokak Galeria Sitesi A Blok No:18
Çankaya ANKARA
GSM 05053596064

KİŞİSEL BİLGİLER:

Doğum tarihi ve yeri: 1974 Adıyaman

EĞİTİM:

1994-1998 İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi,
Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü
1991 Adıyaman Lisesi

İŞ DENEYİMİ:

2015 – Devam Turhan Dökmeci İlkokulu MEB Çankaya ANKARA
Psikolojik Danışman Ve Rehber Öğretmen
2013 – 2015 Etimesgut Rehberlik ve Araştırma Merkezi
MEB Etimesgut ANKARA
Psikolojik Danışman Ve Rehber Öğretmen
2011-2013 Dicle Kız Meslek Lisesi MEB Yenişehir DİYARBAKIR
Psikolojik Danışman Ve Rehber Öğretmen
2009-2011 Suça Karışmış Çocuklara Uygulanan Eğitim ve
Danışmanlık Tedbiri Uygulama Birimi Diyarbakır İl Milli
Eğitim Müdürlüğü MEB DİYARBAKIR
Psikolojik Danışman Ve Rehber Öğretmen
1998-2009 Diyarbakır Anadolu Teknik- Teknik ve Endüstri Meslek
Lisesi MEB Yenişehir DİYARBAKIR
Psikolojik Danışman Ve Rehber Öğretmen

EĞİTİMLER:

2015 0-18 Yaş Aile Eğitimi MEB
2012 Aile Danışmanlığı Prof. Veli DUYAN
2011 Çocuk Hakları Eğitimi Pusula/Pusulacık Bilgi Üniversitesi
2008 7-19 Yaş Aile Eğitimi MEB
2007 Travma ve Kriz Yönetimi MEB
2001 Psikoeğitim MEB